

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МОЛДОВИ
ФАКУЛЬТЕТ ЕЛЕКТРОНІКИ І ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ В ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗКУ**

**Матеріали XXI Міжнародної науково-практичної конференції
«РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР РОСТУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

23 листопада 2022 року

Київ – 2022

УДК – 330.34

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ФАКТОР РОСТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: Матеріали XIX Міжнародної науково-практичної конференції 23 листопада 2022 року. – Київ: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2022– 140 с.

Представлені результати науково-дослідницької роботи студентів, викладачів та закордонних науковців з питань теорії та практики розвитку підприємництва в Україні та сучасних проблем економіки.

Для студентів, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів технічних та гуманітарних спеціальностей.

Рецензенти

Круш П.В. професор кафедри економіки і підприємництва
КПІ ім. Ігоря Сікорського

Тульчинська С.О. завідувачка кафедри економіки і підприємництва,
професорка,
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT AS NATIONAL ECONOMY GROWTH FACTOR: Materials of XXI International scientific-practical conference on Nov. 23, 2022. – Kyiv: IVTS Publisher "Polytechnic", 2022. – 140 p.

The results of research work of students, teachers and foreign scholars on the theory and practice of business development in Ukraine and current economic issues.

For students, graduates, academics, technical and humanities.

Наукове редагування

Тульчинська С.О. завідувачка кафедри економіки і підприємництва,
професорка,

Погребняк А.Ю. доцентка кафедри економіки і підприємництва

Науковий комітет конференції

Голова наукового комітету:

Марина КРАВЧЕНКО - д.е.н., професорка, деканка факультету менеджменту та маркетингу, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Співголови наукового комітету:

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА - завідувачка кафедри економіки і підприємництва, д.е.н., професорка, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Серафима СОРОКІНА - Технічний університет Молдови (Республіка Молдова)

Члени наукового комітету:

Петро КРУШ - к.е.н., професор кафедри економіки і підприємництва, КПІ ім. Ігоря Сікорського, голова програмного комітету

Ольга АНІСІМОВА - д.е.н., професорка, завідувачка кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет імені Василя Стуса

Ольга ВОВК - д.е.н., професорка Національний авіаційний університет

Олег ГАВРИШ - д.т.н., професор, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Алла ГРЕЧКО - д.е.н., професорка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Богдан ДЕРГАЛЮК - д.е.н., професор КПІ ім. Ігоря Сікорського

Олена ЗІНЧЕНКО - д.е.н., професорка, завідувачка кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку, доктор економічних наук, Криворізький національний університет

Василь МАРТИНЕНКО - д.е.н., професор КПІ ім. Ігоря Сікорського

Валентина МАРЧЕНКО - д.е.н., професорка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Ольга ПОПЕЛО - д.е.н., професорка, Чернігівська політехніка

Ірина СТОРОНЯСЬКА - д.е.н., професорка заступник директора з наукової роботи, Державна

ім. М. І. Долішнього НАН України

Вероніка ХУДОЛЕЙ - д.е.н., професорка, ректор ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»

Марина ШАШИНА - д.е.н., професорка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Оксана КАВТИШ - к.е.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Сергій КИРИЧЕНКО - к.е.н., доцент КПІ ім. Ігоря Сікорського

Олена КРИВДА - к.е.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Ірина МАКАЛЮК - к.е.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Олена ПІДЛІСНА - к.т.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Анна ПОГРЕБНЯК - к.е.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Тетяна ТКАЧЕНКО - к.е.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Наталія ШЕВЧУК - к.т.н., доцентка КПІ ім. Ігоря Сікорського

Марина ВІНОКУРОВА - старша викладачка, Технічний університет Молдови
(Республіка Молдова)

Марта ДЕРГАЛЮК - к.е.н., старша викладачка, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Ольга КОЖЕМЯЧЕНКО - Голова Профбюро факультету менеджменту та
маркетингу, старша викладачка, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Організаційний комітет конференції

Голови організаційного комітету:

Світлана ТУЛЬЧИНСЬКА - д.е.н., професорка, завідувачка кафедри економіки і підприємництва, КПІ ім. Ігоря Сікорського

Петро КРУШ - професор кафедри економіки і підприємництва КПІ ім. Ігоря Сікорського, співолова організаційного конференції

Серафима СОРОКІНА - заступниця декана електроніки і телекомунікацій, Технічний університет Молдови (Республіка Молдова)

Члени оргкомітету:

Анна ПОГРЕБНЯК - к.е.н., доцентка кафедри економіки і підприємництва, відповідальна секретарка конференції

Сергій КИРИЧЕНКО - к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва, відповідальний секретар редакційної колегії

Ірина МАКАЛЮК - к.е.н., доцентка кафедри економіки і підприємництва, редакторка

Марта ДЕРГАЛЮК - к.е.н., старша викладачка кафедри економіки і підприємництва, редакторка

ЗМІСТ

Секція 1: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

Анохіна А.О.

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ..... 18

Антонюк М.О.

ПЕРЕШКОДИ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ УКРАЇНИ 19

Bibik V.I.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE THEORY OF COMPETITIVE
ADVANTAGES..... 20

Борисюк В.Б.

ПОДАТКОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ..... 21

Бортник Х. В.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ 22

Брудько І. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ 23

Бурлінгас-Оплаканець С.В., Чупріна М.О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 24

Василець І.Ю.

ПРОБЛЕМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ
ПЕРІОД 25

Весельська В.В

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 26

Вишневіська А. М., Глущенко Я. І.

ВПЛИВ ТНК НА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ.. 27

Герєєва В.В.

ДИНАМІКА ІМПОРТУ З РФ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ..... 28

Горбатюк М.Р.	
ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ТЕМПИ РОЗВІТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ.....	30
Гречко А.В., Марченко В.М., Кавтиш О.П.	
ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ УТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ВІДХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	31
Драбенко Т.Б.	
ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТА СУТНІСТЬ НЕПОТРІБНОГО КЛАСУ	32
Демидчук Л. Б.	
ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛОКАЛЬНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ.....	33
Дергалюк Б.В	
ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГІГ-ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	34
Дергалюк М.О., Діогенова Є.І.	
ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	35
Дергалюк М.О., Симоненко А. Л.	
АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	36
Дужак В.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ	37
Жирикова В. С.	
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ МІСЦЕВОГО РОЗВІТКУ НА ПРИКЛАДІ БУЧАНСЬКОЇ ОТГ	38
Журомський Є. О.	
ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ.....	39
Засімович К.Ю.	

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
Захаров Н. В.	
ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ СТІЧНИХ ВОД ЯК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДЕФІЦИТУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ.....	41
Зінченко О.А.	
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИМІРЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ	42
Іванова Д. Д.	
ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНІ	43
Ілієва Є.А	
ВОЄННИЙ СТАН ЯК ВИКЛИК ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ	44
Іщенко М.С., Підлісна О.А.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ КОСМЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	45
Костенко Є. Г.	
КОРУПЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК	46
Кицюк В.С.	
ТРУДОВА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД	47
Кліменков О.М.	
КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ ..	48
Ковальчук О.О.	
РЕОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	49
Кожемяченко О.О.	
ВИТРАТИ РОБОЧОГО ЧАСУ НПП НА АДМІНІСТРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	50
Кожемяченко О.О., Петрушкіна О.В.	

СТАРТ І ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ.....	51
Кондратюк М.М.	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	52
Корольова М.Д	
ВПЛИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	53
Кривда О. В., Кочерга В. І.	
ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	54
Крещенко С.І.	
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	55
Кузнєцова К.О.	
ВИТОКИ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	56
Лазарець П.С.	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ	57
Лисогор І.С	
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ DIGITAL МАРКЕТИНГУ	58
Макалюк І. В., Кашпуренко Т. О.	
ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА СТАНОВИЩЕ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ	59
Макалюк І. В., Рурак К. М.	
РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	60
Малахова Ю. Р., Тульчинська С.О.	
АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	61
Малихіна Ю.М.	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗАСТОСУВАННЯ НАНОТЕХНОЛОГІЙ	62

Ніколаєнко С.М.	
СТРУКТУРНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ У МОДЕЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КЛАСТЕРУ	63
Нестерчук О.С.	
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ» ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ	64
Овсак Б.О.	
ПЕРЕВАГИ СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРІВ В ІТ - БІЗНЕСІ УКРАЇНИ	65
Овчаренко М. С.	
СТАБІЛІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	66
Омелянчук Р. О., Корогодова О. О.	
ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА РОЗВИТОК ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ.....	67
Ocheretiana O. V.	
THE PROBLEM OF UPDATING THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT	68
Підлісна О.А.	
АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	69
Петровський Я. А., Корогодова О. О.	
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ БЛОКЧЕЙН-ПРОЕКТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	70
Плясовська А. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОХІМІЧНОГО 3D-ДРУКУ В УКРАЇНІ.....	71
Pohrebniak A, Tulchinskiy R.	
ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF IMPLEMENTING THE PRINCIPLES OF CIRCULAR ECONOMY IN EU COUNTRIES	72
Поліщук С. В., Мошкун Г. І.	

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХ СКОРОЧЕННЯ	73
Рощина І.Я.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ У ВОЄННУ ДОБУ	75
Самойлович А.Г.	
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ.....	76
Сапожник Д. І.	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ.....	78
Свистун С. І.	
ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ	79
Сікорська К.А.	
ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПАРФУМЕРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ	80
Сивашова В. П.	
КРИПТОВАЛЮТА ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ.....	81
Слобоженюк В.В.	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	82
Szostek Dawid, Kasian Serhii	
SELECTED DETERMINANTS OF COUNTERPRODUCTIVE GREEN BEHAVIORS AT WORK IN POLISH ENTERPRISES	84
Таран А.А.	
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ У ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ	86
Тарічева М.Ю.	

ФОРМИ І МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ	87
Тимофєєв Н.А.	
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ	88
Ткачук О.О.	
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	89
Улітко Т. В.	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	90
Тульчнська С.О., Фалько М.О.	
ТОКЕНІЗАЦІЯ АКЦІЙ ЯК ОДИН З СПОСОБІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ	91
Федосєєва А.О.	
ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ	92
Цаплюк А.С.	
ПРОБЛЕМА ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	92
Чепурний Д.О., Кавтиш О.П.	
ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ФОРМУВАННЯ (ВІДНОВЛЕННЯ) ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ	94
Шашин О. Ю.	
СУЧАСНІ РЕАЛІЇ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	96
Шашина М. В.	
ПЕРСПЕКТИВИ СЕКТОРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ З ЄС.....	97

Shevchuk N.

METHODOLOGY FOR ASSESSING THE REGULATORY IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF ECO-INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE **98**

Shevchuk N., M.Yunus Sisman

ECOTRANSFORMATION OF INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE AND TURKEY **100**

Шелест М.С.

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГРОМАД ПІД ЧАС ВІЙНИ..... **102**

Шумейко В.М.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ **103**

Шутилева А. В., Кривда О. В.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ СВІТУ **104**

Секція 2: ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Біланенко О.М.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ DIGITAL МАРКЕТИНГУ НА ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ..... **106**

Деркач Н.С.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ **107**

Касян С. Я., Іванча Ю. М., Сапінські А.

СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «СТИЛЬ Д» НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ **108**

Łucjan Katarzyna

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ КОМПАНІЇ НА РИНКУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ..... **109**

Кириченко С.О., Баранніков М.О.

СИСТЕМА АВТОМАТИЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	110
Кириченко С.О., Забіяка В.В.	
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ.....	112
Кліщ К. А	
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	113
Коцюбайло М. Р., Кузьмінська Н. Л.	
НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ.....	114
Кочерга О.О.	
ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	115
Кривда О. В., Мошкун Г. І.	
РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	116
Круш П.В., Круш П.П.	
ДЕРЖАВА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РИНКУ	117
Малиш В.В.	
ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ	118
Малюта Д.О.	
РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ У ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	120
Мартиненко В.П., Горбатюк А.Г.	

СУТНІСТЬ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	121
Марченко В. М., Гречко А. В., Кузьмінська Н.Л.	
МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ, УТВОРЕНИМИ У РЕЗУЛЬТАТІ РУЙНУВАНЬ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД	122
Ногіна Е.О.	
ВИКОРИСТАННЯ БАЗОВИХ СТРАТЕГІЙ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	123
Пархоменко І. В.	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ	124
Полгороднік Я.О.	
УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	125
Поліщук С. В., Кашпуренко Т. О.	
МАРЖИНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	126
Попело О.В.	
ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	127
Попело О.П.	
РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	128
Процюк Ю.Д.	
РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ.....	129
Пятаченко С.Ю., Кузьмінська Н.Л.	
УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ.....	131
Салоїд С.В., Ченуша О.С.	

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	132
Самойлович О.І., Олифіренко І.С.	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ.....	133
Solosich O.	
BUSINESS RELOCATION AS A TOOL FOR ENSURING ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY: CURRENT ISSUES.....	135
Ткаченко Т.П.	
ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА	136
Терзіогло С.О.	
ОБМЕЖЕНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ	137
Харитоненко Д.В.	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	139
Ханін С.Г.	
ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТАНОВЛЕННЯ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ.....	139
Шейкін В. С., Шашина М. В.	
ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ ПОСТАЧАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ	140

Секція 1: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Становище економіки в Україні протягом всього періоду незалежності було нелегким, умови для створення бізнесу теж важко назвати сприятливими: несприятлива політика щодо підприємництва, надмірні податки, які призводять до поширення тіньової економіки, і повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року внесло свої корективи.

Велика кількість підприємств була змушена скоротити або взагалі припинити свою діяльність через руйнування інфраструктури, окупацію територій та постійну небезпеку ракетних обстрілів. Найбільше постраждав малий, мікробізнес, оскільки у нього набагато менше можливостей для подолання кризових ситуацій, ніж у великих підприємств. У перші три місяці після початку війни кількість зареєстрованого нового бізнесу скоротилася майже вдвічі і становила 54% від довоєнних показників. Це могло б свідчити про тенденцію до занепаду бізнесу в Україні, однак уже починаючи з квітня почався період активного відновлення і показник реєстрації нового бізнесу уже становив 63% від аналогічних довоєнних показників. Адаптація українського бізнесу до умов війни відбулася швидше ніж до карантину COVID-19.

Варто додати, що в умовах війни змінилися і сфери нового бізнесу. Якщо в період пандемії коронавірусу переважала сфера торгівлі, харчування та косметологічних послуг, то зараз провідними є сфери вантажних перевезень, поштових послуг та благодійності. Загалом в умовах воєнних дій кількість благодійних фондів зросла у 12 разів порівняно з попереднім роком. Лідерами таких організацій традиційно є місто Київ, Дніпропетровська та Львівська області. Наразі провідна більшість цих фондів працює на забезпечення підтримки армії та надання гуманітарної допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Слід зазначити, що уряд України постійно намагається впроваджувати різноманітні програми та ініціативи з підтримки та відновлення бізнесу. Наприклад, для збереження бізнесу та забезпечення якомога більшої кількості населення робочими місцями здійснюється релокація підприємств. Так, наприклад, за даними редакції «Суспільне. Новини» у Вінниці станом на кінець жовтня зареєстровано 172 таких підприємств, що означає 1040 нових робочих місць. Прикладом релокованого підприємства може служити український бренд органічної косметики VESNA: до війни основне виробництво було розташоване у Бучі, однак через окупацію та руйнування було релоковане. Також було запущено новий проєкт від уряду - «Робота, який дає змогу охочим запустити власну справу отримати грант за однією із чотирьох програм: грант на власну справу, на сад, на теплицю або на переробне підприємство. Такі програми слугують заохочувальним фактором для створення нового бізнесу в галузях, продукти виробництва яких є критично необхідними в даний час. Сьогоднішня ситуація також призвела до того, що Україна на слуху у всьому світі, а це є сприятливою умовою для розширення українського бізнесу за межами України та налагодження співпраці з іноземними компаніями та ринками. Тож було створено спеціальну програму від USAID «Конкурентоспроможна економіка України» для отримання грантів на участь у міжнародних торговельних заходах. Передбачається, що участь у цьому проєкті призведе до більш активного залучення іноземних капіталів та інвестицій, активізує експорт та розширить доступ до світових ринків. Заявки на участь можна подавати до 25 листопада 2022 року, а безпосередньо сам грант триватиме до серпня 2023 року

Незважаючи на несприятливі умови та постійну небезпеку обстрілів, український бізнес тримає незламну позицію і продовжує відновлюватися та розвиватися; з кожним місяцем збільшується кількість нових зареєстрованих підприємств, а також і збільшується кількість нових напрямків розвитку, а держава та уряд активно впроваджують різні заходи з підтримки бізнесу та залучення нових сфер підприємництва.

ПЕРЕШКОДИ ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННЮ УКРАЇНИ

Україна зараз знаходиться в тяжкій економічній ситуації через воєнний стан. Про це говорить дефіцит деяких споживчих продуктів, через відсутність можливості закупати та виготовляти ці продукти в довільній кількості. Про це свідчить зростання рівня інфляції. В червні вона сягнула 21,5%. І за прогнозами Національного банку України, до кінці року вона сягне 30%. Саме тому, на нашу думку, існує необхідність у дослідженні проблем зростання економіки.

Основними негативними факторами, які сповільнюють економічне зростання є:

1) Використання країною невідновлюваних ресурсів, таких як: нафта, газ, вугілля, рудні і не рудні копалини. В Україні загалом не велика кількість природних ресурсів, порівняно з іншими країнами Європи. Тому, країна мусить більш грамотно розпоряджатися власними ресурсами. Можна використовувати альтернативні ресурси, більш дешеві та відновлювані. І тоді вирішиться два питання - екологічне, збереження природи; та економічне, зменшення імпорту з третіх країн.

2) Україна виділяє велику кількість грошей на утилізацію відходів. Відбувається переробка побутового сміття, для цього розставляють спеціальні контейнери для його розподілу, але проблема в тому, що ці контейнери є далеко не всюди, і далеко не всі люди дотримуються правил сортування сміття.

3) В Україні досить висока частка тіньова економіки. Тіньовий сектор досягає 31% ВВП за 2021 рік. Підприємства знаходять способи сплачувати за використаний ресурс менше, ніж його потенційна вартість. Важко позбутися тіньової економіки в країні, але є декілька варіантів як її можна зменшити: провести судову реформу; Автоматизація процесів адміністрування ПДВ.

4) Україна витрачає дуже багато коштів на підтримку роботи електростанцій. І від початку війни, б'є антирекорди. Останній був 13 листопада 2022 року, перевищено річний максимум, сягнувши 1,777,84 гривні за одну Мвт/год. Основна частина виробництва електроенергії припадає на АЕС – 55,1%, ТЕС та ТЕЦ – 29,3%. І найменша частина припадає ГЕС, ГАЕС та ВЕС – 6,7%. Використання невідновлюваних природних ресурсів є більш дорогим, ніж використання відновлюваних. Тому доцільно було б збільшити ту кількість електростанцій, які використовують відновлювані ресурси. Це і дешевше і корисніше для навколишнього середовища.

5) Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу, також є важливим питанням. Саме малий та середній бізнес відіграє дуже важливу роль в економіці. Вони забезпечують близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктах господарювання та 37% податкових надходжень. Треба створити більш сприятливі умови для їх розвитку. Для пришвидшення розвитку малого та середнього бізнесу є необхідним: зменшення рівня податків; збільшення доступності кредитування. Недостатня інформованість про податкові зміни та можливості розвитку – також є проблемами, що підлягають усуненню.

Отже, вирішення цих питань, сприяє економічному зростанню та дасть змогу усунути багато перешкод економічного зростання України.

Перелік посилань:

1. Підтримка малого і середнього підприємства [Електронний ресурс] / Урядовий портал // Кабінет міністрів України – 2022 - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE THEORY OF COMPETITIVE ADVANTAGES

In the modern conditions of business development, an important place is occupied by the company's competitive position and competitive advantages, which will allow to correctly define an effective development strategy for the company. Therefore, the study of the theory of competitive advantages and its theoretical basis is clearly relevant.

In order to understand the very concept of competitive advantage, it is first of all necessary to consider the enterprise as a whole system. The interaction of all types of activities that the firm is engaged in forms the competitive position of the company on the market. The result of this thought was the formation of a new term "value chain". So, the business model of this chain shows the entire step-by-step path of the company's activities leading to the final product. The main goal is to increase production efficiency, find weak points and further eliminate them, and minimize costs. In addition, Porter's value chain reflects the complete history, strategies, and approaches that a company uses in its operations.

The most common classification of competitive advantages:

- technological: the latest patented equipment that is unavailable to competitors;
- resource: a situation in which the firm has access to cheap or higher quality raw materials or suppliers;
- management: highly qualified workers and an effective personnel management system;
- market: this type includes a working advertising campaign, a large share of the market at the start, a customized sales and after-sales service system;
- administrative: exclusive access to certain state preferences;
- innovative: use of modern technologies and constant improvement of production due to scientific research;
- cultural: successful application of the specifics of the country's culture.

A sustainable competitive advantage is the basis of the company's effective operation in the long term. A competitive advantage is considered sustainable if it has the means to stay ahead of competitors in the battle for customer loyalty. There are only two types of competitive advantages:

1. Cost reduction.

2. Product differentiation - that is, giving the product certain qualitative or organizational characteristics that distinguish it from similar products.

The two main types of competitive advantages, combined with the field of activity in which the company tries to achieve these advantages, allow it to develop the three most common competitive strategies, precisely with the help of which it is possible to achieve a level of performance that exceeds the average indicators in the industry:

1. Primacy in cost minimization.

2. Differentiation.

3. Focusing. This strategy has two manifestations: focusing on costs and focusing on differentiation.

In order to ensure a strong competitive position in today's market conditions, companies must clearly distinguish their own competitive advantages, on the basis of which the company's development strategy will be chosen and implemented in the future.

ПОДАТКОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Тема є актуальною на сучасному етапі розвитку економіки нашої країни, оскільки малий і середній бізнес є основою економіки України, створює 60 % ВВП, забезпечує 7 млн робочих місць та 40% податкових надходжень. Наразі держава знаходиться на етапі трансформування економіки, подолання пост-радянської системи та не конкурентоспроможності. Основна проблема в оподаткуванні бізнесу – тіньова його частина, 40% економіки знаходиться «в тіні», податки оминаються і ігноруються, в результаті держава недоотримує необхідні їй ресурси для подальшого розвитку. На даному етапі формально в Україні європейська система оподаткування (податок на прибуток і податок на додану вартість), але працює це зовсім інакше, зараз порушує рівновагу у бізнесі та загалом є підґрунтям для поширення корупції. 30% відсотків зайнятості є неофіційною, страждає бюджет держави, що у результаті призводить до недоінвестування економіки.

Для спрощення і організації податкової системи пропонується ідея «10-10-10» зниження ПДВ до 10% (у 2022 році - 20%); зниження податку на доходи фізичних осіб до 10% (зараз 18%); зниження податку на прибуток до 10% (зараз 20%). Також іде мова про скасування ЄСВ та збільшення військового збору з 1.5% до 3 %. Зміна в ставках має полегшити становище бізнесу і громадян. У рейтингу країн за індексом економічних свобод Україна посідає 130 місце, а за легкістю сплати податків – 60-те . Реформування системи оподаткування за умови чесної сплати і збільшеного контролю наповнить бюджет, що як наслідок стане взаємовигідним для держави і суб'єктів підприємництва.

Також наявний план заміни податку на прибуток податком на виведений капітал (різновид корпоративного податку, яким оподатковується виведення коштів з обороту підприємства (дивіденди, роялті, відсотки, фінансова допомога тощо). З одного боку це усуне необхідність підміни даних у звітах компаній, саме такий вид податку багато економістів вважають найсправедливішим, а з іншого ПНВК може бути простішим в адмініструванні, проте дискреція (тобто повне право керівної особи вирішувати питання на свій розсуд) все ж продовжує існувати, оскільки бізнес матиме на меті вивести капітал під прикриттям видатків, а податківці зможуть відслідкувати це, як і за класичного податку на прибуток.

Більшість спеціалістів сходяться у думці, що все ж варто урівноважити податкове навантаження. Також розглядають варіант ПНВК лише для виняткових компаній, переважно іноземних, які припинили свою діяльність на території Росії і понесли певні втрати та хотіли б розгорнути свою діяльність в Україні.

Країна потребує реформування податкової системи, проте у зв'язку з воєнним станом радикальні зміни з високими ризиками можуть призвести до колапсу. Також варто пам'ятати про сектор безпеки і оборони, він наразі є пріоритетним і має бути максимально ефективно профінансований. Зміни й реформи можуть обговорюватися, суспільство і громадськість може до цього готуватися, але не мають впроваджуватися наосліп.

Сьогодні в Україні всі власні надходження до бюджету, податкові та неподаткові, не покривають навіть видатків на оборону та правопорядок, партнери — країни-донори та міжнародні фінансові установи також не готові покривати повністю ці витрати. Отже, систему потрібно вдосконалювати і оптимізувати власними силами.

Перелік посилань:

1. Бізнес не відчуває змін у податковій системі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eba.com.ua/biznes-ne-vidchuvaye-zmin-u-podatkovij-systemi/>

2. Податки скасовуються. Чим допоможе бізнесу та державі податкова реформа "все по 10"[Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://focus.ua/uk/economics/527553-chem-pomozhet-biznesu-i-gosudarstvu-nalogovaya-reforma-vse-po-10>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Сьогодні будь-яка країна світу занепокоєна екологічною ситуацією, адже стан забруднення деяких територій є критичним. Економічна наука, у свою чергу, пропонує модель розвитку, що базується на раціональному та відновлювальному споживанні ресурсів. Дана тенденція є альтернативою традиційній економіці та завдяки її підходам мінімізує антропогенний вплив на довкілля, що може значно покращити екологічну ситуацію у світі.

На даний момент екологічна ситуація в Україні є не дуже позитивною, адже кількість сміттєзвалищ з кожним роком зростає все стрімкіше, а вони, в свою чергу, є джерелом великої екологічної небезпеки. Також у сфері переробки сміття Україна значно відстає від країн європейського союзу через відсутність належної інфраструктури та технологій.

Згідно з дослідженням агентства 24/7 Wall St., Україна посідає 9-те місце в рейтингу країн з найбільшим обсягом сміття (10,6 т на одну людину). Отже, Україна виробляє більше 474 млн тон відходів щороку, 448 млн з яких є небезпечними [1].

Ще одним проблемним моментом в країні у процесі становлення циркулярної економіки є відсутність тарифу на переробку відходів, що вже призвело до того, що фактично 50% ринку вторинної сировини є тіншовим [2]. Окрім цього, український ринок вторинної сировини перебуває на початковій стадії свого розвитку, що також є негативним фактором.

Наша країна вже підписала велику кількість програмних документів, але цілісна система підтримки розвитку циркулярної економіки поки не сформована, а стан розвитку галузей економіки «замкненого циклу» і досі перебуває на низькому рівні. В умовах сьогодення Україна, беручи приклад з країн ЄС, повинна здійснити низку конкретних змін, які будуть спрямовані на перехід від лінійної економіки до економіки циркулярної. Основними з яких є наступні:

- зміна структури державних закупівель: необхідно орієнтуватися на екологічно доцільні види виробництва, а замовникам обирати не найдешевшу пропозицію, а концепцію «зелених» або сталих видів продукції, яка передбачає врахування критеріїв екологічності та енергоефективності;
- використання досвіду розвинених європейських країн зі схожою правовою та інституціональною системою для розробки ефективної законодавчої бази функціонування циркулярної економіки в Україні;
- зміна способу виробництва і споживання товарів з короткотермінового на довготерміновий, підвищення якості продукції, переорієнтація виробництв на товари повторного використання, а також впровадження особливих вимог до маркування сприятиме підвищенню рівня обізнаності споживачів та виробників.

Отже, політика України у сфері циркулярної економіки має формуватися і реалізовуватися комплексно з урахуванням глобальних трендів, фокусуючись на локальних проблемах, а також заохочувати галузі економіки, підприємства і споживачів до максимальної переробки відходів.

Перелік посилань:

1. У топ-10 засмічених країн. Що треба зробити з відходами в Україні просто зараз. 2019. URL: <https://bit.ly/3ra39xX>
2. Організаційно-правові аспекти циркулярної економіки. 2019. URL: <https://bit.ly/31azpGy>

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІКИ ВОЄННОГО ЧАСУ В УКРАЇНІ

Після початку повномасштабного вторгнення Росії українська економіка зазнала значних втрат. За вісім місяців стало зрозуміло, що «сусід» намагається виснажити Україну, блокуючи морські порти, руйнуючи інфраструктуру та житлові будинки. Нині 45% підприємств скоротили виробництво, а 35% взагалі припинили свою діяльність; імпорт (у березні 2022 року порівняно з лютим 2022 року) скоротився на 65%, а експорт – на 54% [1]. Тому, щоб якомога довше протистояти агресії ворога, нашій країні необхідно перейти до економіки воєнного часу. Економіка воєнного часу, воєнна економіка — сукупність спеціалізованих заходів, до яких вдається держава для мобілізації економічної системи в умовах війни; характеристика розвитку народного господарства — виробництва, мобілізації та розподілу ресурсів в умовах війни [1]. Воєнна економіка — це організація виробничих потужностей країни та їх розподіл під час конфлікту, що вносить суттєві корективи у споживче виробництво, аби задовольнити потреби оборонного виробництва [4]. Тобто головна ознака економіки воєнного часу – це розширення виробництва військової продукції, мобілізація та розподіл ресурсів на користь військових потреб. В Україні дана модель економіки набула певних особливостей.

По-перше, існує велика диференціація економічних збитків. Так, наприклад, економіка Східної України була майже повністю зруйнована, в той час як економіка Західної України майже не постраждала. Виробничі галузі також нерівномірні на даний момент, адже всі великі заводи зруйновані, в той час як ІТ-сектор впевнено утримує свої позиції. По-друге, попри «економічний шок», банки та платіжна система відреагували досить оперативно. Завдяки введенню обмежувальних заходів Національним банком України вдалося зафіксувати курс гривні та забезпечити достатню ліквідність системи. Однак експерти вважають, що такі зміни недостатньо стійкі для подолання проблем, оскільки, за прогнозами, до кінця року інфляція може перевищити 30% [2]. Незважаючи на це, центральному банку довелося спалити свої золотовалютні резерви, щоб захистити гривню. По-третє, український уряд зрозумів, що масове державне втручання може мати контрпродуктивний ефект. Ця тенденція добре простежується на початку військових дій, коли спроба регулювати ціни на бензин призвела до його гострого дефіциту. По-четверте, українська економіка воєнного часу не може повністю перевести свої потужності на військове виробництво (як воюючі країни під час Другої світової війни), оскільки значну частину економіки займає сфера послуг, а не промислове виробництво, і не повністю використовуються виробничі потужності або відновлення роботи на зупинених підприємствах.

В результаті проведеного дослідження визначено особливості економіки воєнного часу в Україні, поява яких була зумовлена повномасштабною агресією Росії.

Перелік посилань:

1. Економіка воєнного часу. [Електронний ресурс] / В. Бабка // Велика українська енциклопедія – 11.07.2022 – Режим доступу: https://vue.gov.ua/%D0%95%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D0%BA%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D1%94%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%83#.D0.A5.D0.B0.D1.80.D0.B0.D0.BA.D1.82.D0.B5.D1.80.D0.B8.D1.81.D1.82.D0.B8.D0.BA.D0.B0
2. Wartime economy for Ukraine (Економіка воєнного часу для України). [Електронний ресурс] / Є. Городніченко // Berkeley Blog – 12.10.22 – Режим доступу: <https://blogs.berkeley.edu/2022/10/12/wartime-economy-for-ukraine/>
3. Економіка воєнного часу: особливості України. [Електронний ресурс] / Є. Давиденко // InVenture – 27.08.22 – Режим доступу: <https://inventure.com.ua/uk/analytics/articles/ekonomika-voyennogo-chasu-osoblivosti-ukrayini>
4. War Economy (Воєнна економіка). [Електронний ресурс] / W. Kenton // Investopedia – 25.10.21 – Режим доступу: <https://www.investopedia.com/terms/w/war-economy.asp>

**Бурлінгас-Оплаканець С.В.,
Чупріна М.О.**

канд. економ. наук, доцент
КПІ ім. Ігоря Сікорського

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах обумовлений реаліями повномасштабної війни з Росією та безпосередньо пов'язаний із стратегією післявоєнного відновлення національної економіки [1]. Зрозуміло, що коли в країні війна, люди більше економлять на таких предметах як меблі, техніка, якихось інструментах, розважальних товарах чи послугах. Саме тому, започатковувати бізнес, якщо це не буде підприємство з виготовлення товарів першої необхідності, таких як, продукти харчування, одяг, засоби гігієни чи продукція військового призначення, є досить ризикове. Спираючись на положення піраміди потреб А. Маслоу, можна визначити порядок, в якому людина задовольняє свої потреби: первинні потреби – пов'язані з фізичним благополуччям, наприклад, потреба в їжі, воді, житлі, сні; вторинні потреби – потреби, які хоча і не потрібні під час виживання, надзвичайно важливі для розумового та емоційного благополуччя людини [2].

Також слід зазначити, що розвиток підприємництва в Україні стримує недостатній рівень технічної та технологічної складової виробництва. На багатьох іноземних підприємства, особливо, якщо це фірми у високорозвинених країнах, таких як Японія, Китай, США чи Південна Корея, роботизація виробництва вже давно не рідкість, проте в Україні далеко не кожне підприємство хоче й може удосконалити свої виробничі потужності саме через використання новітньої роботизованої техніки.

Ще одна проблема – кваліфіковані робітники. Звісно, якщо підприємство працює не перший рік і проводить спеціальні тренінги чи навчання для підвищення кваліфікації своїх співробітників, то це не є проблемою, але якщо фірма нова, то кваліфікованих спеціалістів не вистачає. Саме тому, структура підприємницького господарювання повинна піклуватися за професійний зріст своїх працівників та рівень їх професійних компетенцій.

Також серед основних проблем, що перешкоджають розвитку підприємництва, слід віднести низький відсоток залучення іноземних інвесторів. Хоч Україна – країна з великою історією, проте, світ дізнався про неї, навіть не від початку її незалежності, а лише в останні 5 – 10 років, так як раніше всі сприймали Україну, як частину Російської імперії. Тому й інвесторів, які мали бажання вкласти кошти в будь-яку українську економіку поки що не так багато. Відповідно вітчизняним підприємствам без іноземних інвесторів набагато важче впроваджувати інновації й удосконалювати процеси виробництва, виходити на нові іноземні ринки збуту чи розширювати свої зовнішньоекономічні зв'язки.

Звісно, зараз фактично не можна говорити про якісь проблеми окрім такої глобальної, як війна в державі. Проте, все ж таки вона закінчиться і багато підприємців почнуть відкривати свої компанії не лише для власного прибутку, а й для підняття рівня економіки країни й відновлення її інфраструктури. В такому випадку перелічені вище проблеми виникнуть і будуть потребувати рішення в тому числі, із боку адміністративно-управлінського персоналу підприємства.

Перелік посилань:

1. План відновлення України. URL: <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 16.11.2022)
2. Первинні та вторинні потреби людської істоти та приклади. URL: <https://ua.thpanorama.com/articles/psicologa/necesidades-primarias-y-secundarias-del-ser-humano-caractersticas-y-ejemplos.html> (дата звернення: 16.11.2022)

ПРОБЛЕМИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Актуальність проблем залізничного транспорту значно зросла на тлі російської агресії в Україні. До повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну через морські порти здійснювалося понад 75% усього експорту товарів з нашої країни, проте з початком військової агресії порти Азовського і Чорного морів виявилися заблокованими, що стало причиною пошуків нових логістичних ланцюгів, а також транспорту, зокрема і залізничного.

По-перше, проблемою даного транспорту у воєнний період є технічна та організаційна несумісність залізничних систем в Україні та Європі. Ширина колій в наших союзників складає 1435 мм, в нас – 1520 мм. Це призводить до додатково витраченого часу при здійсненні експортних перевезень, адже існує необхідність заміни колісних візків, пристроїв зчеплення вагонів. Україна має всього п'ять переходів із тридцяти, які мають здатність переставляти або перевантажувати вагони на європейську колію, що дуже впливає на швидкість обслуговування експортних вантажів та є гальмівним чинником для системи залізничного сполучення України та ЄС. Також є різниця між ваговими нормами, у Європі маса поїзда-2 400-2 700 тонн, в Україні – близько 5 400 тонн.

По-друге, проблемою є бюрократія та завантаженість прикордонної служби України. Недостатність цілодобового режиму роботи Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України, митних органів на деяких прикордонних переходах, сприяє збільшенню часу перетину товару з України до ЄС. Важливо додати, що лише технічний огляд поїзда зазвичай вимагає близько п'яти годин.

Укрзалізниця змушена запроваджувати тимчасові призупинення, які обмежують та забороняють перевезення вантажів до окремих станцій, що є результатом недостатньої пропускної здатності пунктів перетину державного кордону та західних залізничних переходів. Унаслідок таких дій виникає нераціональне використання рухомого складу, а також порушення зобов'язань, які були закріплені контрактом, стосовно строків постачання, що позбавляє можливості прогнозувати експортні потоки більш об'єктивно.

По-третє, необхідність в експортуванні з України значно зросла через російське вторгнення, а здатність залізничної системи Європейського Союзу обслуговувати таку кількість експорту є обмеженою. Транспортні компанії Європи дотримуються принципу ощадливого виробництва, аби отримувати максимальний прибуток за умови мінімальних витрат. Як результат, з початком воєнних дій на території України залізнична система наших партнерів не була готова до різкого збільшення масштабів перевезень українських вантажів, які були переорієнтовано з одного логістичного шляху на інший, а також їх зберігання та перероблення. Також, необхідно взяти до уваги потребу у транспортуванні та експорті власної продукції країни-союзника, що може тимчасово заблокувати деякі доступні потужності. Зокрема, у країнах ЄС існує брак вагонів та локомотивів для здійснення перевезень українського вантажу у повному обсязі.

Для вирішення цих проблем доцільно збільшити пропускну здатність залізничних пунктів перетину, будуючи додаткові термінали з перевантаження вантажів з обох сторін кордону; удосконалити сумісність залізничних систем нашої держави та Європи, тобто партнерам України необхідно знайти вагони, колії яких сягають 1435мм, аби виконувати перевантаження зерна на нашій території або території суміжних доріг; варто будувати нові логістичні ланцюги. Такі дії сприятимуть ефективнішій роботі залізничного транспорту і допоможуть уникнути проблем при експорті товарів з України.

Перелік посилань:

1. Міністерство інфраструктури України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/content/statistichni-dani-pro-ukrainski-zaliznici.html>

БОРГОВА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні через воєнні дії склалася складна економічна, політична ситуація. Вона є нестабільною, для врегулювання потрібно залучати іноземні запозичення. Це у свою чергу навантажує нашу економічну систему, адже, потрібно згодом виплачувати борги. Динаміку зміни державного боргу можна відслідкувати за даними таблиці 1.

Таблиця 1 – Показники державного боргу України

Рік	Державний борг (млн.грн)	Приріст (%)
2013	584 114	+13,3
2014	1 100 564	+88,4
2019	1 998 275	-7,9
2020	2 551 936	+27,7

Джерело: складено на основі [1].

Починаючи з лютого 2022 бюджет країни виконується за рахунок міжнародної фінансової допомоги. Від лютого 2022 до першого жовтня цього ж року, Україна отримала 19,4 мільярдів доларів грантів та кредитів. Надходження коштів з іноземних джерел є нестабільним але критично важливим для нашої держави. З лютого ці гроші покрили 36% витрат бюджету, податки та мита – 38%, друк гривні НБУ – 18%, військові облигації – 8%. [3]

До кінця 2022 року Україна має на меті укласти угоду про фінансову допомогу з Міжнародним валютним фондом. Після чого вона має отримати від 15 до 20 мільярдів доларів, які зможе виплачувати протягом двох чи трьох років. Загалом стан економіки досі важкий. [2].

Війна принесла і приносить багато збитків. З початком повномасштабної війни Україну покинуло понад 9 мільйонів осіб. Люди втратили роботу, житло. З країни вивозиться валюта. Робочі місця скорочуються. Військовий бюджет становить три чверті всього бюджету держави. Зараз Україна акумулює всі можливості для повноцінного функціонування країни у надзвичайних умовах. Є загроза, що сумарний обсяг боргу перевищить розмір валового внутрішнього продукту. Та це об'єктивною ситуацією для країни у якій іде війна.

Україна перетнула безпечний рівень боргу, при якому країна може вчасно на в повному обсязі погасити борг без допомоги фінансових організацій, а також має можливість запозичувати за прийнятими відсотковими ставками на ринку капіталу. Вважається, що такий рівень сягає 35% від ВВП.

Вирішити ситуацію із заборгованістю можна з допомогою декількох способів. Один із них – реструктуризація. Позичальник може попросити внести зміни у кредитний договір, коли він не має змоги його погасити. Суть полягає у зменшенні навантаження на постачальника.

Також популярності набирає конверсія боргу, яка має ще назву «борговий стовп». Тоді можна викупити борг або капіталізувати його чи конверсувати. Останнє полягає у заміні уже існуючих боргових зобов'язань на нові. Після закінчення війни Україна в найближчі роки буде перебувати у складній економічній ситуації. Ідеальним варіантом є хоча б часткове списання боргів. Це допоможе нашій державі швидше стати на ноги.

Результатом проведеного дослідження є оцінка стану боргової безпеки України. Розглянуто стандартні варіанти обслуговування боргових зобов'язань.

Перелік посилань:

1. Батракова Т. І. Структура, динаміка та сучасні тенденції зовнішньої державної заборгованості [Електронний ресурс] / Т. І. Батракова, А. А. Денисенко // Економіка та суспільство. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/339/324>.
2. У НБУ розповіли, скільки фінансової допомоги отримала Україна з початку війни [Електронний ресурс] // Слово і діло. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/30/novyna/ekonomika/nbu-rozpovily-skilky-finansovoyi-dopomohy-otrymala-ukrayina-pochatku-vijny>.
3. Фінансова допомога від міжнародних партнерів [Електронний ресурс] // Українська правда. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/6/692303/>.
4. Механізми управління державним боргом [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/djtur>

ВПЛИВ ТНК НА ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Україна має вигідне географічне розташування, земельні та трудові ресурси, які приваблюють значну кількість ТНК на український ринок, проте у 1999 році налічувалось 7 362 іноземних філій ТНК, тоді як вже у 2010 – 872 філії. Варто зазначити, що в Україні немає жодного сектору економіки, де б не були представлені іноземні ТНК, проте наразі не сформувалося жодної української транснаціональної корпорації.

Наразі існує декілька факторів, що перешкоджають надходженню прямих іноземних інвестицій: політична та економічна нестабільність (особливо з 2014 року), недосконалі судова та податкова системи, недостатній захист прав власності, відсутність відкритого фондового ринку. Це означає, що Україна не використовує свій потенціал у повній мірі по залученню ПІІ.

Поява нових ТНК на ринку України сприяє трансферу технологій, впровадження інновацій, створенню нових робочих місць та надходження прямих іноземних інвестицій. Проте загальний вплив ТНК на країну, яка не є лідируючою на світовій арені є дещо неоднозначним.

Метою багатьох ТНК в Україні є створення маркетингових мереж для просування своєї продукції на українському ринку або створення підприємств з переробки сільськогосподарської продукції та корисних копалин. Така діяльність ТНК часто виснажує земельні ресурси, завдає шкоди навколишньому середовищу та сприяє загостренню екологічних проблем. Також це означає, що економічна стратегія України таким чином має формуватися на основі проектів щодо створення міжнародних банків, формування офшорних механізмів, які їх обслуговують; створювати податкові гавані, сприяти збереженню та розвитку трансконтинентальної трубопровідної інфраструктури, транспортної та телекомунікаційної інфраструктури, розвивати та утримувати склади [1].

Також варто зазначити, що часто вітчизняні підприємства не є конкурентоспроможними при появі на ринку ТНК, яким легше захопити частину ринку. Таким чином підвищується складність ведення та розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Проте при проведенні реформ та покращення умов ведення бізнесу в Україні, вітчизняні підприємства також матимуть кращі умови, що є передумовою до становлення власних ТНК.

Отже, діяльність ТНК на ринку України попри можливі загрози є загалом позитивним явищем, так як це прискорює технологічний прогрес в країні та є джерелом прямих іноземних інвестицій. Українські підприємства при співпраці з ТНК перейматимуть як досвід, так й інновації. Для якісної співпраці з ТНК українські підприємства не повинні фокусуватися на постачанні сировини та дешевої робочої сили, а на наданні якісних послуг та залучення висококваліфікованих працівників.

Перелік посилань:

1. Lymonova E. M. 2013. Transnational corporations activities in Ukraine: analysis and prospects. Академічний огляд. № 2. С. 134-138.

ДИНАМІКА ІМПОРТУ З РФ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Російська Федерація веде проти України гібридну війну вже 8 років та 8 місяців. Протягом цього часу ставлення українців до продуктів, вироблених у Росії, дедалі погіршувалось, а після повномасштабного вторгнення з'явився новий тренд – відмовитись навіть від купівлі товарів компаній, що не вийшли з ринку РФ. Така реакція є цілком логічною, адже купівля товарів, імпортованих з РФ, напряду підтримує економіку держави-агресора.

Імпорт товарів із Росії до України в 2014 році складав 12,7 мільярда доларів, в кінці 2015 року Кабінет Міністрів ввів заборону на ввезення окремих категорій товарів (Постанова від 30 грудня 2015 р, номер 1147, Київ, «Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації»), що періодично оновлювались. Тож станом на 2015 рік маємо такі показники імпорту: 7,5 мільярда доларів, у 2016 – 5,1 мільярда доларів, у 2017 – 7,2 мільярда доларів, у 2018 році – 8,1 мільярда доларів, у 2019 – 6,9 мільярда, 2020 році 4,5 мільярда доларів. Дані за 2014 рік не враховують показники Криму, а з 2015-го року і до сьогодні – Криму та непідконтрольних частин Донецької й Луганської областей [1].

Тобто в 2020 році імпорт товарів з РФ зменшився на 35%, порівняно з 2019 роком. Це пояснюється зменшенням обсягу закупівель нафтопродуктів, вугілля, добрив, паливних елементів та аміаку. На противагу, закупівля інших товарів збільшилась: полімерів пропілену, холодильників, морозильників, моноподів, двоног, триног, сталі корозійностійкої нержавіючої, плит, листів та стрічок алюмінієвих, реагентів діагностичних та лабораторних, кузовів та кабіни для моторних транспортних засобів, паперу, картону, целюлозної вати та полотна з целюлозних волокон. Від 10 квітня 2022 року жодна продукція РФ, або попередньо ввезена туди продукція не може постачатися в Україну – таким є рішення уряду про повне ембарго на імпорт товарів з Росії. За попередніми оцінками блокування російського імпорту зменшить щорічні валютні надходження на 6 млрд доларів США, а отже, потенційно попередить фінансування збройної агресії [2].

Окрім державних важелів керування не менш важливими є громадські: кілька років тому на Львівщині проводили акцію «Купуй галицьке» і маркували товари, які вироблялися у Львівській області. У результаті в магазинах та супермаркетах продажі даних товарів зросли від 17 до 35 відсотків [3]. А з початком повномасштабного вторгненн ще з'явився тренд не купувати всі продукти компаній, що не вийшли з ринку Росії. Було створено сайт «Бойкот спонсорам окупанта»; додаток «ZRADA» інструмент «Opendatabot», що дозволяє самостійно перевірити будь-який бренд на предмет особи власника чи бенефіціара в Росії»; телеграм бот «Boycott Russia».

Такі кроки беззаперечно наближають перемогу України, а також слугують прикладом для інших свідомих країн світу. На жаль, російські компанії давно виробили методи уникнення санкцій – видають себе за китайські, естонські чи британські фірми. Таким чином покупці не можуть виявити обман без детального аналізу структури компанії, виявлення бенефіціарів, власників, засновників, місця реєстрації, або офшорів. Ще один негативний момент – це те, що уряд не обмежив ввезення продуктів з Білорусі, яка є країною-співучасницею терору. Це є очевидним шляхом обходу заборон, тому задля максимального ефекту від ембарго уряду необхідно звернути увагу на цю проблему терміново. Енергетичне ембарго й ізоляція банків посилять залізну завісу та прискорить роззброєння країни-міжнародного терориста.

Щоправда, обмежити використання російських продуктів в інтернет просторі дасться українцям набагато складніше. На жаль, у списку найпопулярнішої музики в Україні постійно наявні російські треки або музичні кліпи. Більшість користувачів не усвідомлюють наскільки великий вплив має їхня активність.

Рейтинг 10 пісень, популярних серед українців у Spotify та YouTube Music, на початку лютого складала лише російські композиції. Ситуація дещо поліпшилась після національного відбору Євробачення та кардинально змінилась після 24 лютого 2022 року. На платформі YouTube Music з 15 квітня по 3 червня лунала виключно українська або англійська музика. На противагу у Spotify в ці й інші місяці українською мовою була тільки кожна друга пісня [4].

Шкоду від споживання контенту від росіян можна поділити на два види: інформаційна та грошова. РФ веде гібридну війну, а отже, всюди просуває: пропагандистські ідеї, ПСО, викривлення історичних фактів – навіть через «ліберальних» та «я проти режиму» осіб. Наприклад, з початку повномасштабного вторгнення спеціально створена команда з безпеки Tiktok видала 41 191 відео, 87% з них - через порушення політики проти дезінформації. У TikTok заявили, що збільшили інвестиції для перевірки фактів у відео, зокрема, запустили пілотну програму маркування тих російських ЗМІ, які контролює Кремль. Тепер таку позначку мають 49 акаунтів російських видань. Велика частка прослуховувань серед українців дає привід знову назвати нас «братнім народом». А коли подібні пісні гучно слухають у компанії, в машині, або нічному клубі – вона шириться далі.

Інша проблема – монетизація контенту в соціальних мережах. Коли ми слухаємо росіян, ми платимо за це, навіть за умови відсутності платної підписки (у випадку користування YouTube ми дивимось рекламу). Spotify платить за 1000 стрімів приблизно 0.8 євро – це вже після відрахування комісій платформи. Далі гроші поділяють між собою артист та лейбл, але обидві ці сторони платять податки – від 6 до 35 відсотків у залежності від типу резидентства.

Станом на 28 жовтня поточного року в топ-50 музичних хітів України перше місце посідає трек MORGENSTERN, що має 173074 прослуховувань на день, тобто 138.5 євро монетизації, з якої сплачує 8.3 податку (я рахувала найменший можливий - 6%). Якщо аналогічні розрахунки провести з усіма російськими піснями в топ-50, тобто ще з двадцятьма, то отримаємо сумарно приблизно 64.5 євро, сплачених в державну скарбницю, всього лише за один день. Важливо зазначити, що ці дані не містять непрямих податків – тобто тих, що виконавці будуть сплачувати при купівлі будь-яких товарів або послуг.

Підсумовуючи, хочу зазначити, що орієнтація на чужу культуру заважає нам помічати й розвивати творчість власних українських музичних груп. Про це говорить поживлення використання української мови після повномасштабного вторгнення в таких соціальних мережах як Instagram, Tiktok, Twitter, YouTube і т.д. Тому чим швидше українці відмовляться від штучно насадженого російського контенту, тим швидше українська культура в побуті та інтернеті розквітне ще більше. Тільки громадяни України відповідальні за бренд нашої країни у світі, тобто як її бачать іноземці. Меншовартості час покласти кінець – українцям є чим пишатися.

Перелік посилань:

1. Уряд ухвалив рішення про повне ембарго на імпорту товарів з росії (2022). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-rishennya-pro-povne-embargo-na-import-tovariv-z-rosiyi>
2. Обсяг імпорту товарів із Росії падав у 2019–2020 роках. У 2021 році тенденція зберігається – Держстат (2021). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-rosija-ukrajina-import-pokaznyky/31187638.html>
3. Відгомін окупації або як у Львові досі продають російські товари (2021). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tvoemisto.tv/exclusive/ekonomichno-okupovani-yak-u-lvivskyh-supermarketah-prodayut-rosiyski-tovary-124275.html>
4. Як українці фінансують росіян під час війни? (2022) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://golpravda.blog/yak-ukrayinczi-finansuyut-rosiyan-pid-chas-vijny/#>
5. [Community Guidelines Enforcement Report \(2022\)](https://www.tiktok.com/transparency/en-us/community-guidelines-enforcement-2022-1/) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.tiktok.com/transparency/en-us/community-guidelines-enforcement-2022-1/>

ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ТЕМПИ РОЗВІТКУ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Сучасні умови невизначеності та перманентних ризиків створюють небезпечні виклики сучасній економічній системі. В даних умовах необхідно звернути увагу на ті тренди, які будуть панувати у світовому бізнес-середовищі найближчі роки. Одним із таких трендів є процес діджиталізації. Розвиток діджиталізації відбувається із неймовірною швидкістю через її здатність збирати, використовувати і аналізувати величезні обсяги цифрових даних, які стосуються абсолютно усіх сфер діяльності. Такі цифрові дані ґрунтуються на аналізі «цифрових слідів», які залишаються на різних цифрових платформах у результаті активності фізичних осіб або суб'єктів господарювання. Цифрові тренди, які можна сьогодні побачити, охоплюють майже всі сфери життєдіяльності, особливо сферу бізнес-середовища. Вони характеризуються відмовою від посередників та здійснюється на спеціальних цифрових платформах. Розвиток цифрових технологій потребує витрачання значних коштів на функціонування ІТ-сфери.

З точки зору аналізу темпів цифрового розвитку у світі, то можна побачити певні закономірності. Групування країн світу за темпами цифрового розвитку за певними категоріями. До першої категорії належать країни лідери, це ті країни, котрі показують високий темп цифрового розвитку та продовжують лідирувати в розповсюдженні інновацій; II категорія – країни, які мають сповільнені темпи зростання. Протягом тривалого часу ці країни демонстрували стійке зростання, але в даний час значно знизили темпи розвитку. Без впровадження інновацій, вони ризикують відстати від лідерів діджиталізації. Як можна помітити, дві найбільші світові економіки (США і Німеччина) знаходяться на кордоні між країнами-лідерами і країнами з сповільненими темпами розвитку. Поряд з ними розташовується і третя за розміром економіка у світі, Японія. Водночас динаміка цифрового розвитку у Великобританії більше, ніж у країн Європейського союзу; III категорія – перспективні країни: незважаючи на те, що ці країни показують відносно низький загальний рівень діджиталізації, але вони демонструють стійкий темп зростання, що приваблює інвесторів. IV категорія – проблемні країни – які стикаються з важливими викликами, котрі зв'язані із низьким рівнем цифрового розвитку і повільними темпами зростання. Для керівництва цих країн необхідно усвідомити ризик опинитися в «цифровому тупику» і на прикладі країн, які володіють більшою динамікою розвитку вивчити, прийняття яких політичних заходів може підвищити конкурентоспроможність країни.

Саме такий показник оцінювання ступеня охоплення діджиталізацією було запропоновано як тренд світового розвитку економіки і суспільства: Індекс діджиталізації економіки й суспільства DESI (Digital Economy and Society Index) [1]. Він є підсумковим і розраховується за методикою Євросоюзу на основі значень 5 укрупнених параметрів, що визначаються їх показниками – всього 31 показник. Значення параметрів показує ступінь виконання країною ЄС тієї чи іншої вимоги тренду діджиталізації, що і дозволяє розглядати Індекс DESI як прямий показник оцінювання впливу тренду діджиталізації на національну економіку та суспільство окремої країни. Показники індексу діджитал-економіки та суспільства показують, що попит на швидку та надшвидку широкоплатформову мережу зростає і очікується, що він зростатиме впродовж років з огляду на збільшення кількості Інтернет-послуг та потреб бізнес-середовища [2].

Перелік посилань:

1. Digital payment methods that North American retailers accept or plan to accept as of December 2020. [Електронний ресурс]. – [Режим доступу]: <https://www.statista.com/>
2. Гусева О. Ю. Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація / О. Ю. Гусева, С. В. Легомінова // Економіка. Менеджмент. Бізнес. – 2018. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecmebi_2018_1_7.

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ УТВОРЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ ВІДХОДІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Початок повномасштабної війни на території України супроводжується зростанням загроз для життя та здоров'я людей, що можуть бути відчутними, як в конкретний момент часу в результаті обстрілів цивільних об'єктів з ворожої артилерії або потрапляння ракет в житлові будинки, так і мати вплив пролонгованого характеру через суттєве забруднення навколишнього середовища. Таким чином, актуальним питанням на сьогоднішній день є діагностика екологічних наслідків утворення військових відходів на території України з метою розробки дієвих організаційно-економічних механізмів, спрямованих на мінімізацію їх негативного впливу на довкілля та життєдіяльність суспільства. Дане дослідження обмежене аналізом військових відходів у вигляді військової техніки країни-агресора. Дані обмеження зумовлені відсутністю об'єктивних даних щодо втрат Української військової техніки. За даними ЗСУ, станом на: 07.04.2022 року - 4911, 05.06.2022 - 8707, 15.11.2022 – 18377 одиниць військової техніки агресора, (танки, бойові броньовані машини, артилерійські системи, системи залпового вогню, засоби протиповітряної оборони, літаки, гелікоптери, автомобільна техніка, цистерни з паливом, кораблі, безпілотники тощо) було знищено. Це, в підсумку, призвело до викидів в атмосферу 54715 тон забруднюючих речовин, 356453 тон відходів, а також розливу 1105 тон нафтопродуктів, що потрапляють у ґрунт і водні ресурси [1; 2].

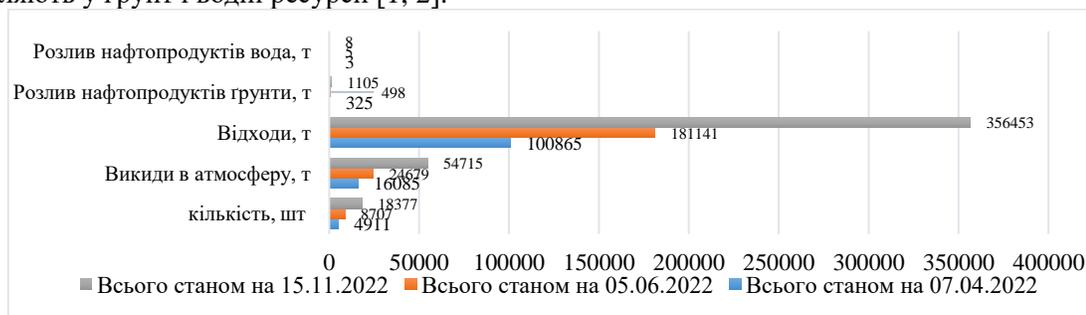

Рисунок 1. Вплив військових відходів на стан довкілля в Україні, за даними [1]

Таким чином, спираючись на дані ЗСУ та використовуючи методику Міндовкілля [2] для розрахунку викидів в атмосферу та формування військових відходів під час ведення бойових дій на території України, можна зазначити, що кількість відходів суттєво збільшилася за рахунок знищеної техніки окупантів. Якщо врахувати, що забруднення спричиняється, в т.ч. і в процесі безпосереднього використання техніки, захарашення, мінування, руйнування тощо, то показники його рівня в кінцевому результаті зростають в рази. Військові дії продовжуються, відповідно, зростання кількості відходів, що мають негативний вплив на водні, лісові ресурси, ґрунти, атмосферу призводить до суттєвого зростання рівня загроз екологічній безпеці України та країн-сусідів і ставить питання про формування програм екологічного відновлення країни в єдиному європейському просторі.

Перелік посилань:

1. Міністерство оборони України. Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.mil.gov.ua/>.
2. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, 04.04.2022, № 167 «Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0406-22#Text>.

ПРИЧИНИ ФОРМУВАННЯ ТА СУТНІСТЬ НЕПОТРІБНОГО КЛАСУ

Сучасний світ стоїть на порозі п'ятої промислової революції. Так звана «Індустрія 5.0» має на меті трансформацію суспільства до «надрозумного» та повне проникнення штучного інтелекту в життя кожної простої людини планети [1].

В нашому житті присутні роботизовані системи, про існування та діяльність яких ми часом і не задумуємося. Так, уже досить давно існують промислові роботи, які виконують небезпечну та надважку для людини працю, популярність набирають побутові роботи, які без присутності людини можуть попилососити чи помити підлогу. Також досить актуальними в російсько-українській війні зараз є бойові роботи, до яких відносяться насамперед і безпілотники.

Такі технології надзвичайно спрощують життя людей, проте, окрім позитивних наслідків, технологічна революція може привести до того, що не один мільярд людей залишиться без роботи, адже всі їхні обов'язки буде виконувати штучний інтелект. Варто зазначити, що ШІ має певні переваги над людськими здібностями та можливостями і може повністю перевершити нас майже у всіх сферах життя [2]. Оскільки роботизація уже активно розвивається у нашій буденності, день, коли роботи зможуть замінити більшість спеціальностей та створити новий клас «непотрібних», не так далеко в майбутньому, як це може здаватися на перший погляд.

Клас «непотрібних» – це нова спільнота людей, які є економічно неактивними через зростання використання штучного інтелекту в суспільному виробництві.

Замість продавців у магазинах нас будуть зустрічати роботи або й взагалі звичайні для нас магазини зникнуть через ще більший розвиток інтернет-покупок та швидкісну доставку. Не буде водіїв громадського транспорту, адже їх просто замінити безпілотними автомобілями, які вже зараз починають набирати шаленої популярності. Безробітними стануть також бухгалтеря, економісти та аналітики, адже всі їхні задачі полягають в досить простому алгоритмі дій, тому написання необхідного коду не буде викликати великих труднощів. Та й за операційними столами замість людей-хірургів будуть стояти вже роботи-хірурги, які зможуть краще виконувати надскладні операції та швидше аналізувати інформацію і визначати план лікування. Тобто, замінити можна буде майже всі спеціальності.

Крім цього, ізраїльський історик та письменник Юваль Ной Харарі ще зазначає, що технології можуть спричинити нерівність не тільки між класами суспільства, а і між цілими країнами, що спричинить порушення глобального балансу у світі. За його думкою розвиток штучного інтелекту призведе до колосального багатства для одних країн, в той час як інші стануть цифровими колоніями, тобто «непотрібним класом» можуть стати певні країни повністю, а не лише окрема група людей [2].

Звичайно все це буде відбуватися поступово, на зміну старим, уже не актуальним професіям будуть приходити нові затребувані спеціальності. Так було завжди і людство пристосовувалося до нових реалій життя, так само буде і цього разу.

Перелік посилань:

1. Finance and artificial intelligence: the fifth industrial revolution and its impact on the financial sector [Електронний ресурс] / Zorica Golic – 2019. – Режим доступу: <https://zrefis.ekofis.ues.rs.ba/images/zrefis2019-19/67-81%20Golic.pdf>
2. The meaning of life in a world without work [Електронний ресурс] / Yuval Noah Harari – 2017. – Режим доступу: https://www.theguardian.com/technology/2017/may/08/virtual-reality-religion-robots-sapiens-book?CMP=share_btn_fb

ДОСЛІДЖЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЛОКАЛЬНИХ ТОВАРНИХ РИНКІВ

Актуальність проблеми локальних ринків у тому, що за весь час дослідження ринкової економіки дуже мало уваги було приділено саме їм. Незважаючи на те, що ці ринки мають одне з вирішальних значень у доведенні товарів та послуг глобальних та національних ринків до кінцевого споживача – їх дослідження було нівельовано у вирішенні суто регіональних проблем. У той самий час на локальних ринках вирішується переважна більшість проблем, які тісно пов'язані із задоволенням повсякденних потреб людини.

Найчастіше найбільш поширене розуміння локального ринку іноді зводиться до його територіальної прив'язки до області, міста або передмістя. Цьому можна пояснити, оскільки одне з перших визначень стверджувало, що ринок – це площа, місце купівлі-продажу товарів та послуг. Пізніше, поняття ринку пояснювалося з урахуванням відносин між покупцями і продавцями, попиту й пропозиції.

Причиною формування локальних ринків є нееквівалентний обмін, під яким мають на увазі такий обмін, у ході якого один із учасників збільшує наявний у нього дохід, виражений у прирості благ одного й того ж виду. Суб'єкт, що має можливість переходити з одного локального ринку на інший, отримує ренту. Для локальних ринків властиве формування «тромбу», тобто інституційної структури, що дозволяє привласнювати основний приріст доходу посередникам між споживачем та виробником. Це призводить до інфляції та уповільнення економічного зростання].

У процесі дослідження локальних ринків доцільно звернути увагу до функції, які вони виконують в єдиній економічній системі взаємодії всіх учасників цього ринку [1].

– доведення товару шляхом надання послуг суб'єктами локального ринку до кінцевого споживача (торгівля, транспорт, дистрибуція, послуги доставки тощо).

– заповнення ринкових ніш, які не зайняті суб'єктами глобальних, національних та регіональних ринків шляхом створення власного бізнесу (прокат, ремонт, побутової техніки, надання послуг з ремонту житла, перукарні, кулінарії тощо).

– оптимізація логістичних ланцюгів ринків вищого порядку з погляду передачі суб'єктам локальних ринків малоефективних великих підприємств робіт з локалізацією окремих робіт та операцій (чорнова обробка, сервісне обслуговування товару, виготовлення дрібних партій запасних частин, доопрацювання товару, зберігання та дистрибуція тощо).

– підвищення ефективності відтворення капіталу, задіяного в ринкових процесах на глобальних та національних товарних ринках шляхом прискорення його оборотності (доставка споживачеві, поліпшення його якісних кондицій шляхом сервісного обслуговування, що знижує претензії, рекламації та збільшує попит).

– локальні ринки виконують важливу сполучну роль між суб'єктами глобальних та національних ринків та споживачами в частині вирішення проблем змінного попиту. саме суб'єкти локальних ринків, перебуваючи найближче до споживача, здатні раніше вловлювати зміну попиту, гнучко реагувати на нього та реалізовувати зворотний зв'язок із суб'єктами глобальних ринків.

На основі аналізу різних підходів до визначення локального ринку можна зробити висновок, що в даний час ще не склалася теоретична модель, яка б пояснювала процеси формування та розвитку локальних ринків.

Перелік посилань:

Серов О. О. Аналіз локальних ринків та їх проблем в умовах економічного кризису в Україні. *Економічні інновації*. 2015. Вип 60. Книга II. С. 171-180. URL. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/98072/19-Serov.pdf?sequence=1>.

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ГІГ-ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Стрімкий розвиток цифрових технологій, з одного боку, та виклики пов'язані з пандемією COVID-19 та війною призвели до зміни специфіки праці та широкого розповсюдження так званої гіг-економіки, яку ще можна охарактеризувати як ринок короткострокових контрактів, або економіка вільного заробітку.

Як зазначається у [1], гіг-економіка складається з трьох компонентів:

- незалежні працівники, які оплачуються за «гіги» (завдання або проекти) на противагу працівникам на окладі чи погодинній оплаті; - клієнт, який потребує специфічних послуг, наприклад довести до необхідного місця, чи доставити що небусть; - компанії, що поєднують безпосередньо робітника і клієнта, використовуючи відповідне програмне забезпечення.

Стрімке зростання кількості гіг-працівників протягом останніх років пришвидшилось з розвитком нових технологій, що дозволили безпосередню взаємодію між провайдерами і клієнтами, а також складністю пошуку традиційної, стабільної роботи. З одного боку, технологічні платформи на основі додатків замінюють людей як посередників, щоб швидко та легко підключати споживачів та виробників, дозволяти людям виконувати різноманітні завдання для абсолютно незнайомих людей на основі попиту в режимі реального часу. З іншого боку, люди все більше тяжіють до цього нетрадиційного сектору зайнятості або для того щоб доповнити свій поточний дохід, або просто тому, що вони не можуть/не хочуть знайти традиційні, штатні посадові оклади.

Варто зауважити, що в Україні з метою нормативно-правового регулювання відносин, що виникають при укладанні гіг-контракту, прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [2]. Зазначеним законом встановлюється правовий режим Дія Сіті - сукупність правових норм, якими визначаються права та обов'язки особи, що виникають, змінюються та припиняються у зв'язку із зверненням про набуття, набуттям та втратою статусу резидента Дія Сіті. Саме в цьому законі вперше надано правове визначення поняття «гіг-контракт», як цивільно-правовий договір, за яким гіг-спеціаліст зобов'язується виконувати роботи та/або надавати послуги відповідно до завдань резидента Дія Сіті як замовника, а резидент Дія Сіті зобов'язується оплачувати виконані роботи та/або надані послуги і забезпечувати гіг-спеціалісту належні умови для виконання робіт та/або надання послуг, а також соціальні гарантії.

Виходячи із вищезазначеного, державі необхідно врахувати виклики поширення такого явища, як гіг-економіка та навчитися використовувати переваги, які вона несе. Її зростання є світовою тенденцією, і ця тенденція не виявляє ознак уповільнення. Саме тому необхідно визнати, що ці зміни вже відбуваються і бути готовими до їх адаптації. Завданням держави є проінформувати своїх громадян про працевлаштування у гіг-економіці, як законне і, відповідно, потребує сплати податків, отримання у разі необхідності потрібних дозвільних документів тощо.

Перелік посилань:

- 1.[Електронний ресурс] - Режим доступу: www.naco.org/featured-resources/future-work-rise-gig-economy
2. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 р. No 1667-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20#Text> (дата звернення: 18.11.2022)

Дергалюк М.О.

к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва

Діогенова Є.І.

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Людський капітал є основою творення й перебігу будь-яких економічних процесів держави. Саме творчий та інтелектуальний потенціал нації виступає рушійною силою розвитку країни, забезпечуючи її конкурентоспроможність і стійкість на світовій арені.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України призвело до значних втрат людського капіталу всередині нашої держави. Безпосередньою причиною чого виступають: масові вбивства економічно активного населення (як серед цивільних осіб, так і серед професійних військовослужбовців); примусова депортація на територію Російської Федерації; вимушена міграція; тимчасова окупація певної частини українських територій; психологічна травмованість осіб, які були учасниками або свідками бойових дій.

Втрати серед цивільного населення завдали значний удар стану трудових ресурсів України. За даними Управління верховного комісара по правам ООН станом на 3 листопада 2022 року внаслідок російської агресії загинуло 6430 громадян, з яких 402 дитини, поранено 9865 громадян, з яких 739 дітей [1].

Непрямі втрати так само сильно вплинули на економічний стан держави. До таких можна віднести: недоотримання доходу власниками бізнесу, що подекуди спричиняє проблеми із виплатою заробітної плати працівникам; відсутність можливості на повну потужність використовувати інтелектуальний потенціал людини; ускладнення або ж унеможливлення освітніх процесів на тимчасово окупованих територіях.

Неможливо не згадати про велику кількість переселенців. За даними, наданими Міжнародною організацією міграції (ІМО, від 3 травня 2022 року), загальна кількість переміщених осіб становила 13,7 млн осіб, з яких 5,7 млн осіб покинули Україну [2]. Варто зазначити, що серед загальної кількості мігрантів значний відсоток становлять саме діти та молодь до вісімнадцяти років, тому доцільним буде припущення, що більшість із них не повернеться на батьківщину в найближчі роки, оскільки вже здобуває середню або вищу освіту в іноземних навчальних закладах.

У рамках п'ятнадцятого загальнонаціонального опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг», станом на 23-24 липня 2022 року лише 10% переселенців не планують повертатися в Україну [3]. Аналізуючи попередні данні, можна простежити тенденцію до зростання кількості українців, які назавжди покинули домівку: у квітні число таких громадян становило 3% від загальної кількості тимчасово переміщених осіб, які виїхали закордон, а у червні показник зріс до 8%.

Справедливим буде зазначити й надбання у сфері людського капіталу, а саме: потужний волонтерський рух і формування національної цифрової культури.

Задля вдалої відбудови економіки у повоєнні роки доцільними будуть наступні заходи з боку держави: по-перше, заохочення повернення громадян в Україну, по-друге, активне сприяння формуванню людського капіталу всередині країни.

Отже, людський капітал має ледве не вирішальний вплив на економічний розвиток України та відновлення всіх сфер суспільного виробництва в післявоєнні роки.

Перелік посилань:

1. Statista. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/1293492/ukraine-war-casualties/>
2. DTM – Displacement Tracking Matrix. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://dtm.iom.int/ukraine>
3. Соціологічна група «Рейтинг». 2008-2022. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/>

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

В економіці України аграрний сектор залишається винятково важливою ланкою, яка є потужним важелем для всього подальшого розвитку нашої держави. Із початку повномасштабного вторгнення у ньому було зруйновано багато налагоджених роками процесів: чимало посівних територій наразі заміновано, до певної частини взагалі немає доступу, знищено техніку та склади. Але сила українського народу в його незламності, тож навесні цього року посівна, хоч і з запізненням, але відбулася. Наразі український агробізнес налагоджує логістику та співпрацю з іноземним ринком, розширює й відновлює свої виробництва. Але військові дії тривають, і кожному бізнесу, зокрема й аграрному, важливо бути озброєним достовірною інформацією про всі новації, мати надійні інструменти, які спростять роботу в умовах кризи. Ця наукова праця і є цим інструментом, який допоможе хронологічно відслідкувати зміни, які сталися за цей період, коротко охарактеризувати їх та їхні наслідки; висвітлити сучасні проблеми агробізнесу і дослідити сучасні тенденції в цій царині.

По-перше, варто зазначити, що український агропромисловий комплекс роками посідав провідні позиції серед експортерів світу. Його потенціал настільки великий, що значно перевищує наші власні потреби на внутрішньому ринку. Саме тому Україна за даними 2019 року постачала свою продукцію в 190 країн світу і тим самим зробила великий внесок у розв'язанні проблеми голоду. Тож момент блокування українських портів неабияк занепокоїв увесь світ цього літа. Як наслідок, у результаті ініціативи ООН і Туреччини 22 липня у Стамбулі було підписано так звану Стамбульську, або зернову, угоду. Вона передбачала, що кораблі з портів “Чорноморськ”, “Одеса” і “Південний”. не можуть бути атаковані протягом 120 днів із моменту підписання. Для України цей короткий проміжок часу (наразі РФ розірвала угоду) дозволив експортувати близько 9 мільйонів тонн агропродукції до країн Азії, Європи, Африки [1]. Це принесло українським аграріям до одного мільярда доларів доходу та допомогло уникнути загрози голоду в багатьох місцях.

По-друге, розглянемо зміни та нові мікротренди, які почали розвиватися із початку повномасштабного вторгнення. Передусім потрібно згадати, що раніше український експорт утримували в основному три основні культури: пшениця, кукурудза і соняшник. На них припадало 57% від усього урожаю України, та останні події на прикладі довели всі недоліки такого великооб'ємного експорту. Тому найближчими роками ми побачимо зростання посівних площ інших культур, для яких існує більша варіативність логістики. Крім того, наразі ситуація на ринку склалася так, що ціни на зернові знизилися ледь не до собівартості (ціна на пшеницю наразі близько 4,5 тисячі за тонну, що вдвічі менше у порівнянні з минулими роками). При чому чим далі від Одеси, тим більше дорожчають послуги трейдерів. Тож саме через обмежений експорт зернових і високу пропозицію, ціни на зернові падають, а на олійні зростають. Останнє, між іншим, стало новим мікротрендом на ринку. Відтепер українські аграрії переорієнтовують своє виробництво і планують вирощувати більше олійних культур. Заступник міністра аграрної політики та продовольства України Тарас Висоцький зазначив, що вже 70% посівних площ України вже засіяні ріпаком.

Тож, попри військові дії, зниження обсягів виробництва і втрати близько на 8 мільярдів доларів, нашому агропромислому комплексу навряд чи загрожує втрата статусу однієї з провідних галузей української економіки. Хоч чимало і зміниться назавжди.

Перелік посилань:

1. Україна у вересні стрімко збільшила експорт агропродукції (2022). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/ukraina>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

За сучасних умов кадрова політика в організації є стратегічним питанням, від якого залежить не тільки розвиток, але і її існування. Метою кадрової політики є формування активного трудового колективу з креативним потенціалом, який готовий до постійних змін, здатен швидко розвиватися та навчатися, а також – повне забезпечення мотивованими та висококваліфікованими працівниками [1].

Основними викликами останніх років для економіки та кадрової політики стали пандемія, та війна. Ключовими проблемами які спричинили ці події є відсутність безпеки на робочих місцях і як наслідок переведення значної частини працівників у дистанційний режим; забезпечення на підприємствах належних умов безпеки; проведення заходів для підтримки психологічного здоров'я; перегляд статей витрат, та скорочення частини з них, зміна організації праці відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Під час проведення антикризових заходів у системі кадрової політики необхідно дотримуватися трьох етапів, а саме «Шок», «Очікування», «Відновлення». Під час першого етапу, необхідно зважено зрозуміти та проаналізувати усі аспекти ситуації. Основну увагу тут треба звернути на захист працівників від кризи та забезпечення безперервної діяльності бізнесу. На етапі «Очікування» підприємство повинно розробити та запровадити нову кадрову політику, яка буде відповідати новим реаліям. І на останньому етапі оцінити усі збитки від непередбачуваної ситуації, проаналізувати діяльність нової стратегії та відновити усі необхідні процеси в організації, але з урахуванням нових вимог[2].

Додатковими умовами проведення кризової кадрової політики є забезпечення персоналу обладнанням для дистанційної роботи, максимально можливе усунення ризиків для життя, побудова з працівниками відносин з елементами контролю та тісної взаємодії в екстрених питаннях, врахування побажань працівників щодо зменшення факторів стресу та послаблення деяких організаційних вимог. Але і важливо пам'ятати, що кадрова політика обов'язково повинна враховувати поточні фінансові можливості, адже від результатів діяльності підприємства будуть залежати працівники. Тобто кадрова політика має поєднувати економічний та соціальний ефект [3].

Отже, для того, щоб досягнути високих показників ефективності під час кризових періодів необхідно побудувати організаційну структуру відповідно до цілей організації. Важливим є донесення стратегії та місії підприємства для розуміння кожного з співробітників і впроваджувати найуспішніші з світових методів управління кадровою політикою, з обов'язковим контролем та аналізом. Також потрібно покращити, або впровадити нову систему мотивації персоналу для продуктивної роботи та самореалізації співробітників [1].

Під час кризових періодів у яких опинилися українські підприємства, важливо приділяти значну увагу проведенню кадрової політики. Необхідно впроваджувати антикризові заходи, прораховувати фінансові можливості та звертати увагу на соціальний захист працівників і надати можливості та гарантії для їх безпечної роботи.

Перелік посилань:

1. Modern theoretical and methodological approaches to personnel management in manufacturing enterprises URL: <https://www.revistaespacios.com/a18v39n31/18393111.html>
2. Янковська Л.А. Антикризове управління персоналом в умовах організаційних змін. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. 2013. Вип. 11. С. 9-13
3. Мамотенко Д. Ю. Розробка кадрової стратегії організації в сучасних умовах. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. №14. С. 49-52

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОГРАМ МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ НА ПРИКЛАДІ БУЧАНСЬКОЇ ОТГ

Сучасний етап розвитку системи державного управління в нашій країні характеризується активною реалізацією концепції децентралізації влади, що полягає в наділенні органів місцевого самоврядування набагато ширшими повноваженнями в процесі управління громадами та забезпечення своєї відповідальності за прийняття рішень [1].

Сьогодні важливим аспектом зміцнення економічного та політичного розвитку України та забезпечення її територіального розвитку є створення передумов, вирішення практичних завдань, пов'язаних із зростанням ефективного місцевого самоврядування. На функціонування органів місцевого самоврядування впливає велика кількість чинників політичного, правового, соціального та економічного характеру. Процес громадського управління у об'єднаній територіальній громаді має ґрунтуватися на постановці чітких та важливих цілей для працівників та членів спільноти, ефективної організації їх спільної професійної діяльності, а також процесу регламентації поведінки у конкретних умовах відповідно до поставленої мети. Це стимулюватиме внутрішню мотивацію до професійної діяльності, підтримувати зацікавленість та ентузіазм працівників у виконанні своїх трудових обов'язків, формуватиме особисту зацікавленість у реалізації пріоритетних напрямів формування ОТГ, встановлювати позитивні змістовні орієнтири щодо поліпшення життєдіяльності працівників та населення відповідної громади. Таким чином підвищення ефективності та якості діяльності різних гілок державної влади, впровадження заходів щодо вдосконалення їх структури, особливостей організації роботи та здійснення практичної діяльності є ключовими елементами процесу підвищення якісних характеристик, що визначають сучасний соціальний розвиток країни.

У сучасній економічній літературі немає єдиного погляду на те, які критерії слід використовувати для оцінки ефективності органів місцевого самоврядування. На практиці вважається, що основою такої оцінки має бути насамперед соціальна ефективність, яка б показувала ступінь задоволення потреб мешканців громади.

Бучанська об'єднана територіальна громада – складається з 14 населених пунктів, що включає 3 міста та 11 сіл. Її повноцінна діяльність розпочалася з 28 вересня 2018 року. Створення громади дозволило зосередити увагу на інфраструктурних, трудових та земельних ресурсах та сприяло тому, щоб нова адміністративна одиниця стала більш потужною та ефективною [2]. Бучанська ОТГ проводить низку заходів, спрямованих на покращення функціонування та розвиток даної громади. Загалом ком'юніті йде не дуже швидкими темпами, але певні позитивні зміни відбуваються. Бучанська міська рада забезпечує виконання комплексу робіт з ремонту доріг, водопровідних мереж, благоустрою територій селища, зміцненню матеріально-технічної бази установ співтовариства з метою забезпечення їхньої якісної роботи та ін. [2]. Серед шляхів підвищення ефективності діяльності Бучанська ОТГ важливу роль слід відводити забезпеченню умов інноваційного розвитку громади, підвищенню рівня задоволення її різноманітних потреб на основі створення та застосування сучасних інформаційних ресурсів та технологій.

Перелік посилань:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України (із змінами та доповненнями станом на 26.11.2019 р.). – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>.

2. Офіційний сайт Бучанської ОТГ. – Режим доступу: <https://www.buchanada.gov.ua/>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ТУРИСТИЧНУ ГАЛУЗЬ В УКРАЇНІ

Туризм це недооцінений сектор економіки, який заслуговує значно більше уваги. Розвиток туризму зможе забезпечити чимале піднесення економіки України, а саме: збільшення кількості робочих місць, надходжень до державного бюджету за рахунок сплати податків [1].

Туристична галузь є однією з ключових секторів національної економіки, тому що вона забезпечує реалізацію не лише традиційних економічних функцій, але й формує відповідний імідж держави, який сприяє міжнародній інтеграції. Розвиток туристичного бізнесу позитивно впливає на показники функціонування інших секторів національної економіки, а саме: торгівлі, транспорту, будівництва, промисловості, сільського господарства та інших, які пов'язані зі сферою туризму. Також туризм є джерелом надходжень іноземної валюти в Україну [2].

Із початком повномасштабної російсько-української війни туризм в Україні потерпів крах. Ще до початку масового вторгнення росії в Україну, коли міжнародні ЗМІ вже відкрито говорили про початок війни, більшість людей ще не вірила у майбутнє кровопролиття. Більша частина туристичних компаній закрилася, інші переорієнтували свою діяльність на волонтерство [3].

Зрозуміло, що туристична галузь буде однією з останніх галузей, яка оновиться від війни. У першу чергу потрібно відбудувати інфраструктуру та відновити польоти, закордонні туристи повинні будуть знову почати довіряти нашій країні. Туризм із зрозумілих причин повністю зруйновано. Більшість готелей або зачинено, або переобладнено під потреби житла для військових та внутрішньо переміщених осіб.

Перед українською туристичною галуззю постане важливе питання якими методами антикризового управління потрібно буде оперувати задля її відновлення. Державна агенція з розвитку туризму вже запропонувала кілька напрямів, а саме: сформулювати нові змісти для внутрішнього туризму, наприклад, «Для чого ми подорожуємо Україною?»; після війни, коли на сході України стане безпечно, відомство має намір розвивати туризм в Донецькій і Луганській областях; заплановано розроблення туристичних програм місцями військової слави ЗСУ. Створення нових сенсів, нової «історичної спадщини» та туристично привабливих об'єктів - усе це ще попереду [4].

Можна передбачити нові тенденції відпочинку в Україні, яким будуть віддавати перевагу наші громадяни після війни. Насамперед зросте потреба в рекреаційному туризмі. Стануть популярними релакс-тури, які допомагатимуть відновити психіку людям виснаженим фізично і морально, особливо тим, хто був в епіцентрі подій: військовим, лікарям, поліції, мешканцям, які опинилися в епіцентрі війни та руйнувань. Людям вже зараз хочеться відчутися щось звичне. Це даватиме відчуття звичного життя, яке було до війни.

Туризм це галузь, яка допоможе економіці нашої країни відновитися після повоєнної кризи. Після майбутньої перемоги інтерес серед іноземців до України буде просто шаленим. Через це наша держава дуже швидко відродиться і стане новим великим ринком, який буде дуже багатим на інвестиційні можливості, подорожі, досвід тощо.

Перелік посилань:

1. Каплун І.Г. Туристичний потенціал Подільських Товтр [Електронний ресурс] / І.Г. Каплун. – URL: http://tourlib.net/statti_ukr/kaplun.html.
2. Туризм під час війни 2022 – Zaxid.net [Електронний ресурс]. – URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/
3. Туристична галузь після війни: чи можлива реанімація та антикризове управління? [Електронний ресурс]. – URL: <https://blog.liga.net>
4. Як живе туристична галузь України в період війни [Електронний ресурс]. – URL: <https://cutt.ly/pJITfz1>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасна економіка України розвивалася як невід'ємна частина більшої економіки Радянського Союзу. Отримуючи меншу частку інвестиційних фондів Радянського Союзу та виробляючи більшу частку товарів за нижчою встановленою ціною, Україна змогла виробляти більшу частину загального обсягу продукції промисловості особливо в аграрному секторі радянської економіки. По суті, централізована передача багатства з України, що становила одну п'яту її національного доходу, допомогла фінансувати економічний розвиток інших частин Радянського Союзу.

На початку 21 століття багато молодих українців, особливо мешканців західної сільської місцевості країни, шукали можливості працевлаштування за кордоном. Хоча така міграція іноді призводила до локальної нестачі робочої сили в Україні, грошові перекази від української діаспори становили близько 4% ВВП країни.

Сучасна економіка характеризується процесами глобалізації, інтеграції, соціалізації та інформатизації, що супроводжуються посиленням конкуренції на національному та міжнародному ринках. Крім того, українська економіка характеризується скороченням виробничої та споживчої активності, що пов'язано з внутрішньополітичною та економічною ситуацією в країні. Це призводить до того, що вітчизняні підприємства повинні адаптувати свою діяльність до зовнішніх умов. Тільки так вони зможуть зберегти свою конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Триваюче російське вторгнення в Україну продовжує завдавати значних економічних і соціальних втрат через значні збитки виробничим активам та інфраструктурі, обмежений доступ до ринку та переміщення робочої сили. Очікується, що ВВП України скоротиться на 35% у 2022 році, якщо статус-кво збережеться до кінця року без додаткових економічних потрясінь.

Конфлікт є серйозним ударом по світовій економіці, який шкодить економічному зростанню та сприяє масовій інфляції й підвищенню цін. Крім страждань і гуманітарної кризи внаслідок вторгнення Росії в Україну, вся світова економіка відчуває наслідки уповільнення зростання економіки та високої інфляції. Цей вплив відбувається трьома основними каналами. По-перше, вищі ціни на такі товари, як їжа та енергоносії, ще більше підштовхують інфляцію, у свою чергу зменшуючи вартість доходів і обтяжуючи попит. По-друге, сусідні економіки, зокрема, стикаються з перебоями в торгівлі, ланцюгах постачання та грошових переказів, а також із історичним сплеском потоків біженців. І по-третє, зниження ділової довіри та підвищення невпевненості інвесторів впливають на ціни активів, посилюючи фінансові умови та потенційно стимулюючи відтік капіталу з ринків, що розвиваються.

Росія та Україна є основними виробниками сировини, перебої у постачанні призвели до стрімкого зростання світових цін, особливо на нафту та природний газ. Вартість продовольства підскочила, а пшениця, на яку Україна та Росія становлять 30% світового експорту, досягла рекорду. А у довгостроковій перспективі військові дії можуть докорінно змінити глобальний економічний і геополітичний порядок.

Таким чином, підсумовуючи усе вищесказане, можна беззаперечно стверджувати, що економіка України зараз перебуває вкрай проблематичному становищі та зазнає все більше труднощів у зв'язку з повномасштабними воєнними діями. На даний час перед Україною як ніколи постає багато проблем, що перш за все, пов'язано з економічними аспектами. Звичайно, за таких умов не можливо робити ніяких конкретних прогнозів щодо подальшої ситуації, можна лише сподіватися хоча б на якусь стабілізацію економіки та покращенням життя в районах ТОТ.

ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГІЇ СТІЧНИХ ВОД ЯК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДЕФІЦИТУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Національне господарство будь-якої країни потребує енергетичних ресурсів, їх наявність у достатній кількості дозволяє підприємствам ефективно провадити свою діяльність. Слід зазначити, що Україна є залежною від імпорту енергетичних ресурсів, у першу чергу природного газу та нафти. Ця залежність викликана як природними чинниками, тобто надрами нашої країни, так і втратою частини територій, які займали важливе місце у вугільній промисловості, а саме частину Донецького вугільного басейну. Через цю сукупність проблем постає питання генерації теплової енергії за допомогою використання альтернативних (відновлюваних) та вторинних джерел.

Серед відновлювальних джерел енергії можна виділити наступні: сонячне випромінювання, енергія вітру, води річок та океанів, а також гейзерів. [1] Однак, через особливості географічного положення та кліматичних умов нашої країни їх використання не зможе забезпечувати достатню кількість енергії. Це означає, що необхідно звернути увагу на ті джерела, які пов'язані із процесами життєдіяльності людини. Одним із таких джерел є стічні води, які мають значний енергетичний потенціал. Як приклад можна навести показники Києва та київської області, а саме: об'єм стічних вод становить 310 млн. м³/рік, валовий потенціал – 9424 тис. т у.п./рік, технічний потенціал – 5539 тис. т у.п./рік, а економічно доцільний потенціал стічних вод – становить 3873 тис. т у.п./рік. [2]

Надані показники вказують на значний енергетичний потенціал стічних вод, але постає питання перетворення потенційної енергії у теплову. Слід зазначити, що стічні води – це низькопотенційне джерело теплоти, як: атмосферне повітря, вода природних водойм та скидні води систем охолодження або ґрунт. Такі джерела є необхідними для функціонування теплових насосів, тобто таким чином можна перетворити енергію стічних вод на теплову і забезпечити опалення приміщень. [3]

Використання такої енергетичної установки має певні переваги у порівнянні із стандартними джерелами теплової енергії, а саме: економічність, екологічність та надійність. [3]

Отже, після проведеного дослідження було виявлено, що використання енергії стічних вод за допомогою встановлення теплових насосів може частково вирішити проблему дефіциту енергетичних ресурсів, а також забезпечити підприємства тепловою енергією для опалення приміщень.

Перелік посилань:

1. Опанасюк, І. Ю. Ефективність теплонасосних систем повітряного опалення і вентиляції з різними засобами утилізації вентиляційних викидів : магістерська дис. : 144 Теплоенергетика / Опанасюк Ірина Юріївна. – Київ, 2020. – 104 с.

2. Єфремова О.О. Енергетичний потенціал стічних вод України в розрізі областей / О.О. Єфремова // «VinSmartEco». За науковою редакцією Мудрака О.В. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (20-21 травня 2021, м. Вінниця, Україна). – Вінниця: КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2021. – С. 114-116.

3. Опис теплових насосів. GeoTeplo: веб-сайт. URL: <https://www.geoteplo.com.ua/overview.html> (дата звернення: 08.11.2022);

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИМІРЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ**

Важливим методологічним питанням, яке є ключовим для менеджменту підприємств, є досягнення або утримання відповідного рівня їх фінансово-економічного розвитку шляхом пошуку оптимального варіанту використання наявного потенціалу. В основі вимірювання результатів такого розвитку, беззаперечно, є ефективність. Вона постійно знаходиться в центрі уваги науковців і практиків та виступає ключовим чинником їх симбіозу. Підвищення ефективності в діяльності підприємства – це головний інструмент в досягненні поставленої перед ним мети. Ефективність є головним індикатором в оцінці фінансово-економічного розвитку і конкурентоспроможності підприємства, його повсякденною складовою. Вона охоплює і проявляє себе в повній мірі особливо в умовах турбулентності економіки. Від неї залежить рівень і динаміка розвитку як кожного суб'єкта господарювання, так і країни в цілому.

Реалізація потенціалу підприємства в сучасних турбулентних умовах функціонування вітчизняної економіки відображається в ефективності його використання як з економічної, так і з фінансової точки зору. Ефективність використання активів, або економічна ефективність, є базовим елементом, що впливає на розвиток підприємства. Фінансова ефективність, в свою чергу, відображає процес формування величини, складу і структури капіталу, умови його залучення, плату за капітал і впливає на процес планування фінансової діяльності. З методикою – прикладних позицій це добре показати на структурі балансу підприємства, який поділяється на активи і пасиви. При цьому, економічна ефективність пов'язана з активами підприємства, а фінансова ефективність – з його пасивами. Економічна ефективність охоплює і відображає всю економіку підприємства, тобто всі види його діяльності у сукупності. Така сукупність видів діяльності у їх єдності і утворює економічну діяльність підприємства, яка в свою чергу і оцінюється економічною ефективністю. Ефективність вимірюється через співвідношення результату (ефекту) і витрат.

Тому ефектом для економічної діяльності виступає саме економічний ефект.

Фінансовий ефект, на наш погляд, суттєво відрізняється від економічного ефекту, бо повинен відображати специфіку фінансів підприємства, зміст його фінансової діяльності.

Економічний ефект у вигляді прибутку безпосередньо пов'язаний з усіма економічними ресурсами підприємства і виникає тільки в процесі їх безпосереднього використання. Дані ресурси на підприємстві виступають у формі конкретних активів (матеріально – речових, нематеріальних, грошових). Не в процесі формування пасивів визначається результат діяльності підприємства, а в процесі його економічної діяльності, тоді, коли фінансові джерела вже перетворилися на конкретні активи з певним їх розміром, складом, якістю та рівнем організації тощо.

А при оцінці фінансової ефективності в якості витрат виступає величина капіталу (пасив в балансі підприємства), а в якості результату (ефекту) – величина плати за капітал. Логіка такого трактування двох ключових складових фінансової ефективності підкріплюється тим, що капітал з часом трансформується в активи підприємства, які при оцінці вже економічної ефективності виступають також в ролі витрат (але інших за своєю сутністю і роллю в діяльності підприємства).

При визначенні фінансово - економічної ефективності діяльності підприємства необхідне поєднання фінансової і економічної ефективності через їх співвідношення або різницю з розрахунком цільових критеріїв з урахуванням умов турбулентності економіки.

Таким чином, визначення фінансово – економічного розвитку підприємств в умовах турбулентної економіки потребує відповідного дуального інструментарію вимірювання як з фінансової, так і з економічної точки зору.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В РЕГІОНІ

В сьогоденні ефективний соціально-економічний розвиток України, забезпечення зайнятості та формування конкурентного середовища потребують зміни секторальної структури на збільшення частки підприємств малого та середнього бізнесу в кінцевих макроекономічних показниках.

Досягнення цих результатів можливе за умови обґрунтування оновленої політики регулювання та розвитку підприємств малого та середнього бізнесу та впровадження відповідної державної та регіональної політики в цій сфері. Недосконалість та суперечливість діючого законодавства створює відповідні бар'єри, які негативно впливають на суб'єкти бізнесу, а застосовувані інструменти державного та регіонального управління, перш за все – в сфері оподаткування, не є досконалими та спричиняють штучний поділ суб'єктів господарювання заради зменшення податкового навантаження та уникнення оподаткування. У зв'язку з цим дослідження теоретико-методичного забезпечення та практичних рекомендацій в питаннях державного регулювання діяльності підприємств малого та середнього бізнесу в Україні є актуальним науковим завданням.

Для виокремлення напрямів державної політики в напрямку стимулювання малого бізнесу необхідно встановити його роль в розвитку економіці, оцінити стан та тенденції діяльності малих підприємств, узагальнити світові тенденції, пріоритети розвитку та досвід нормативно-правового забезпечення їх діяльності. З боку державного та регіонального управління необхідно виокремити основні етапи формування економіки розвитку малого бізнесу, визначити проблеми у законодавчому регулюванні його діяльності в Україні, а також інструментарій державної підтримки та стимулювання їх розвитку. Підтримка розвитку і зміцнення середнього та малого бізнесу на сьогодні є одним з пріоритетних напрямів державної політики, оскільки розвиток підприємництва є запорукою становлення розвинутої економіки держави та її регіонів. Підприємства малого та середнього бізнесу в своєму розвитку мають певні переваги за рахунок більш швидкої реакції на змін оточуючого середовища, тим самим підтримуючи конкурентоспроможність та економічний розвиток в регіоні. На основі таких властивостей вони можуть більш повно враховувати зміни попиту на продукцію та послуги, є більш мобільними при впровадженні нововведень.

Особливістю таких підприємств є те, що вони можуть функціонувати в існуючих умовах, при цьому створюючи робочі місця в регіоні, що сприяє формуванню виробничого потенціалу в регіоні. Вони краще знають попит на товари на регіональних ринках, тим самим швидше та якісніше його задовольняють. Створюють робочі місця на регіональних ринках праці, сприяючи зниженню рівня безробіття населення в регіонах. Такий бізнес в деяких країнах світу займає більш великий сегмент ніж великі підприємства. На діяльність представників малого бізнесу впливає ряд зовнішніх і внутрішніх факторів. Основним внутрішнім фактором можна виділити систему управління, оскільки саме від цього фактору багато в чому залежить діяльність представника малого бізнесу, а він, у свою чергу, нерозривно пов'язаний з державною системою сприяння розвитку підприємництва. Проте, не зважаючи на позитивні тенденції, більшість невдач підприємств малого та середнього бізнесу пов'язані з низькою кваліфікацією управлінського персоналу, власників або працівників. Тому для ефективного державного регулювання розвитку малого бізнесу необхідним є створення ефективної системи управління щодо їх функціонування.

ВОЄННИЙ СТАН ЯК ВИКЛИК ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Вивчення економічних проблем було і є актуальним на кожному етапі розвитку нашої держави. Сьогодні ж основною і найбільшою проблемою в економіці України є воєнний стан, який неминуче негативно впливає на економічні показники. Тож дана тема має величезну актуальність щодо запровадження заходів по відновленню країни.

Економіка в Україні завжди розвивалась досить циклічно. За даними світового банку номінальний ВВП в Україні з 1992 року коливався від 30 тис. доларів до 185 тис.доларів США. Це зумовлено насамперед тим, що свій шлях, як незалежна держава, Україна розпочала не так давно. «Залізна завіса» та багато років тоталітарного режиму залишили великий відбиток та стали поштовхом до нового, хоч і складного економічного розвитку. Проте зараз Україна є дуже великим гравцем на світовому ринку. Не є секретом те, що Україна - аграрна країна та нашою «візитівкою» у світі є сільське господарство, отже, як приклад, доречно розглянути вплив воєнного стану саме на нього.

Як повідомляє Артур Ніцевич (Голова Правничого комітету Південноукраїнського офісу ЕВА), до початку війни наша країна експортувала понад 15% продовольства кукурудзи та близько 10% зернових від світового експорту, що означає що Україна була найбільшим експортером даних сегментів у світі. Зараз же продовольчий ринок знаходиться у важкому стані, на що впливає кілька факторів: по-перше, останні роки спостерігалися не надто сприятливі погодні умови для вирощення продуктів сільського господарства. По-друге, відбулося збільшення цін на енергоносії, що у свою чергу призвело до подорожчання добрив. По-третє, відсутність або обмежена можливість експорту зерна з України також вплинула на зміну продовольчих цін у світі. Збільшилися ціни на зерно, що призвело до збільшення цін на м'ясо та багато інших товарів. Не менш важливим фактором є відмова іноземних країн від співпраці з Росією, як з країною-агресором, а також мінування полів, що зменшує кількість посівних площ. Яку ж допомогу отримують аграрні підприємства в Україні? Міжнародні донори зараз намагаються налаштувати співпрацю так, щоб було вигідно обом сторонам. Левову долю міжнародної допомоги надав ЄС. Наприклад, з 1 вересня 2022 року у Державному аграрному реєстрі розпочато приймання заявок в межах програми допомоги малим агровиробникам на загальну суму понад 1,5 млрд гривень, яка фінансується за допомогою бюджетної підтримки Європейського союзу.

Тож допомога світу зараз відіграє важливу роль у відновленні збитків та погіршень показників, яких ми зазнали. Наразі це одна з найголовніших причин, чому економіка ще тримається у відносно непоганому стані. Звісно, такими темпами Україна буде відновлювати економіку не один рік, проте вже зараз можна сказати, що свої позиції на світовому ринку вона не втратить. Важливими будуть також дії держави щодо відбудови економіки та впроваджені сільськогосподарські програми. Наразі важко казати про повномірне відновлення, так як повномасштабне вторгнення ще не завершено і дії як з боку держави так і іноземних інвесторів будуть найбільш ефективними та рушійними у повному розмірі по завершенню воєнних дій. Зараз можемо зазначити лише те, що ретельне вивчення впливу ситуації в країні на зміни в макроекономічній стабільності є надзвичайно важливим для подальшого плану та прогнозів щодо відбудови нашої держави.

Перелік посилань:

1. Українська економіка під час війни. Що далі? (2022). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://eba.com.ua/ukrayinska-ekonomika-pid-chas-vijny-shho-dali/>
2. [Міністерство аграрної політики та продовольства України](https://www.kmu.gov.ua/news/ministr-ahrarnoi-polityky-ta-prodovolstva-pidpysav-pershyi-perelik-otrymuvachiv-v-ramkakh-prohramy-pidtrymky-shcho-finansuietsia-koshtamy-ies-na-zahalnu-sumu-9167-mln-hrn). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministr-ahrarnoi-polityky-ta-prodovolstva-pidpysav-pershyi-perelik-otrymuvachiv-v-ramkakh-prohramy-pidtrymky-shcho-finansuietsia-koshtamy-ies-na-zahalnu-sumu-9167-mln-hrn>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛИХ КОСМЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Стрімке зростання індустрії краси та косметики (вартістю мільярди дол.) ускладнило прорив на ринок для нових і малих підприємств. Для малого косметичного підприємства основним напрямом для виходу на визначений ним ринок є розумна маркетингова стратегія, яка дозволить утримати бажану частину ринку. Маркетингова стратегія – це довгостроковий план досягнення цілей компанії шляхом розуміння потреб клієнтів і створення чіткої та стійкої конкурентної переваги. Основне завдання її – визначення споживачів і зв'язків, що приваблюють цих споживачів. Вона визначає позиціонування підприємства на ринку, типи продуктів, які виробляються, стратегічних партнерів, а також тип реклами та просування, які задіяні [1].

Дослідження показало, що в індустрії краси і косметики особливого значення набуває концепція 7P-маркетингу [2]: продукт (як задовольняються потреби клієнтів); ціна (скільки клієнти готові заплатити за ваш продукт); просування (які зв'язки використовуються, щоб повідомити та прорекламувати клієнтам про свій продукт); місце (де продається продукт); люди (особи, які допомагають продавати продукт клієнтам); упаковка (як презентується продукт клієнту); процес (як доставляється продукт клієнтам).

Але саме для малого і, одночасно, нового підприємства для виходу на ринок брендів індустрії краси основним аспектом може стати формування нішевого продукту. А, значить, основою для формування стратегії є не стільки сам продукт, скільки дослідження сегментів споживчого ринку для визначення невисвітлених потреб потенційних споживачів. Особливістю такого підходу до формування стратегії є умовний «відхід» від масового виробництва універсального продукту і прямування до однієї з цілей економіки сталого розвитку – формування світу достатку [3]. Аналіз концепції 7P-маркетингу через особливості економіки сталого розвитку дозволив сформулювати наступні висновки: 1) виробництво на підставі принципів сталого розвитку передбачає чітку сегментацію ринку із персоналізацією потреб споживачів; 2) управління життєвим циклом косметичного продукту передбачає як коригування терміну придатності товару, так і співставлення цього терміну із терміном придатності пакування; 3) оскільки пакування є важливим елементом стратегії маркетингу на ринку індустрії краси, то важливим стає дотримання принципу «чистий продукт – чисте пакування»; 4) саме індустрія краси може стати рушійною силою стабілізування і відновлення біорозмаїття навколишнього середовища як сировинної бази виробництва; 5) інновації сфери краси тісно пов'язані з підвищенням кваліфікації персоналу, розвитком сектору охорони здоров'я, а основою управління ризиками її стає зазначена вище сегментація. Саме орієнтування індустрії краси на цілі сталого розвитку відкриває можливості для виходу на ринок малих і інноваційних підприємств. Вони можуть виходити як окремі учасники, так і як філії вже відомих брендів. Таким чином, концепція 7P-маркетингу, покладена в основу формування стратегій маркетингу на ринку косметичних продуктів набуває ознак інноваційності і дозволяє визначити стратегічні особливості виходу на цей ринок нових підприємств.

Перелік посилань:

1. Зозульов О.В. Промисловий маркетинг: ринкова стратегія / За ред. Старостіної А.О. К.: Іван Федоров, 1997. – 400 с.
2. Красовська О.Ю. Теоретичні засади концепції маркетинг-мікс. // Бізнес-навігатор, 2018, вип. 3-2 (46), С.12-15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://business-navigator.ks.ua/journals/2018/46_2_2018/03.pdf
3. Сталій розвиток для України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://sd4ua.org/shho-take-stalij-rozvitok/> (8 листопада 2022).

КОРУПЦІЯ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Наявність тіньової економічної діяльності у поєднанні з різними проявами корупції має загрозливий вплив на інституційне середовище країни, створюючи загрозливі перешкоди для розвитку економічної та соціальної сфер країни, обмежуючи зростання добробуту та покращення життя людей, Формування сприятливого бізнес-клімату та інвестиційного клімату негативно впливає на ефективність протидії та протидії злочинності, дієвість правоохоронної та судової систем [1].

Основними критеріями віднесення економічних явищ до сфери тіньових відносин суб'єктів господарювання прийнято вважати [2]:

а) отримання економічної вигоди від передачі економічних благ або прав; розширення економічних можливостей індивідів (груп); скорочення особистих витрат на придбання різних товарів; б) здійснювати господарську діяльність поза законами та нормативними актами, приховувати чи приховувати її важливі аспекти від правоохоронних, контролюючих органів, власників, засновників; в) використання службового становища та ресурсів суспільних фондів для підвищення власного добробуту і добробуту близького оточення.

За підрахунками, рівень тіньової економіки в 2020 році склав 30% від обсягу офіційного ВВП, що трохи вище ніж за попередній рік. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні представлений на рис. 1., проілюстровано зміну обсягу ВВП з темпами приросту/зниження рівня реального ВВП, відповідно до попереднього року.

Рис.1

Для виявлення властивостей корупції та злочинності у сфері економіки відповідним органам влади, що до контролю за додержанням податкового законодавства рекомендовано користуватись методологією SWOT- і PESTEL-аналізів, які можуть бути підґрунтям для розроблення стратегічних планів будь-якого рівня й надають можливість оцінити спроможність держави протистояти кримінальним загрозам, забезпечити її економічну безпеку. SWOT-аналіз – це процес установа зв'язків між найхарактернішими для системи, зокрема правоохоронної, можливостями, загрозами, перевагами й недоліками, результати якого згодом можуть бути використані для формулювання та обрання стратегій її діяльності. PESTEL-аналіз – аналіз спрямований на виявлення політичних, економічних, соціальних, технологічних, екологічних та юридичних (законодавчих) аспектів зовнішнього середовища, які можуть вплинути на стратегію роботи служби фінансових розслідувань.

Перелік посилань:

1. Бірюков І. В., Корупційні аспекти появи та поширення прихованого підприємництва
2. Пацкан В. В., Інституціональні основи антикорупційної політики як складової детінізації економіки
3. Рівень тіньової економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://minfin.com.ua/ua/2021/06/29/67115422/>

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Проблема міграції населення є досить актуальною на сучасному етапі розвитку економіки нашої країни. З кожним роком вона стає все більш масштабною і породжує низку економічних проблем. Ріст трудової міграції разом із збільшенням людей пенсійного віку та зменшенням новонароджених вимагає негайного розгляду урядом України соціальної, економічної та міграційної політик. У зв'язку з військовим станом відтік трудових кадрів день-у-день набуває все більших розмірів, тому ця проблема вимагає подальшого дослідження.

Перш за все, ми маємо зрозуміти, що міграція населення – це переміщення людей через кордони певних територій зі зміною місця проживання [1]. Існує декілька типів міграції, але у свої тези я розгляну лише основні – це внутрішній та зовнішній відтік кадрів. Міграція робочої сили є абсолютно природним та неминучим процесом у світі, який був закладений ще на початку існування людства, Україна не стала винятком.

Чисельність від'їзду трудових кадрів закордон за період 1990-2021 мала схильність до зростання. Лише у 2010 та 2020 роках цей показник знизився через світову економічну кризу та виникнення обмежень, пов'язаних із пандемією коронавірусу. Відповідно до даних Міністерства соціальної політики України, за кордоном на постійній основі працює близько 3,2 мільйона наших співвітчизників, а в окремі періоди – від 7 до 9 млн осіб [2]. Також дані Звіту про міжнародну міграцію показали, що Україна посідає 8 місце у списку країн, громадяни яких виїжджають на роботу за кордон [3].

На жаль, з 24 лютого 2022 ситуація докорінно змінилася в гіршу сторону. Після вторгнення російської армії на територію України, спостерігається як внутрішня, так і зовнішня міграція кваліфікованих кадрів. За даними Міністерства соціальної політики, у кінці березня як внутрішньопереміщених, зареєстрували лише 130 тис громадян, тоді як за підрахунками Міжнародної організації міграції, такими є понад 6,5 млн осіб [1]. Щодо зовнішньої міграції, то вимушено свою домівку покинуло близько 7 млн українців, головними їхніми напрямками стали: Польща, Чехія, Німеччина та ін. І хоча вже понад 2 млн громадян України повернулися на Батьківщину, більша частина залишилася закордоном і надалі планує там проживати. Звичайно, це призводить до катастрофічної кризи кількості трудового населення, яке так потрібне у відбудові країни.

Отже, у зв'язку із всім вище сказаним можливе лише одне вирішення такої серйозної проблеми – це покращення соціальних, економічних та культурних умов життя. У такий жорстокий період це буде вельми складно, але саме наша жага до кращого життя та адекватні дії уряду допоможуть сприяти здійсненні цієї пропозиції. Адже вона допоможе не лише повернути співвітчизників на рідну землю, але й можливо залучити зовнішню робочу силу. І з часом, перетворити Україну на потужну та конкурентоспроможну країну із чудовою економікою.

Перелік посилань:

1. Процик І.С., Кара Н.І., Особливості процесів міграції населення України, 2022 URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2022/jun/28342/procik-231-240.pdf>

2. УКРІНФОРМ. Близько 3,2 мільйона українців працює за кордоном на постійній основі – Мінсоцполітики. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/2752271-ponad-3-mln-ukrainciv-pracue-za-kordonom-na-postijnij-osnovi-minsocpolitiki.html>

3. Трудова міграція: чи побільшає українських заробітчан у 2022 році. 2022. URL: <https://eba.com.ua/trudova-migratsiya-chy-pobilshaye-ukrayinskyh-zarobitchan-u-2022-rotsi/>

КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ ЗАМКНЕНОГО ЦИКЛУ

Надмірний видобуток і використання природних ресурсів призводить до забруднення навколишнього середовища. Дієвим інструментом подолання цього явища є наука, технології та інновації. Маючи за головну мету вирішення природних, екологічних і суспільних проблем, економіка замкнутого циклу (ЕЗЦ) стала важливою концепцією для трансформації економіки від лінійної системи «забери-зроби-утилізуй» до циклічної системи «зроби-використай-поверни» [1].

ЕЗЦ характеризується двома основними циклами: а) технічний цикл продуктів і матеріалів – збільшує технічний термін служби, щоб довше підтримувати продукти та технічні компоненти в циклі виробництва та споживання, максимізує корисність продукту завдяки розподілу власності, мінімізує втрату цінності продуктів та покращує технічні процеси виробництва та споживання за допомогою передових технологій [1]; б) біологічний цикл продуктів і матеріалів – зберігає цінність біомаси шляхом переробки або обміну побічними продуктами, здійснює перехід на відновлювану біомасу, біопаливо та біоматеріали, а також збільшує тривалості життя біопродуктів у циклі до зменшення відходів [1].

У 2017 р. у рамках гармонізації національного законодавства України з європейським, ухвалена Національна стратегія управління відходами, що включає в собі впровадження ЕЗЦ. Її впровадження розпочалось, однак ще не досягнуто необхідних результатів [2]. Аналіз нормативної бази ЕЗЦ показав, що шлях впровадження базується на збільшенні кількості корисних інновацій. Причому напрям інноваційного руху - від створення необхідних змін у продуктах, послугах і виробничих системах до забезпечення кругових потоків ресурсів [1]. Таким чином формується нова парадигма технічних та біологічних циклів ЕЗЦ. На макrorівні інновації стосуються впровадження політики, нормативних актів на міжнародному, національному чи регіональному рівнях. Інновації ЕЗЦ на мезорівні передбачають співпрацю між суб'єктами: 1) промисловий симбіоз (це система для посилення інтеграції та співпраці між суб'єктами однієї промислової системи або різних секторів для обміну побічними продуктами (тобто відходами однієї галузі як ресурсами іншої галузі); 2) оптимізація ефективності використання ресурсів, підвищення корисності матеріалів; 3) зменшення утворення парникових газів [1]. Інновації ЕЗЦ на мікрорівні залежать від діяльності окремих суб'єктів господарювання, які впроваджують інновації циклічної бізнес-моделі та технологічні інновації на основі стратегій ЕЗЦ [1]. Таким чином, для трансформації лінійної економіки в ЕЗЦ в Україні актуальними стають інновації кругової бізнес-моделі, технології та впливу внутрішнього та зовнішнього середовищ [3].

Україна є державою з розвинутою системою промислових і наукових інновацій. Локомотивом у переході до ЕЗЦ може стати хімічна промисловість як така, що перебуває у стані постійного оновлення до запитів ринку. Так зі 100% витрат на інновації у переробній промисловості на хімічні підприємства (С20-С22 КВЕД) припадає 25%. І це у 20 разів перевищує витрати на інновації у секції J72 (наукова діяльність і інновації).

Перелік посилань:

1. Huynh Evertsen, P.; Rasmussen, E.; Nenadic, O. Commercializing circular economy innovations: A taxonomy of academic spin-offs. *Technological Forecasting and Social Change* **2022**, 122102. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2022.122102>.
2. Омеляненко, О. М. Стратегічні питання побудови бізнес-моделей циркулярної економіки. *Економіка та держава*. **2022**, № 1, С. 79–82. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.1.79.
3. Kanzari, A.; Rasmussen, J.; Nehler, H.; Ingelsson, F. How financial performance is addressed in light of the transition to circular business models - A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production* **2022**, 376, 134134. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.134134>.

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

Науково-технічний прогрес, зміни в масштабі та напрямках діяльності національної економіки, розвиток міжнародних прогресивних способів укріплення економіки та ринкових процесів торгівлі, використання новітніх методів управління соціально-економічними системами та зміни в структурі ринків збуту і запитів споживачів, вимагають реформування структури й діяльності суб'єктів господарювання, особливо в промисловій сфері.

Суб'єкт господарювання являє собою соціально-економічну систему, яка складається з взаємопов'язаних елементів, які забезпечують здійснення своєї діяльності з чіткою метою отримання економічного ефекту та задоволення потреб споживачів. Для успішної майбутньої діяльності та ефективності суб'єкта підприємництва важливим є його розвиток. Показником розвитку підприємства є результати його виробництва та функціонування, яке орієнтоване на досягнення взаємодії між ресурсами, технологіями, з метою забезпечення виробництва високоякісної продукції, досягнення високої продуктивності праці, тощо. Найбільш доцільним терміном, що характеризує зміни у функціонуванні, структурі та розвитку діяльності будь-якого підприємства, є реорганізація. Обговорюючи проблематику реструктуризації промислових підприємств, можна виділити основні напрями проведення перетворень діяльності суб'єкта.

По-перше, це зміна структури та організації діяльності. Кожний суб'єкт господарювання має організаційну структуру, яка демонструє основні функції формування споживчої цінності: проектування, виробництво, закупівля та логістика, моніторинг якості, реалізація продукції. Також в її обов'язки входить управління діяльністю соціально-економічної системи для забезпечення взаємодії певних елементів, що пов'язані з технологічним циклом її функціонуванням. Впродовж адаптації до змін в зовнішньому середовищі та напрямках економічних процесів кожне підприємство має розв'язати таку проблему, як вибір оптимальної організаційної структури задля подальшого розцвіту, функціонування та забезпечення їх життєздатності у довгостроковій перспективі.

По-друге, це вибір найкращої функціональної структури, тобто об'єднання функцій за характером їх виконання та розподіл їх за підрозділами. Оскільки структурні підрозділи багатьох організацій відносно незалежні один від одного, їх можна збільшувати, скорочувати, ліквідовувати або змінювати будь-яким чином. Завдяки цьому, можна виділити межі та зони проведення реорганізації діяльності. Управлінська зона визначає ефективність здійснення організації діяльності; операційна включає сукупність бізнес-процесів, які формують послідовну діяльність підприємства; допоміжна включає дослідження ресурсозабезпеченості, проведення реорганізації з прогнозом доцільності їх використання.

Отже, реорганізація суб'єкта господарювання включає сукупність заходів для проведення діагностики поточного стану з метою виявлення рівня економічного розвитку та оцінки економічної ефективності підприємства. Вивчення цього процесу дозволяє контролювати збільшення чутливості організації до змін умов. Загалом проведення реорганізації діяльності суб'єкта господарювання надає можливість проводити перетворення суб'єктів господарювання, особливо промислового сектора економіки, шляхом залучення внутрішніх та іноземних інвесторів. Це може допомогти у просуванні та подальшому розвитку підприємства, а також виведення його на вищий рівень серед інших суб'єктів.

Перелік посилань:

1. Александрова В. О., Манойленко О. В. Теоретичні передумови формування організаційно-економічного забезпечення реорганізації діяльності суб'єкта господарювання. Проблеми економіки. 2022. №1. С. 76–82.
2. Семенченко Н.В. Дві основні проблеми реорганізації промислових підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2011. № 10. С. 34-37.

ВИТРАТИ РОБОЧОГО ЧАСУ НПП НА АДМІНІСТРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Організація, планування, контроль витрат робочого часу є важливим завданням організації продуктивної діяльності бізнесу, а також організацій і установ неприбуткового сегменту. Предметом дослідження є витрати робочого часу науково-педагогічних працівників на адміністрування навчального процесу, який можна розглядати як допоміжний до безпосереднього виконання навчального навантаження. Внаслідок зміни форм і змісту навчального процесу змінюються витрати часу на певні види робіт за сталої величини робочого часу працівника на рік – 1680 годин [1]. Метою цього дослідження є з'ясування обґрунтованості, системності, логічності змін змісту робіт з адміністрування навчального процесу.

Методологічною основою дослідження є індуктивний метод. Методом хронометражу робочого часу [2] визначено середні витрати робочого часу викладача на додатковий вид роботи – ведення поточних відомостей академічних груп. На підставі розглянутого прикладу зроблено узагальнення щодо методів впровадження нових форм робіт з адміністрування навчального процесу. Надано рекомендації щодо покращення цього процесу.

Віднедавня системою підтримки навчального процесу університету «Електронний кампус КПІ ім. І. Сікорського» (далі «Кампус») згенеровано форму звітності викладача щодо проведення навчальних пар шляхом заповнення поточних відомостей академічних груп студентів. Такий спосіб звітності традиційно використовувався виключно у закладах середньої освіти. Для НПП дослідницького університету це виявився новим видом роботи. Для оцінки витрат робочого часу сімом викладачам кафедри економіки і підприємництва було запропоновано провести хронометраж виконання цього виду роботи. При розрахунку було враховано час підготовчо-заключного періоду (включення комп'ютера, заходження в «Кампус» тощо) час виконання основної роботи. Не було враховано непродуктивні витрати часу, пов'язані з нестійким енергопостачанням і інтернетом. Аналіз отриманих даних дав уявлення про середні витрати часу щодо оброблення однієї позиції по одному студенту у відомості. Вони склали 1 хвилину з урахуванням можливості паралельного занесення інформації під час проведення занять в умовах дистанційного обмеження з використанням ПК. При поверненні навчального процесу до традиційного очного формату паралельне виконання цих робіт стане неможливим, враховуючи технічні можливості аудиторного фонду університету.

Щільність фіксації результатів студентів залежить від рейтингової системи оцінювання (PCO). Із досвіду роботи автора кожний студент протягом проходження курсу отримує в середньому 20 оцінок. При кількості студентів 150 осіб на навчальний рік витрати часу на цю додаткову роботу складають 50 годин на рік. Враховуючи, що до введення цього виду роботи кожний викладач на ставку відпрацьовував 1680 годин на рік, то додавання такого обсягу роботи має супроводжуватись скасуванням інших видів робіт з метою дотримання чинних норм КЗПП України.

Застосовуючи індуктивний метод, можна зробити висновок про відсутність наукового обґрунтування процесу формування завдань для НПП зокрема в сфері адміністрування навчального процесу в цілому. Для організації системної роботи в цій сфері пропоную профкому КПІ, факультету менеджменту і маркетингу вийти з ініціативою щодо створення дослідницької лабораторії, метою діяльності якої зокрема має стати експертиза існуючих, розроблення та імплементація нових науково обґрунтованих норм витрат часу працівників.

Перелік посилань:

1. Кодекс Законів про працю України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
2. Організація виробництва. Курс лекцій [Електронний ресурс] : навчальний посібник для здобувачів ступеня бакалавра за освітньою програмою «Економіка бізнес-підприємства» спеціальності 051 «Економіка» / КПІ ім. Ігоря Сікорського ; уклад. О. О. Кожемяченко. – Електронні текстові дані (1 файл: 2,81 Мбайт). – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 233 с. – Назва з екрана. Примірник надано до бібліотеки у електронній формі: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/48106>.

Кожемяченко О.О.,
старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Петрушкіна О.В.
КПІ ім. Ігоря Сікорського

СТАРТ І ВЕДЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Тема є актуальною в контексті вироблення стратегій покращення ведення підприємницької діяльності. Метою дослідження є визначення переваг і недоліків ведення бізнесу в Україні порівняно з іншими європейськими країнами.

В останньому дослідженні Doing Business, проведеному в 2020 році, Україна посіла 64 місце за легкістю ведення бізнесу. Більшість країн Європи посідають значно вищу сходинку. 14 європейських країн знаходяться в топ-30, 3 з них не є членами ЄС. Європейські країни заохочують інвесторів зрозумілими, прозорими процедурами відкриття, ведення, ліквідації бізнесу. Важливими також є наявність якісної доступної інфраструктури. Суттєво полегшують ведення бізнесу процедури відтермінування платежу або банківської гарантії. В українському банку отримати такий документ проблематично, адже це, по суті, передбачає взяття кредиту однією стороною. Європейські країни також мають споріднені банківські системи.

Проте, на нашу думку, формалізація підходів щодо визначення місця країни в рейтингу легкості ведення бізнесу, залишає поза увагою декілька моментів, які роблять Україну інвестиційно привабливою.

1. Відносна дешева вартість адміністративних послуг, дешева робоча сила. В Україні для старту знадобиться значно менша сума – декількох тисяч доларів часто буде достатньо, а відсоток оподаткування для ФОПів складає від 10% прожиткового мінімуму до 5% від доходу (під час воєнного стану податок було зменшено) [2, 3].

2. Ресурсна, інформаційна, інтелектуальна здатність українського суспільства до розвитку стартапів певного спрямування. Так для успішної роботи бізнесу Uber країна має мати можливість щодо масового впевненого використання мобільних додатків, велика кількість власників авто, якісне інтернет-покриття. Україна відповідає всім цим вимогам.

3. Одним з цікавих аспектів українського контексту ведення бізнесу є наш виробничий бекграунд. Через активну політику індустріалізації Радянського Союзу, після його розпаду, в Україні з'явилося багато непрацюючих виробництв. Є «вільні» заводи, де новому власнику буде достатньо зробити ремонт і закупити обладнання. В Європі ж, щоб запустити власне виробництво, потрібно буде або віддавати величезну частину прибутку на оренду приміщення, або вкладати гроші в оренду землі, й будувати на ній нову фабрику.

В результаті проведеного дослідження було констатовано недоліки бізнес-середовища України, які визначили невисоке місце України серед інших європейських країн за рейтингом Doing Business. Разом з тим розглянуто декілька особливостей бізнес-середовища, сформованого в Україні, які є потенційно інвестиційно привабливими.

Перелік посилань:

1. Doing Business 2020 Report [Електронний ресурс] / THE WORLD BANK – Режим доступу: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/32436/9781464814402.pdf>
2. 1 група. Які податки ви будете сплачувати [Електронний ресурс] / Дія – Режим доступу: <https://diia.gov.ua/tax-systems/1-grupa>
3. 3 група. Які податки ви будете сплачувати [Електронний ресурс] / Дія – Режим доступу: <https://diia.gov.ua/tax-systems/2-grupa>

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Малий та середній бізнес є двигуном та невід'ємною частиною економіки сучасних країн світу з розвинутою ринковою економікою. Саме такі підприємства вирішують цілу низку проблем як суспільного, так і соціально-економічного характеру в нашій країні. Але сьогодні в Україні суб'єкти малого та середнього бізнесу зазвичай стикаються з низкою проблем: відсутність доступних програм державної підтримки, висока ставка кредитування, а також недосконала та важка система оподаткування.

Така політика уряду та парламенту в подальшому може призвести до банкрутства та закриття багатьох суб'єктів господарювання, втрати робочих місць та зростання безробіття. Наприклад, якщо у 2015 році кількість зареєстрованих ФОПів в Україні становила понад 160 тисяч осіб, то у 2018 році кількість зменшилась приблизно на 20 тисяч. Це сталося через зміну чинного законодавства, яке передбачало сплату обов'язкових платежів – єдиного соціального внеску та податків з усіх без винятку фізичних осіб-підприємців. Хоча, варто зазначити, що в Україні протягом останніх восьми років проводиться підтримка малого та середнього бізнесу. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України розробило концепцію загальнодержавної програми підтримки малого і середнього підприємництва. Ця програма дозволяє впровадити в Україні нові види фінансової державної підтримки для малого і середнього бізнесу, а саме: часткову компенсацію процентних ставок за кредитами, які надаються під бізнес-проекти, компенсацію лізингових платежів, а також передбачається розширення програми мікрокредитування. Підтримку малому та середньому бізнесу в Україні надають і міжнародні організації, наприклад, Регіональна Місія Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Такі заходи позитивно вплинули на загальну кількість приватних підприємств, а також збільшило загальний обсяг ВВП України отриманий від малого та середнього підприємництва. Хоча, реальний внесок цих підприємств все ще не є достатнім - приблизно 55%, на відміну від європейських країн, де середній показник сягає більше 70%. Також важливо зазначити, що за дослідженнями аналітиків у 2022 році статистика значно погіршиться через агресію РФ у бік нашої країни.

Отже, роль ефективної державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу є надважливою для економіки України. Для вирішення проблем фінансування малого та середнього бізнесу на державному рівні потрібно: створювати спеціалізовані фонди, зменшувати ставки банківських кредитів, залучати комерційні банки до пільгових програм фінансування тощо. Враховуючи важливість розвитку малого і середнього бізнесу, аналітики вважають, що надання кредитів малому та середньому підприємству є перспективним видом діяльності, а також важливим і необхідним для розвитку бізнесу в Україні.

Після досліджень можна зробити висновок, що держава не може розвивати свою економіку без розвитку приватного підприємництва, а діяльність малого та середнього бізнесу відіграє важливу роль у цьому напрямку. Проте рівень розвитку малого та середнього підприємництва в Україні нижчий ніж у багатьох розвинутих європейських країнах. Хоча, українська економіка має всі можливості для розвитку підприємництва але, уряду потрібно розробити та впровадити механізм ефективної взаємодії між державою та підприємствами і, особливо, ФОПами. В подальших дослідженнях слід приділити увагу розробленню ефективного механізму інструментарію підтримки малого і середнього бізнесу у взаємодії з вітчизняним урядом, що потребує подальших реформ та досліджень у цій сфері.

ВПЛИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Впровадження інноваційного підприємництва є одним із головних чинників пришвидшення темпів розвитку економіки нашої держави. Світ не стоїть на місці, і саме тому джерелом зростання продуктивності праці все більше і більше стають інновації. В сучасному світі жодне виробництво не може бути достатньо прогресивним, не використовуючи інноваційні ресурси, такі як впровадження новітніх технологій, оптимізація виробничих процесів, використання науково-освітнього та підприємницького потенціалу населення, що вдосконалюється завдяки розкриттям його як основного інституційного ресурсу розвитку ринкової економіки.

На національний економічний ріст мають вплив також збільшення кількості підприємств, фірм, компаній, установ та організацій. Завдяки цьому створюються умови для розширення та впровадження ринкових реформ, зростає кількість робочих місць, а отже і вирішуються проблеми зайнятості населення, що також призводить до поліпшення економічного становища. Підприємці зацікавлені в отриманні якнайбільшого прибутку, а чим більший прибуток – тим більші податки вони платять державі, які є достатньо вагомою частиною державного бюджету. Вони і виділяють кошти на розвиток інфраструктури населених пунктів, що надає можливість підвищити рівень та якість життя населення окремого регіону та країни у цілому. Також досить важливим є їх вплив на емоційне становище громадян, адже підприємці своїм прикладом мотивують інших розвиватись, це призводить до розширення мережі малих підприємств, що гарантовано підвищує розвиток держави.[1]

Дрібні підприємства приватної форми власності швидко реагують на потреби внутрішнього ринку, тобто є досить мобільними. Тому при виникненні певної потреби в якихось товарах чи послугах підприємці швидко на це зреагують та вже через досить короткий проміжок часу населення буде задоволено цією потребою, що значно спростить ситуацію людей, адже їм не прийдеться їхати кудись, щоб отримати бажане. Іншими словами, дрібні підприємства вивчають кон'юнктуру ринку, пристосовуються до потреб ринку та можуть швидко їх задовольнити.

Розвиток підприємницької діяльності також може пришвидшити перехід від пострадянської системи економіки, допомогти подолати кризу в економіці шляхом розвитку малого та середнього бізнесу(приватні магазини, сфера надання послуг тощо). Так як зараз вони характеризуються динамічністю, зростання їх ролі може сприяти зростанню конкуренції на ринку, забезпечити зростання експортного потенціалу та наповнити внутрішній ринок споживчими товарами та послугами. Саме це приведе нашу державу до стрімкого росту та наблизить до європейських країн та їх моделі економіки.

Так як вже зазначалося, підприємництво сприяє зростанню експортного потенціалу держави. А отже, може забезпечити зростання та покращення зовнішньоекономічних відносин з іншими державами на ринку шляхом співпраці, обміну товарами, купівлею та продажом, в тому числі і з тими, що мають значний вплив та є найбільш прогресивними у цій сфері та наблизити й Україну до статусу провідної держави.

Під час війни підприємництво неабияк допомагає підтримувати державу на тому рівні розвитку, що був раніше. Дуже багато виробництв змушені були припинити свою діяльність через воєнні дії, деякі стали працювати у неповному режимі, що негативно вплинуло на економіку України[2]. Тому поступово потрібно пристосовуватись до реалій, відкривати нові підприємства, повертати ті, що вже були раніше. Тільки це зможе підтримувати економіку нашої держави у такий складний період.

Узагальнивши все вище сказане, можемо прийти до висновку, що розвиток підприємництва – це могутній фактор реформування економіки; це можливість подолання кризового спаду виробництва, особливо зараз, в умовах війни, адже руйнується багато інфраструктури, в тому числі й виробничої; це гарантоване забезпечення економічного піднесення держави.

Перелік посилань:

1. Global Entrepreneurship Monitor. 2020/2021 Global Report./ <https://www.gemconsortium.org/file/open?fileId=50691>
2. НІСД (Національний інститут стратегічних досліджень)/ Огляд інструментів підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні/ <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-biznesu-v-period-voyennoho-stanu-v-2>

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Інноваційна діяльність спрямована на створення нового конкурентоспроможного продукту чи послуги за допомогою використання різних наукових досліджень та винаходів [3, с. 5-6]. Тому інноваційний розвиток характеризується вдосконаленням національної економіки, що, у свою чергу, дозволяє збільшити обсяги суспільного виробництва та підвищити якість продукції.

Інноваційна активність промислових підприємств в Україні перебуває на незадовільному рівні, що не досягає навіть мінімального результату серед європейських країн. Тому проблеми, які перешкоджають інноваційному розвитку, можна розділити на два типи: проблеми на самому підприємстві та проблеми на державному рівні. До першого відносять: високі економічні ризики, дефіцит власних коштів, недостатню кількість інформації про новинки розробок та технологій, некваліфікований персонал, досить великі витрати на нововведення та нешвидка їх окупність. До другого типу проблем можна віднести такі: неправильна скерованість дій суб'єктів інноваційної підприємницької діяльності, відсутність чіткої сформованої стратегії, відсутність потрібної науково-методологічної бази, а також держава не створила необхідного підґрунтя для іноземних інвесторів [1, с. 3].

Згідно із статистичними даними за 2019 рік, витрати підприємств на інновації склали близько 87,7%, а держава забезпечує фінансуванням всього 3,9% від загальної кількості, решта витрат припадає на інвесторів.

Тож бачимо, що головною проблемою виступає саме фінансування, яку необхідно вирішувати просто зараз. Це можна зробити за допомогою залучення нових інвесторів, створивши для них більш сприятливі умови, а також держава має допомагати на ранніх стадіях розвитку інноваційних проєктів чи бізнес-ідей [2, с. 2-3].

Отже, забезпечення сталого інноваційного розвитку підприємництва в Україні повинно стати одним із головних напрямів діяльності держави, оскільки нововведення у цій сфері допоможуть зміцнити конкурентні переваги України на світовій арені. Крім того, впровадження іновацій позитивно вплине на економіку загалом, оскільки підвищення конкурентоспроможності відчизняних виробників, призведе до збільшення реального ВВП. Для збільшення інноваційної активності підприємств держава повинна створювати спеціальні механізми заохочення підприємств, особливо малих розмірів, бо саме вони швидко впроваджують різні нововведення.

Перелік посилань:

1. Радченко Л. П. Інноваційний розвиток національної економіки та механізми його забезпечення. URL: https://zenodo.org/record/20716/file_15X159-167.pdf.
2. Ткаченко Т. П., Тульчинський Р. В. Розвиток інноваційного підприємництва в Україні. URL: http://economy.kpi.ua/files/files/40_kpi_2010_7.pdf.
3. Тюха І. В., Кузнєцова В. А. Проблеми інноваційної діяльності в Україні та на вітчизняних підприємствах. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4545>

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Одним з основних напрямів економічної політики України є розвиток підприємництва. Він відіграє важливу роль в процесі формування та становлення ринкової конкуренції та рівноваги цін. До воєнних дій країна мала проблеми з розвитком підприємництва, наприклад: зниження інвестиційної привабливості економіки, що ставила під сумнів перспективи розвитку підприємництва в Україні; високі витрати часу на проходження офіційних процедур для реєстрації підприємницької діяльності, наприклад, отримання дозволів, ліцензій, перевірки; також однією із проблем був високий рівень тінізації економіки. Також потрібно згадати про той факт, що українське підприємництво будувалось на заставах радянського підприємництва, якому були притаманні колективізм, монополізм, бюрократія, тощо. Сама ідея того, що в вітчизняному підприємстві голову роль відігравав колектив, а не особистість, та його ідеї, наприклад, що структура трудової етики базувалась на не економічній мотивації активності працівників, що негативно вплинуло на самоцінність праці людей та на їхню мотивацію. І звісно, не потрібно забувати про те, що з того часу залишився такий факт як бюрократія, адже це теж є однією з проблем, що заважає повноцінному розвитку підприємництва.

З початку ведення воєнних дій, економіка нашої країни зазнала масштабних збитків. Якщо ж більш детально говорити про сьогодишню ситуацію в країні, то можна виділити наступні економічні проблеми: скорочення експорту зернових культур, що був одним з основних джерел доходу України, це призвело до підвищення цін на інші продукти, і відповідно до руйнування значної кількості підприємств, які давали роботу тисячам людей та робили чималий внесок в економіку країни. А через руйнування та окупацію частини України 7 мільйонів людей стали внутрішніми переселенцями, а 5 мільйонів біженцями за кордоном [2], а це призвело до зменшення кількості робочої сили, що ще більше погіршило стан економіки.

Незважаючи на вище описані проблеми, країна має перспективи розвитку, сама структура економіки та підприємництва може змінюватись, для цього необхідно збільшувати кількість підприємств малого та середнього бізнесу, що дадуть змогу збільшити кількість робочих місць, також для цього потрібна економічна та фінансова стійкість. Ще одним важливим фактором для майбутнього розвитку економіки, та країни в цілому, є підтримка вже добре розвинених галузей, а саме аграрної, адже експорт української аграрної галузі становить 10% зернових та 15% кукурудзи від усього об'єму світового продовольства [1]. Звісно потрібно згадати про те, що в планах країни розвиток та підтримка “зеленої” енергетики [2], а це в свою чергу означає, що витрати на електроенергію зменшаться.

Отже, підсумовуючи, можна прийти до висновку, що основним завданням країни є перемога у війні, адже після цього ми зможемо активно розвивати підприємництво та економіку загалом. Звісно ж в пріоритеті буде створення нових робочих місць і також відновлення та, можливо, створення нових джерел генерування доходів. Нашим основним завданням буде досягнення такого рівня розвитку економіки, яка б стала прикладом для наслідування для провідних країн світу.

Перелік посилань:

1. Українська економіка під час війни. Що далі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/ukrayinska-ekonomika-pid-chas-vijny-shho-dali/>
2. Після війни структура української економіки буде змінюватись. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/finance/pislya-viyni-struktura-ukrajinskoji-ekonomiki-budem-zminyuvatisya-shmigal-novini-ukrajina-amp-11975016.html>

ВИТОКИ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Тенденції розвитку науки характеризуються взаємозалежністю та тісним зв'язком між різними її галузями, що призводить до формування нових концепцій та розширення існуючих теорій. В контексті розвитку економічної думки таким нововведенням стало дослідження впливу людської поведінки на економічні процеси, а поведінкова економіка стала новим напрямом розвитку економічної теорії, що передбачає вивчення впливу психологічних, соціальних, емоційних факторів на прийняття рішень економічними суб'єктами.

Минулого століття економічна теорія ґрунтувалась на припущеннях про раціональну поведінку людини як учасника підприємницької діяльності, на однаковому сприйнятті вхідної інформації та трактуванні явищ та процесів, що відбуваються, використанні однакових методів для аналізу та схожому тлумаченні його результатів. Такі припущення робили моделювання економічних систем все більш «вразливими» з плином часу, особливо з моменту стрімкого розвитку таких нових явищ в економіці, як бізнес в Інтернеті, формування брендів та управління ними, глобалізації та виходу на нові ринки збуту тощо. Таким чином, ірраціональність поведінки людини вийшла на один план із класичними факторами впливу на результат діяльності, оскільки могла би пояснити ті чи інші відхилення у прогнозах розвитку економічних систем, особливо у випадках, коли суб'єкт за законами класичної економічної теорії має діяти з огляду на максимізацію прибутку та отримання більшої вигоди від операції, а на практиці – діє протилежним чином.

Основоположником поведінкової економіки прийнято вважати Д. Канемана, який отримав Нобелівську премію з економіки у 2002 р. «за застосування психологічної методики в економічній науці під час дослідження формування суджень і прийняття рішень в умовах невизначеності». До Д. Канемана розробками у сфері психології та ірраціональної поведінки людини займалися і інші західні вчені, дослідження яких можна віднести до основ поведінкової економіки: 1952 р. М. Алле спростував теорію прийняття рішень в умовах ринку та довів, що людина в умовах ризику віддає перевагу не отриманню максимальної очікуваної корисності, а досягненню абсолютної надійності («парадокс Алле»); 1957 р. Л. Фестингер розробив теорію когнитивного дисонансу, за якої підсвідомість вирішує протиріччя шляхом викривлення історичних фактів так, щоб уникнути внутрішнього конфлікту, пом'якшити (нівелювати) проблему; 1978 р. Г. Саймон, отримав Нобелівську премію з економіки за теорію обмеженої раціональності, за якої людина скоріше прагне до задоволення замість максимізації корисності через постійну обмеженість ресурсів, необхідних для зваженого прийняття рішення; 1985 р. Г. Ле Бон виявив «ефект натовпу», за яким люди, групуючись, стають одним цілим і починають поводитися відмінно від того, як вони діяли б наодинці [1].

Отже, поведінкова економіка виникає на перетині економіки, психології, соціології, філософії, культурології та можливо ще низки усталених наук, які в сукупності мають дати відповідь на питання «чому саме так зробила людина при зазначених обставинах?». Крім того, в дослідженні процесів через призму поведінкової економіки акценти суттєво зміщуються з внутрішнього середовища суб'єкту до зовнішнього середовища його функціонування для того, щоб можна було змодельовати найбільш коректну картину, при якій відбувалось прийняття рішень. Проте, в поведінковій економіці, з огляду на те, що ірраціональність є основою поведінки людини, виявлення закономірностей у процесах стає більш складною, а їх класифікація має бути більш розгалуженою. Важливою базою для розвитку даної науки є реальна практика (дослідження реальних ситуацій за участю людини) чи експериментальна економіка (вивчення поведінки людини в контрольованих умовах). Поведінкова економіка надає такі методи і рішення з інших суспільних наук, щоб побудувати більш цілісну картину економічної реальності.

Перелік посилань:

1. Крикун В. А. Теорія поведінкової економіки в дослідженні українського банківського ринку за роки незалежності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 24 (1). С. 18-22. URL: <http://vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/24-1-2017/6.pdf>

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

На сьогодні фармацевтичний ринок є одним з найбільш динамічних секторів світової економіки. Це пояснюється зростанням місткості ринку лікарських засобів у світі, швидким розширенням асортименту лікарських засобів. [1]. Розвиток фармацевтичної галузі є стратегічно важливим, оскільки цей процес пов'язаний також з реформуванням медичного забезпечення населення, забезпечує стабільне економічне зростання. За рахунок переходу від працемістких до технологічно містких виробництв є фактором економічної модернізації [2]. Протягом останніх трьох років фармацевтична індустрія зростала в середньому на 11% в рік, що втричі швидше, ніж економіка України в цілому [3]. На сьогодні фармацевтичний ринок є одним з найбільш динамічних секторів світової економіки. Це пояснюється зростанням місткості ринку лікарських засобів у світі, швидким розширенням асортименту лікарських засобів. [3].

Стан української фармацевтичної промисловості у сучасних умовах характеризується значним відставанням від закордонних підприємств. Особливо відчутною є недостатність фінансових вкладень, що унеможливорює значне підвищення інвестиційної й інноваційної активності фармацевтичних підприємств. Одним з обмежувальних факторів до швидкого розширення фармацевтичних виробництв в Україні є їх капітало- та ресурсоемність, що на початковому етапі може негативно відобразитись на економічному становищі підприємств. [3]. Доцільніше спрямувати фармацевтичне виробництво на випуск препаратів-дженериків в умовах спливання термінів дії патентів більшості існуючих препаратів [2]. Перспективною буде також співпраця з світовими лідерами фармацевтичної галузі по створенню виробництв на території України з використанням готових іноземних технологій. Низький рівень експорту української продукції до розвинених країн Європи пов'язаний з недостатньо підлаштованою системою стандартизації: так, лише 9 виробників мають ліцензію GMP, що є основною умовою виходу українського виробника на європейський ринок [1, 2].

Таким чином, фармацевтичне виробництво є потужним важелем у покращенні як економічної ситуації країни так і підвищення якості медичного забезпечення громадян. Рекомендованим напрямком розвитку галузі є вибір вузького сегменту ринку для спрямування ресурсів на розробку продуктів, призначених для лікування рідкісних хвороб, поглиблення міжнародної співпраці, оптимізації логістичних ланцюгів постачання, виробництва і збуту продукції, впровадження європейських систем якості.

Перелік посилань:

1. Фармацевтична галузь//фармацевтична енциклопедія. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/>
2. Фармацевтичний ринок України в I півріччі 2020 року (30.10.2018) [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.creditrating.ua/ua/analytics/analytical-articles/14474/>; www.credit-rating.ua
3. Інфографічний довідник «Фармацевтика України 2020» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://businessviews.com.ua/ru/the-infographics-report-pharmaceutical-industry-of-ukraine-2020/>

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ DIGITAL MARKETINGУ

Незважаючи на бурхливий розвиток цифрових технологій, digital маркетинг в останні роки зіткнувся з кризою розвитку комунікаційних зв'язків. У сучасних умовах популярні канали комунікацій зі споживачами, а саме, банерна реклама, соціальні мережі, e-mail розсилка, майже вичерпали свій потенціал.

«Банерна сліпотата», як один із доказів того, що потенційний споживач пристосовується до реклами та намагається свідомо чи несвідомо дефокусуватися від рекламних пропозицій. Проведене у 2013 році дослідження одним із лідерів рекламного ринку компанією «Infolinks» показало, що половина користувачів ніколи не натискають оголошення в інтернеті, тоді як 35% натискають менше 5 оголошень на місяць [1]. Подібна ситуація спостерігається і в e-mail розсилках. Частина повідомлень відфільтрує поштовий сервер, відправивши листи до спаму, а частину не помітить сам користувач. Тому постає завдання розробки та впровадження інноваційних комунікацій, які зможуть привернути та утримати увагу споживачів. Останнє неможливе без вивчення поведінки цільової аудиторії.

Серед останніх тенденцій змін у поведінці інтернет користувачів в Україні слід виділити наступне:

1. Збільшення пошуку на українській мові. Згідно даних Serpstat, до початку війни на державній мові робилось 26% запитів. Зараз же ця доля складає 35% [2].

2. Стрімке зростання кількості користувачів месенджеру Telegram, як один із головних джерел новин. Громадянська мережа ОПОРА провела опитування та виявила, що 65,7% громадян країни отримують новини через Telegram [3]. При цьому, в січні 2021 році доля громадян, які використовували Telegram становила 50,6% [4].

3. Зростання ролі відеоконтенту, як методу реклами. Дані Комітету Інтернет Асоціації України показує ріст частки відеореклами з 52,8% у 2020 році [5] до 60,2% у 2021 році [6].

Враховуючі зазначені тенденції, торговельним підприємствам доцільно приділяти увагу якості україномовного контенту, який є затребуваний, та відповідно до Закону України про «Про забезпечення функціонування української мови як державної» обов'язковим на веб-сайтах та комп'ютерних програмах.

Зростання популярності Telegram обумовлює необхідність забезпечити свою присутність в даному цифровому полі через створення власного чат-бота. Даний тип зв'язку дозволяє споживачу, окрім отримання загальної інформації, зробити замовлення товару та переглядати персональні пропозиції.

Відеоконтент, як основний тип реклами та комунікації зі споживачами, буде трендом наступних кількох років. При цьому, слід відмітити, що споживач стає більш вимогливий до контенту. Якщо не захопити його увагу в перші секунди, то він буде втрачений.

Перелік посилань:

1. <https://www.infolinks.com/press/study-86-percent-of-customers-suffer-from-banner-blindness/>
2. <https://serpstat.com/uk/blog/ukrainizatsiya-google/>
3. https://www.oporaua.org/report/polit_ad/24068-mediaspozhyvannia-ukrayintsiv-v-umovakh-povnomasshtabnoyi-viini-opituvannia-opori
4. <https://ain.ua/ru/2021/01/26/dlya-506-telegram-osnovnoj-messendzher-rezultaty-oprosa-ain-ua/>
5. <https://inau.ua/news/novyny-inau/pidsumky-1-ho-etapu-doslidzhennya-rynku-mediynoyi-internet-reklamy-za-2020-rik>
6. <https://inau.ua/news/novyny-inau/pidsumky-1-ho-etapu-doslidzhennya-rynku-mediynoyi-internet-reklamy-za-2021-rik>

ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ НА СТАНОВИЩЕ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Аграрний сектор є одним із пріоритетних для економіки України. Завдяки зростанню обсягу виробництва на аграрних підприємствах на 19,2 % у 2021 році відносно 2020 року, він сформував 10,6 % ВВП країни (що на 1,3 % більше, ніж у попередньому році). Ця частка виявилася найвищою з-поміж усіх видів економічної діяльності [1].

Окрім забезпечення сільськогосподарською продукцією власного населення, потужність вітчизняних аграрних підприємств дозволяє здійснювати експортні операції (41 % від загального експорту), що робить Україну однією з ключових країн-експортерок сільськогосподарської продукції у всьому світі. Окрім того, Україна відіграє вирішальну роль у постачанні пшениці до регіонів Близького Сходу та Північної Африки, де зернові культури є основним ресурсом для виробництва продуктів харчування.

Враховуючи важливість України для світових ринків продукції сільськогосподарського виробництва, російська військова агресія спричинила значні та потенційно довготривалі негативні наслідки для виробників та споживачів. Зменшення експорту зернових та олійних культур з України підвищує міжнародні ціни на продукти харчування та корми на світовому ринку. Крім того, світові ціни на енергоносії та добрива зросли з і без того високих рівнів через агресію та викликану нею невизначеність щодо доступності до російських енергоносіїв та добрив у всьому світі. Оскільки агропродовольчий сектор є досить енергоємним, зростання цін на енергоносії та добрива призводить до підвищення витрат на виробництво та зумовлює збільшення цін на продукти харчування.

Лише за перші місяці війни аграрні підприємства зазнали втрат понад 6 мільярдів доларів, що відбулося через замінування та знищення сільськогосподарських угідь, втрату врожаю та його розкрадання окупантами. Визначити повну суму збитків наразі неможливо через продовження ведення бойових дій, проте за прогнозами вітчизняних науковців у 2022 році непрямі збитки перевищать 23 мільярди доларів, а доходи аграріїв знизяться на 10-30 % [2].

Разом з погіршенням фінансового стану аграрних підприємств, різко знизилася і їх інвестиційна активність. Нині індекс інвестиційної привабливості сягнув рекордно низького значення починаючи з 2013 року – всього 2,17 бала, скоротившись всього за 6 місяців на 0,56, за максимального значення – 5. Зважаючи, що подібна тенденція спостерігалася за часів Євромайдану (2013-2014 роки), коли показник мав значення 1,8, що ще нижче теперішнього, проте згодом відбулося стрімке його зростання, науковці прогнозують подібний характер змін і по завершенню військових дій в Україні. Велика кількість інвесторів, зокрема іноземних, уже заявили про свою готовність підтримувати відновлення та розвиток агросектору України [3].

Враховуючи нинішню невизначеність, складно передбачити подальший вплив російської військової агресії на сільськогосподарські ринки. Головним чином, це залежатиме від того, як буде змінюватися політична ситуація в країні та підтримка і стимулювання роботи аграрних підприємств, що вплине на їх розвиток та інвестиційну активність.

Перелік посилань:

1. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Громов О. Сільське господарство під час війни: зміна пріоритетів. *Урядовий кур'єр*. 2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/>.
3. Коцький С. Інвестиції під сиренами. *Агробізнес Сьогодні*. 2022. URL: <http://agrobusiness.com.ua/>.

Макалюк І. В.,
к.е.н., доцент кафедри економіки і підприємництва
Рурак К. М.
КПІ ім. Ігоря Сікорського

РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

24 лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення РФ на територію України, став переломним днем для нашої держави. З того часу кожен новий день приносить нові складні випробування. Важко точно передбачити дії ворогів, які суперечать логіці і моральним цінностям. А відтак досить складно прогнозувати подальші наслідки війни і для національної економіки. Проте, необхідно вже зараз шукати можливості та впроваджувати заходи, спрямовані на відновлення та розвиток нашої держави. Однією із важливих складових цього процесу є інвестиційні вкладення.

Воєнні дії щоденно завдають значних руйнувань військовій, критичній та цивільній інфраструктурі, тому сума збитків постійно зростає. Суми втрат експертами оцінюються по різному. Так, загальний обсяг фінансових втрат, підтверджених Світовим Банком, станом на 10 вересня 2022 року становить понад \$340 млрд, а сума, що є верифікованою, – близько \$105 млрд [1]. Згідно звіту проєкту «Росія заплатить», опублікованим KSE Institute, сума задокументованих збитків від агресії Росії станом на вересень 2022 року складає понад \$127 млрд [2]. За даними Плану відновлення України державі необхідно залучити \$750 млрд інвестицій впродовж 10 років, із них приватних інвестицій у 2023-2025 рр. – \$50 млрд, а у 2026-2032 рр. – \$200 млрд [3].

З перших днів війни Україна отримує фінансову підтримку та військову допомогу від зарубіжних партнерів. Так, зокрема, лише Світовий Банк за період з 24 лютого по жовтень 2022 року здійснив виплати та прийняв зобов'язання на суму близько \$8 млрд, а гарантована допомога США за цей період становить трохи більше \$7 млрд [4].

Проте, для повноцінного відновлення після воєнних дій та зростання Україні буде недостатньо бюджетних коштів, публічних ресурсів та фінансової допомоги Заходу. Необхідним є залучення приватних інвестицій. Одним стимулюючих факторів залучення іноземних інвестицій є вступ України до ЄС. За різними підрахунками обсяг приватних інвестицій має становити щонайменше 35 % ВВП протягом 5 років поспіль. Напрями інвестування в Україні різноманітні: від побудови «розумних мереж» до впровадження технологій «зеленої» металургії та безвідходного виробництва. Інвестиційний потенціал окремих галузей є досить суттєвим [5]: агропромисловий комплекс – \$34 млрд; оборонно-промисловий комплекс – \$43 млрд; металургія і металообробка – \$26 млрд; енергетика – \$43 млрд (і потреба у інвестиціях зростає у зв'язку із масованими ракетними ударами по об'єктах енергетичної інфраструктури восени 2022 року); логістична інфраструктура – \$43 млрд; деревообробна промисловість – \$5 млрд; фармацевтика – \$19 млрд тощо.

Важливим є і стимулювання залучення вітчизняних інвестицій, зокрема за рахунок державної програми доступних кредитів «5-7-9». Проте, за період воєнного стану в Україні лише 1,5 % із наданих кредитів було використано на інвестиційні цілі (всього 760 млн із 51 млрд грн), решта коштів була спрямована на погашення зобов'язань, антикризові заходи та подолання наслідків війни [6]. Додаткові гарантії безпеки прямих інвестицій в економіку України (страхування ризиків зі сторони міжнародних організацій, наприклад, MIGA; гарантії держав-партнерів для своїх інвесторів тощо) дозволять інвестувати в значні промислові проєкти в Україні та прискорять процес післявоєнного відновлення.

Перелік посилань:

1. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3568776-zbitki-ukraini-vid-vijni-narazi-stano-vlat-ponad-340-milardiv-smigal.html>. 2. URL: https://tvoemisto.tv/news/zbytky_ukrainy_vid_rosiyskoi_agresii_stanovlyat_ponad_127_mlrld_doslidzhennya_138826.html. 3. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/finansy/vidnovlennya-ukrayiny-potribno-desyat-rokiv-ta-750-mlrd-dolariv-investcij-hetmancev>. 4. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/brief/world-bank-emergency-financing-package-for-ukraine>. 5. URL: <https://insurancebiz.org/discuss/interview/detail.php?ID=8685>. 6. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9>.

АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Агропромисловий комплекс в Україні є одним із стовпів її економіки. Майже 40% експорту країни припадає саме на продукцію цієї галузі, а за 2021 рік АПК згенерував близько 10,6% національного ВВП України [1]. За сезон 2019-2020 рр. Україна посіла друге місце у світі за експортом ячменю, четверте - кукурудзи та п'яте - пшениці [2]. Загалом, Україна займає друге місце в світі за експортом зернових. Найменші коливання на вітчизняному чи міжнародному ринку агропродукції мають значний вплив на економіку України.

Розпочата Російською Федерацією в лютому 2022 року війна проти України мала колосальний вплив на її АПК, а слід за ними на економіку, та на продовольче становище у всьому світі. Сільське господарство підв'язане до його територіального місцезнаходження, ця галузь має неабияку залежність від логістичних зв'язків, зокрема українське продовольство прив'язане до морських та річкових портів – 90% зерна експортується саме морем [3]. В сільському господарстві України був працевлаштований кожен п'ятий її громадянин, що в умовах масової міграції спричинило глобальні структурні зрушення в зайнятості. Значна нестача необхідних запчастин для техніки, добрив, хімікатів чи отрути, необхідних в технології вирощування, зумовлена закриттям більшості підприємств. Велику кількість техніки, зерна було вивезено в країну-агресор незаконним шляхом.

За попередніми даними, вітчизняній сільськогосподарській інфраструктурі та її активам було завдано шкоди вже на понад 6 млрд. дол. Додаткові втрати галузі від війни за підсумком 2022 року прогножуються у розмірі 22 млрд. дол. Загалом, всі суміжні з сільським господарством сектори економіки України недоотримують доходи у розмірі 10-30% від запланованих.

Наразі Єврокомісія вже формує пакет допомоги АПК України. Очікується, що валові витрати підуть на розмінування території. Саме через наявність вибухонебезпечних предметів, в Україні цьогоріч не засіяно близько 30% орних земель, а за оцінкою Української асоціації саперів, близько 83 тис. квадратних кілометрів наразі є небезпечними для ведення діяльності на їх території [1]. З огляду на це, Україні наразі потрібно понад 10 млрд. дол. лише на розмінування своїх територій. Крім того, Євросоюз розробив програму підтримки аграріїв України. Вона націлена на невеликі агропідприємства, адже саме вони, як вважається, є запорукою підвищення рівня зайнятості та стабільного доходу країни.

Отже, війна істотно вплинула не лише на агропромисловий сектор України, а і на продовольче становище у світі. Після закінчення війни прогноуються структурні зміни в устрої аграрного сектору. Перш за все – дроблення агро-холдингів на невеликі підприємства, яким будуть надаватись особливі, зручні умови функціонування на ринку. Оновиться система реалізації продукції – нові канали збуту, розширена система зберігання готової продукції, нові логістичні зв'язки. Прискориться перехід від експорту сільськогосподарських товарів, до експорту готової продукції з них: борошна, олії, напівфабрикатів тощо. Загальна тенденція до спеціалізації на пшениці та соняшнику зрушиться в бік диференціації культур – гречка, горох, гірчиця тощо – відносно нові культури для українського господарства.

Перелік посилань:

1) Громов О. Тренди Галузі. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/silske-gospodarstvo-pid-chas-vijni-zmina-prioritet/>.

2) Кузовкін Е. Аграрні відносини під час війни. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/agrarni-vidnosini-pid-chas-vijni-yak-derzhava-dopomagaе-agrariyam-z-regioniv-shcho-postrazhdali-vid-.html>.

3) Красиленко Д. Сільське господарство в умовах війни. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs/agriculture>.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЗАСТОСУВАННЯ НАНОТЕХНОЛОГІЙ

Розвиток наукової діяльності постійно створює нові об'єкти дослідження. Українські дослідники впровадили наноінновації у медичній сфері (наномагнетит і магнітну рідину як носії ліків), біобензин як наномодифікований етанол, терморозширений графіт як ефективний сорбент та інші розробки. Але кінцевий споживач ще не відчуває присутність наноматеріалів у повсякденному житті. Тому метою даного дослідження було визначено систематизацію тенденцій змін наукових праць, патентів, що використовують результати нових розробок на основі нанотехнологій [1]. В розвинутих країнах світу (особливо США, Японії, Південній Кореї, Євросоюзі) проводяться фундаментальні дослідження нанотехнологій і наночастинок [2]. Новітні нанотехнології формують свою нішу ринку при створенні нанопродукції, у тому числі і українського виробництва [3]. Застосування перспективних розробок [1] позитивно впливає на міжнародний імідж України, а державна підтримка інновацій має вирішальну роль для введення нанотехнологій у загальне використання [4]. Інтеграція України у світову систему передбачає можливість реалізувати інвестиційний потенціал через пропозицію конкурентних продуктів на основі трендових нанотехнологічних розробок [5]. Дослідження показало, що в Україні створені умови для реалізації пріоритетних інноваційних проєктів [6], впровадження новітніх підходів та стандартів інноваційної діяльності, досягнення цілей сталого розвитку. У ході дослідження з'ясовано ефективність впровадження спеціальних пільгових умов оренди приміщень для елементів інноваційних структур, надання фінансової підтримки закладам вищої освіти та науковим установам для здійснення інноваційної діяльності. Розбудовується мережа центрів підтримки технологій та інновацій за сприяння Всесвітньої організації інтелектуальної власності та створення бази даних аналітичної інформації про технологічний, економічний, кон'юнктурний рівень зазначених розробок.

У 2020 році Україна посіла 45 місце серед 131 держави за індексом інноваційної результативності. Дослідження показало, що порівняно з 2019 р. Україна піднялась на 2 позиції, а порівняно з 2013 р. на 26 позицій [7]. Отже, держава підтримує й сприяє розвитку новітніх технологій, використовуючи сильні сторони інноваційної спроможності нашої держави, такі як людський капітал, рівень освіти і здатність до критичного мислення, знання та технологічні результати. Підвищення рейтингових позицій України серед інших країн – наглядне відображення потенціалу інноваційної ефективності наших розробок. Розвиток інноваційних рішень в умовах воєнного стану дозволяє спрогнозувати стійкий потік економічної підтримки усього світу й збільшення інвестицій у процесі відновлення України. І наноматеріали стають ефективним локомотивом розвитку інноваційного середовища.

Список посилань:

1. Визначення пріоритетних напрямів розвитку і комерціалізації нанотехнологій в Україні / Звіт НДЦ ІПР НАНУ. Харків, 2015, – 19 с. Електронний ресурс. URL: https://ndcibr.org/media-/posts/presentations/0114U001541_azS21HQ.pdf
2. Матюшенко І. Ю. Проблема визначення пріоритетних напрямів розвитку нанотехнологій в рамках пріоритетів розвитку науки і техніки в Україні. // Проблеми Економіки 2011, № 2, С. 14–25.
3. NanoProduction. – Електронний ресурс. URL: <https://nano-production.com.ua>
4. Глухова Д. А. Розвиток нанотехнологічного бізнесу в Україні. // Економіка та держава. 2010, № 12, С. 58–59.
5. Моїсєнко Ю. М. Роль нанотехнологій у забезпеченні ефективного функціонування національної економіки. // Моделювання регіональної економіки. 2016, № 2(26), С. 341–349.
6. Про робочу групу з питань інноваційного розвитку економіки. Розпорядження Президента України № 521/2021-рп. від 11.08.2021 р. – Електронний ресурс. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5212021-rp-39633>.
7. Стан науково-інноваційної діяльності України у 2020 році. – Електронний ресурс. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/2021/06/23/AZ.nauka.innovats-iyi.2020-29.06.2021.pdf>

СТРУКТУРНІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ У МОДЕЛІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО КЛАСТЕРУ

У процесі аналізу молокопереробної галузі та регіонів України було визначена доцільність створення територіального молокопереробного кластеру. Стратегічною метою розвитку підприємств молочної галузі, що територіально наближені, є формування такої структури – кластерного об'єднання – яке буде відповідати наявному природно-ресурсному та виробничому потенціалу, а також задовольняти потреби споживачів в кінцевому продукті виробництва молочної промисловості. Територіальний кластер – це спілка територіально локалізованих підприємств, які взаємодіють між собою на договірній основі і разом приймають участь у формуванні доданої вартості кінцевого продукту, забезпечуючи тим самим ефективність діяльного кожного із учасників. Участь у кластері є добровільною і самостійною. Основною перевагою кластеру є кооперація між учасниками створення доданої вартості.

Формування кластеру дозволить до співпраці залучати підприємства малого та середнього бізнесу, які в результаті цієї взаємодії із молокопереробними підприємствами розвиватися більш стрімкими темпами. Це в свою чергу, за рахунок надходження коштів в місцевий та державний бюджети, стане основним інструментом розвитку регіонів, галузей, а також основою стійкого розвитку країни.

При формуванні кластерних об'єднань в молочній промисловості України необхідна наявність формальної інституціональної структури, що буде координувати весь процес розвитку кластеру. Ця структура повинна бути створена при безпосередній участі всіх учасників кластерного об'єднання при наявності відкритості та довіри для здійснення спільних дій. Формування кластерних об'єднань має підпорядковуватися загальній організації економічних систем. На підставі узагальнюючих та спеціальних принципів формування кластерів, механізм формування буде сприяти створенню нових підприємств/компаній, що виконують роль господарського центру (ядра) кластеру.

Виявлення існуючих та відсутніх елементів кластеру дозволяє встановити склад інфраструктури, що сприятиме ефективному функціонуванню кластера, вивчити взаємозв'язки між різноманітними елементами інфраструктури, визначити їх взаємозалежність один від одного та від зовнішніх факторів господарської діяльності. Враховуючи одну із основних особливостей підприємств харчової промисловості – залежність від наявності, структури та стану сировинної бази – освоєння нових сировинних баз та підвищення рівня забезпеченості території ресурсами.

Координаційна рада визначає склад учасників кластерної структури, розподіляють їх організаційні обов'язки, визначають цілі та задачі кластеру, розробляють норми та правила діяльності.

Об'єктивними передумовами для впровадження кластеру в молочній промисловості є:

- створення дієвого механізму співпраці між усіма учасниками кластерного об'єднання (промисловими підприємствами різних рівнів, органами місцевої влади, фінансовими установами, господарствами-виробниками сировини тощо)

- наявність інституціонального середовища для нового типу об'єднань (наявність інноваційно-активних підприємств, спеціалізованих науково-дослідних установ, забезпеченість науково-технічною інформацією, навчальних закладів з підготовки висококваліфікованих кадрів, розвиненість інформаційної, ринкової та адміністративної інфраструктури, інвестиційна привабливість галузі тощо).

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ» ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

У сучасних умовах загальносвітового економічного спаду, фінансової нестабільності та дефіциту ліквідності, акцент у дослідженнях інвестиційної діяльності підприємств логічним чином зміщується у бік аналізу впливу ефективності формування і використання інвестиційних ресурсів на успішну реалізацію окремих інвестиційних проєктів та конкурентоспроможність інвестиційних стратегій підприємства загалом.

Багато вітчизняних та зарубіжних науковців нерідко використовують поняття «інвестиційні ресурси», хоча переважно у вузькому контексті – грошових інвестицій. Цим же обумовлюється і відсутність чіткого визначення даної дефініції у їхніх наукових працях.

В роботах вітчизняних економістів дане поняття почало використовуватись відносно нещодавно, що було пов'язано із трансформацією розуміння самої категорії «інвестиції».

Що ж до словникового тлумачення, під «ресурсами» розуміють – запаси чого-небудь, можливості, які можна використати у разі необхідності, кошти або джерела надходження будь-чого [1].

У сучасній економічній літературі досить обмежена кількість науковців розглядає поняття «інвестиційних ресурсів» окремо від «інвестицій», деякі навіть ототожнюють його з власним капіталом підприємства.

Більше того, на нашу думку, ця економічна категорія, у такому формулюванні, є порівняно новою та визнаною лише економістами пострадянського простору, оскільки у роботах європейський та американських економістів ми не зустрічали словосполучення «інвестиційні ресурси підприємств».

Проте, більшість вітчизняних науковців все ж таки схиляється до того, що інвестиційні ресурси – це сукупність грошових коштів підприємства, спрямованих на розвиток, будівництво та розширення діяльності. Такі фінансові кошти бувають двох видів: позикові та власні [1].

Власні інвестиційні ресурси формуються на безоплатній основі за рахунок вкладення засновників та інших зацікавлених сторін, а позикові – підприємство отримує на зворотній основі, переважно від інвесторів для реалізації конкретних інвестиційних програм чи проєктів.

Нерідко трапляється, що до складу інвестиційних ресурсів підприємства відносять не тільки грошові засоби, але й виражені у грошовому еквіваленті інші інвестиції, в тому числі основні й нематеріальні активи, кредити, займи, права землекористування і т.п.

Слушною є думка щодо включення до складу інвестиційних ресурсів підприємства трудових, або інтелектуальних ресурсів, як ресурсів супроводу [2].

Отже, інвестиційні ресурси підприємства – це власні або позикові економічні ресурси у вигляді матеріальних і нематеріальних цінностей (у т.ч. грошові, трудові), що використовує суб'єкт господарювання у інвестиційних проєктах з метою отримання економічного ефекту.

Перелік посилань:

1. Феняк Л.А. Теоретичні підходи до визначення сутності інвестиційних ресурсів підприємств. Ефективна економіка. 2017. № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5663>.
2. Жученко З.О. інвестиційні ресурси підприємств: механізм регулювання. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 20. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/20_2009/6.pdf.

ПЕРЕВАГИ СТВОРЕННЯ КЛАСТЕРІВ В ІТ - БІЗНЕСІ УКРАЇНИ

Останні роки українська ІТ-галузь набула стрімкого розвитку, зокрема за 2021 рік на 36%, при тому, що кількість спеціалістів цієї галузі зросла з 244 тис. до 285 тис. осіб. Загалом, за останні три роки галузь зросла на більше ніж 50% по обсягу продукування експорту [1]. Згідно з рейтингом «А.Т. Kearney» 2021 року український ІТ-сектор посів 42 місце у рейтингу з 60 країн, його індекс 5,24 [5]. Якщо порівняти цей показник з 2019 роком, то видно, що рейтинг впав на 22 місця, тобто на 0,12 пункти індексу, основною причиною чого є зростання вартості праці в Україні. Як представлено у підсумкових діаграмах дослідження «А.Т. Kearney» впродовж 2014-2019 років українська ІТ-галузь поступово покращувала свій результат у рейтингу серед 50 країн.

Для координації зусиль, залучення нових фахівців, а також адаптації до умов ринку ІТ-компанії України вступають у кластери [1, 2]. Кластери залучають інвестиції, створюють ділове середовище, покращують освіту у своїх містах, створюють благодійні проекти та координують діяльність компаній учасників. Найбільші з них функціонують у Києві, Харкові, Львові, Дніпрі та Одесі. Загалом, за даними асоціації ІТ Ukraine на кінець 2021 року в різних регіонах України функціонував 21 кластер [3]. Кластери забезпечують розвиток бізнес-середовища, залучення інвестицій та нових компаній у регіони, де вони функціонують. Наприклад, Київський ІТ кластер бере участь у проекті iCity Kyiv, побудова креативного простору та зони проведення бізнес зустрічей, а Львівський ІТ-кластер створив освітній проект ІТ Future, у рамках якого спеціалісти компаній учасників приймають участь у розвитку ІТ-освіти регіону [1]. Кожен кластер має свою модель функціонування, залежно від специфіки компаній учасників кластеру, однак у всіх кластерів є одна мета - це розвиток свого регіону, тому кластери обмінюються досвідом.

Серед факторів, що негативно впливають на розвиток ІТ кластерів в Україні та знижують їх конкурентоспроможність належать: політична та макроекономічна нестабільність, недосконала система захисту інтелектуальної власності, перешкоди щодо залучення зовнішніх інвестицій, а також система регулювання [4].

Діяльність ІТ-кластерів є одним із головних факторів розвитку ІТ-інфраструктури в Україні. Саме розвиток ІТ-інфраструктури займає важливе значення у залученні більшої кількості ІТ фахівців, а також подальшого залучення інвестицій у галузь. Таким чином, розвиток ІТ-кластерів сильно пов'язаний із розвитком освітніх та інфраструктурних проектів і є фактором росту галузі загалом.

Перелік посилань:

1. Бай С.І., Присяжнюк А.Ю. ІТ кластери в Україні: економічний потенціал, Економіка України / Economy of Ukraine, 2018, 9, Режим доступу до ресурсу: http://economyukr.org.ua/docs/EU_18_09_050_uk.pdf
2. Літошенко А.В. Проблеми визначення поняття ІТ-аутсорсингу та його особливості. Економічний аналіз : зб. наук. праць. 2016. Том 23. № 2. С. 88–92.
3. Ukraine IT Report 2021, Режим доступу до ресурсу: <https://reports.itukraine.org.ua/>
4. Наливайко Н.Я. Коломієць О.Г. Перспективи розвитку ІТ кластерів в Україні на основі венчурного інвестування, Науковий вісник НЛТУ України, Режим доступу до ресурсу: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2018/28_9/16.pdf
5. The 2021 Kearney Global Services Location Index, Режим доступу до ресурсу: <https://www.kearney.com/digital/article/-/insights/the-2021-kearney-global-services-location-index>

СТАБІЛІЗАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через вторгнення Росії на територію України глобальна інфляційна криза вийшла на новий рівень. Країни масово підвищують ключові ставки, у зв'язку зі стрімким ростом інфляції. В деяких державах ставка сягнула рекордного за останні десятиріччя рівня. Суттєвий вплив на дестабілізацію економічного стану мають проблеми з транспортуванням товарів, зростання цін на електроенергію і бензин, торговельні бар'єри, дефіцит продовольства. В Європі, на інфляційні очікування впливають фіскальні пакети урядів, спрямовані на компенсацію вищих цін на енергоносії [1].

Розгортання повномасштабної агресії на території України зумовило порушення логістики, руйнування виробництв, енергетичної інфраструктури, збільшення виробничих витрат, погіршення інфляційних очікувань населення і бізнесу тощо. Не дивлячись на перешкоди, у серпні обсяг експорту виріс на 25%, завдяки відкриттю "зернового коридору" кількість перевезень морським транспортом збільшились на 85% порівняно з липнем цього року. Натомість внесок сільського господарства у зміну реального ВВП залишається від'ємним [1]. У II кварталі 2022 року сальдо прямих іноземних інвестицій становить 149,6%. Підняття долі експорту від ВВП зможе забезпечити постійне зростання валютного виторгу. До кінця року інфляція становитиме до 30%, водночас зі скорочення економіки на майже 32%. ІСЦ у вересні становив 24,6% р/р, не дивлячись на пришвидшення, залишається керованим. Найшвидше росли ціни на імпортні товари, зокрема на електроніку, автомобілі, одяг, ліки, товари для дому, ремонту житла тощо.

Для ведення ефективної грошово-кредитної політики в умовах воєнного стану НБУ проводить політику посилення дієвості трансмісійного механізму монетарної політики. Ключовою ціллю є збереження керованості інфляції. Основним ризиком прогнозу залишається тривалість бойових дій, тому інфляційний звіт містить декілька прогностичних сценаріїв. Очікується продовження активної міжнародної фінансової підтримки, укладання нових програм МВФ, а також залучення іноземних інвестицій. Суттєвим фактором прискорення інфляції є споживчий рівень, який ще довго буде залишатись нижче рівноважного рівня, через безробіття і демографічну кризу. Після зняття мораторію на підвищення цін на тарифи ЖКП, очікується їх суттєве зростання, що можуть суттєво вплинути на монетарну політику. Ціновий тиск призведе до потреби у додаткових субсидіях для пом'якшення соціальної напруги. У червні НБУ повернувся до активної процентної політики, підвищивши облікову ставку до 25%, її збереження на цьому рівні очікується щонайменше до II кварталу 2024 року. На жаль, у вересні дефіцит бюджету сягнув історичного рекорду — майже 750 млрд. грн (без урахування грантів). Основним фактором зростання загальних видатків залишається оборона і безпека. Високими були і соціальні видатки, проте багато напрямків зазнали скорочення у фінансуванні: культура, екологія, держуправління. Зменшення дефіциту у III кварталі було досягнуто перш за все шляхом залучення міжнародних грантів, а також за рахунок скасування податкових пільг, надалі скорочення буде поступовим. У 2023 році очікується повне припинення емісійного фінансування, що сприятиме інфляційним очікуванням у майбутньому. З урахуванням всіх факторів, досягнення оптимального рівня інфляції 5% очікується у 2025 році [1].

Не дивлячись на високі збитки, спричиненні вій, економіка України показала стійкість, НБУ проводить оптимальну для воєнного стану монетарну політику, що допомагає стримувати інфляцію. Після завершення активних бойових дій, основною метою Уряду стане залучення інвестицій для відбудови інфраструктури.

Перелік посилань:

1. Інфляційний звіт, жовтень (2022). [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiyinyi-zvit-jovten-Ры2022-roku>

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА РОЗВИТОК ЛОГІСТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Створення глобальної логістичної системи є результатом трьох основних факторів: технологічних інновацій, інвестицій в інфраструктуру та еволюції інституційної системи [1]. Впровадження нових технологій, які змінюють підходи до розробки продукту, виробництва, логістики та споживання, підштовхує людство до нового етапу розвитку. Четверта промислова революція відбиває технологічний прогрес і базується на цифровізації, автоматизації, персоналізації, інтеграції між системами управління ІТ і виробничими системами за допомогою Інтернету.

Розвиток логістики перебуває під впливом Індустрії 4.0, потребуючи впровадження нових технологій, інтеграції та цифровізації інформації задля пришвидшення та покращення відслідковування логістичних процесів. Зменшення витрат часу, а також людських та фінансових ресурсів разом зі зниженням впливу негативних соціальних та екологічних ефектів значно полегшує можливість надання інформації в реальному часі, а також допомагає оптимізувати маршрути. Створення технологічної підтримки дозволяє компаніям, для яких ця послуга не є елементом конкуренції, частково та повністю ділитися своїми ланцюгами розподілу. Штучний інтелект [2] у сфері логістики використовується для заміни людської праці на складах, прокладання маршрутів та створення прогнозу попиту, що дозволяє забезпечити кількість потрібних запасів і розподілення продукції задля скорочення витрат і часу доставки.

Кастомізація продуктів та послуг за допомогою технологій Індустрії 4.0 також має значний вплив на логістичні процеси. За допомогою засобів омніканальної логістики зменшуються витрати часу та збільшується кількість можливих постачальників. Автоматизація та роботизація вирішують проблеми з нестачею робочої сили, уникають людського фактору та ризику втрати вантажу завдяки непередбачуваним ситуаціям, а також забезпечують прозорість. За допомогою інструментів Індустрії 4.0 можна об'єднати на одному ресурсі всю потрібну інформацію, якою будуть користуватись роботи при визначенні кількості та місця продукції на складі. Підключення роботів до ресурсу значно знизить час, витрати та повністю автоматизує логістику підприємств.

Ще одним важливим елементом Індустрії 4.0 для логістики є впровадження телекомунікацій 5G, що значно зменшить затримки в мережі Інтернет та надасть можливість збільшити кількість економічно вигідних послуг завдяки швидкості збору даних, тобто відстежень маршрутів та вдосконалення їх шляхів в режимі реального часу. Також це полегшить збір даних про необхідність оптимізації складів та планового обслуговування транспорту.

Отже, технологічні зміни в межах Індустрії 4.0 оптимізують функціонування логістичних процесів.

Перелік посилань:

1. Hironori Kato, Ryuichi Shibasaki. Global Logistics Network Modelling and Policy. Elsevier. 2020. 400 p.
2. Industry 4.0 and the emergence of Logistics 4.0. Facilitation of transport and trade in Latin America and the Caribbean. №7 (375). [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу: https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/45455/1/S2000008_en.pdf.

THE PROBLEM OF UPDATING THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The concept of sustainable development has been a central topic of scientific debate for many years, but it is based on ideas born in the last century. Since modern science is rapidly developing, it can be assumed that this concept is already outdated and need to be clarified and updated.

The formation of sustainable development as a concept began many centuries ago. Some modern concept provisions resonate with the ideas of Heraclitus, Turgot, and Lamarck. The first mention of "sustainable development" in the modern sense was documented in 1987 by Brundtland G.H. In her understanding, sustainable development is a development that meets the needs of the present without jeopardizing future generations' ability to meet their own needs.

The famous Indian economist Amartya Sen identifies the following advantages of this concept: 1) thanks to Brundtland, the understanding that the current generation has clear obligations to future generations has been established in society; 2) in this concept, considerable attention is paid to the issue of justice, in particular, equality between people and overcoming poverty; 3) Brundtland changed previous ideas about environmental conservation. Previously, it was believed that it was necessary to save specific natural resources. But now, humanity is looking for alternatives to these natural resources, made possible by technological progress [1].

Also, Amartya Sen highlights the disadvantages of the concept of sustainable development. In his opinion, focusing precisely on people's needs, not on freedoms or opportunities, is strange. First, "needs" are one of the most unstable categories. Our needs are vastly different from those of previous generations, and the requirements of future generations may be just as utterly different from ours. Secondly, when we talk about needs, we talk about things necessary for survival (not development and evolution). Therefore, Amartya Sen suggests expanding the understanding of this term and perceiving "sustainable development" as development that stimulates the capabilities of current people without compromising the capacities of future generations [1].

Ukrainian scientist Pihorovych V.D. noted that the concept of sustainable development gained popularity because it is very generalized, so it is easy for people to understand and interpret it to their taste. But this is its main problem. The concept of sustainable development doesn't offer any clear-cut solutions. Also, this concept contradicts the principles of economics. It is known that the economy can exist only if it continuously develops and meets as few obstacles as possible on the way to its development. The concept of sustainable development generates many obstacles (environmental regulations, social costs, etc.). It creates complications for business and the economy's development as a whole. The settlement of this issue is a priority task for modern economists [2].

To sum up, the concept of "sustainable development" as Brundtland proposed in 1987, has fulfilled its primary function: popularize it. All countries of the world see this concept as a way to salvation and therefore develop their development policies aimed at increasing the efficiency of the country's economy, protecting the environment, and supporting society. Note that such actions' effectiveness is a separate study matter. The next stage of the scientific development of the concept of "sustainable development" should be its detailing, namely the formation of a transparent methodology for determining the problems of sustainable development for all institutional units, the search for solutions, and the construction of a road map. All the original concept's shortcomings must be considered when developing the concept of "sustainable development 2.0".

References:

1. Amartya Sen (2013). The Ends and Means of Sustainability. *Journal of Human Development and Capabilities*, vol. 14, No. 1, pp. 6 – 20 [in English].
2. Pihorovych V.D. (2019). Sociology of economics: a complex of educational and methodological support of the discipline. Kyiv: NTUU "KPI" [in Ukrainian].

АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ ХІМІЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Провідні економісти [1] ставлять питання про доцільність державного регулювання економіки України у період її відновлення. Зазначають, що ринки самостійно не зможуть регулювати виробничі процеси у визначені терміни.

Автори даного дослідження висунули гіпотезу, що така ситуація буде притаманною і хімічній промисловості України. Для хімічної промисловості відстань від виробників товарів проміжного споживання до ринку кінцевих споживачів є тривалою, містить потужних посередників у вигляді наступних етапів переробки отриманих матеріалів і для кінцевого споживача продукт також є об'єктом подальшої переробки. Метою даного дослідження є визначення ключових особливостей ефективного оновлення хімічних підприємств в умовах післявоєнного відродження економіки країни.

Виробництво хімічних продукції входить до переробної промисловості України (секція С) і належить до розділів 20 – 23, що у свою чергу складає 38,7% класів видів економічної діяльності серед всієї переробної промисловості [2]. За масштабом реалізації продукції ці чотири розділи переробної промисловості (9,3 % від обсягу реалізації [3]) поступаються лише виробництву харчових продуктів, металургійному виробництву і виробництву енергоносіїв. Таким чином постає додаткове питання яка дефініція повинна бути ключовою у післявоєнній відбудові: «відновлення» (повернення до вихідного стану) чи «оновлення» (формування процесів вже на засадах сьомого технологічного укладу, який передбачає розвиток когнітивних технологій). Аналіз держаної статистики (класифікація за спеціальними агрегаціями, [3]) показав, що розділ 21 активно застосовує високі технології (але переважно в організації трудових процесів), розділ 20 – високі технології в напрямі удосконалення основного обладнання, а розділи 22 і 23 застосовують лише інновації середніх рівнів технологічного розвитку. Таким чином, особливого коригування з боку держави потребуватимуть саме розділи 22 (виробництво гумових і пластмасових виробів) і 23 (виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції). Саме їх повинно стосуватися регульоване оновлення, а розділи 20 і 21 можуть самостійно відновлюватися із ринковим коригуванням. Аналіз експортного потенціалу розділів 20 і 21 КВЕД [3] також засвідчив, що ці напрями експортують від 25 до 35% виготовленого продукту. А розділи 22 і 23 не є експортоорієнтованими. Таким чином, позитивним фактором трансформаційних змін хімічної промисловості може стати відкриття ринку ЄС для хімічної продукції України. Але саме відкриття ринку є тільки можливістю. Тому суб'єкти господарювання повинні «повернути голови» у бік європейських ринків, змінити власні стратегії розвитку і шукати інвестиційні джерела фінансування для оновлення технологій. Роль державного регулювання у такому випадку полягатиме у чітких рекомендаціях оновлення технологій виробництв. Держава може передбачити стимулювання впровадження інновацій на рівні коригування оподаткування інноваційної діяльності технологічного спрямування у промисловості України. Це може бути як прямий податковий вплив, так і пролонгація податкового навантаження із врахуванням періоду рецесії національної економіки.

1. Key pillars for emergency economic assistance. (2022) – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/key-pillars-for-emergency-economic-assistance/>
2. Національний класифікатор України. КВЕД ДК 009.2010. – Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text> (вхід 6 листопада 2022).
3. Державна служба статистики України. – Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (вхід 6 листопада 2022).

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЯЦІЇ БЛОКЧЕЙН-ПРОЕКТІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

З розвитком інформаційних технологій, переходом з Web 2.0 до Web 3.0 та поширенням технології блокчейн, спостерігається масштабний розвиток децентралізованих сервісів. Капіталізація ринку віртуальних активів у січні 2021 році перевищила 1 трильйон доларів, а в кінці того ж року наблизилась до 3 трильйонів, що свідчить про великі темпи розвитку та зацікавленість інвесторів. Великі транснаціональні корпорації розпочинають розробку сервісів на базі даної технології. Ринок віртуальних активів є молодим, що створює ряд питань, які потребують врегулювання: обробка персональних даних, які використовуються під час надання послуг, оподаткування та загальне місце цифрових активів та систем забезпечення їх обороту в правовому полі.

В Європейському Союзі діє General Data Protection Regulation (далі – GDPR), в якому постають суперечності в 2 основних пунктах: компанії, які збирають і використовують персональні дані, повинні дотримуватися високих технічних, організаційних та документальних вимог; дія Регламенту поширюється не тільки на європейські компанії, але і на всіх за межами ЄС, хто пропонує послуги європейцям або збирає інформацію про них. Іншими словами кожна ланка (нода), що забезпечує роботу проекту, повинна відповідати вимогам GDPR, що є неможливим у публічному блокчейні лише у випадку приватного блокчейну, де у компанії-розробника є можливість визначати та керувати нодами. Іншим гострим питанням є, відповідно до вимог GDPR, видалення даних після закінчення строку їх зберігання, що є неможливим при використанні технології блокчейн [1]. Питання невідповідності вимог GDPR реаліям використання технологій є актуальним та має бути вирішено для забезпечення подальшого розвитку інноваційної діяльності в цій сфері. Темпи поширення використання технології блокчейн за оцінками експертів знаходяться на початку експоненціального росту [2].

Процесам оподаткування при роботі з віртуальними активами приділяють увагу виконавчі та законодавчі органи різних країн світу, проводяться роботи по створенню алгоритмів роботи та інтеграції в правове поле блокчейн-проектів та віртуальних активів. Створення якісної та прозорої системи може сприяти не тільки постійному наповненню бюджету країни, а й надати можливості створення та розвитку великих проектів з залученням іноземних інвестицій та створенням робочих місць в середині країни [3].

Отже, розвиток новоствореного малоконтрольованого транскордонного ринку цифрових активів має вплив на фондовий, валютний, ринок деривативів та інші. Зростання капіталізації ринку цифрових активів свідчить про перетікання капіталів з інших ринків, що відобразиться на них і призведе до додаткового навантаження на світову фінансову систему. Готовність інвестувати в цифрові активи приватних та інституціональних інвесторів стримують існуючі фінансова та правова системи, які вимушені змінитись під тиском з одного боку великого наднаціонального ринку та розробників блокчейн-проектів з іншого.

Перелік посилань:

1. General Data Protection Regulation. URL:<https://gdpr-info.eu/>
2. Research, Panelist Videos, & Weekly Newsletters. Industry leading research reports produced by blockware solution. Official site. URL: <https://www.blockwaresolutions.com/blockware-research-and-publications>
3. Guides for Crypto Taxes. Official blog. URL:<https://hub.accounting.com/guides>

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОХІМІЧНОГО 3D-ДРУКУ В УКРАЇНІ

Виробництва, на яких би промислово використовували 3D-друк металами, відсутні в Україні. Послуги 3D-друку металами надають деякі приватні виробництва [1]. Метою даного дослідження є оцінка обсягів ринкової ніші впровадження технології саме у промислових масштабах із отриманням результатів на сталих засадах.

В Україні йде активний розвиток лабораторних розробок технологічних рішень [2, 3]. Перспективність електрохімічного 3D-друку пов'язана з такими сферами застосування: біомедична, аерокосмічна, автомобільна; сфера виготовлення сенсорів, електронних девайсів та друкованих плат [4]. Процес електрохімічного осадження є економічно доцільним, ефективним для осадження металів з отриманням високих експлуатаційних характеристик [5]. Технології 3D друку переносять електроосадження в нові середовища і генерують уявлення про можливості отримання металевого контуру як точково, так і складними формами, уникаючи звичних операцій очистки робочого простору деталей.

Електрохімічне осадження з обмеженими менісками – це один з нових підходів 3D - друку для отримання чистих металевих мікро-/наноструктур. Таке осадження можна проводити без додаткових теплових енергоресурсів, що також значно економить кошти виробництва, і, як наслідок, не виникає термічних залишкових напружень при осадженні. Крім того, не потрібні ані умови жорсткого вакууму, ані середовище інертного газу. Електрохімічний процес осадження здатний отримувати більшість струмопровідних матеріалів, включаючи метали, металеві сплави, струмопровідні полімери і навіть деякі напівпровідники. Перспективним є друк металічних 3D-об'єктів без допоміжної маски [6].

Авторами [7] було розроблено 3D-принтери низької вартості. Такий напрямок дозволить виготовляти друковані плати без використання фото- або металорезисту, що забезпечить економію захисних матеріалів та більшу екологічність технології.

За даними [8] в Україні 1148 суб'єктів господарювання надають послуги з нанесення покриття на метали щорічно на 5 млрд грн. Уникнення зворотних технологічних втрат металів, у тому числі і дорогоцінних – це додаткові можливості розширення ринку і підгрунтя зростання економічної ефективності процесів.

Таким чином, розвиток електрохімічного промислового 3D-друку як вид пошарового оптимізованого у кількості і якості нанесення металу прискорить розвиток машинобудування і сформує привабливий інвестиційний простір сучасної електрохімії.

Перелік посилань:

- 3D-друк металом. Електронне джерело: <https://alt-print.com/3d-print>
- Vasiliev G. S., Uschapovskyi D. Yu., Vorobyova V. I., Linyucheva O. V. Modelling approach in the development of electrochemical 3d-printing systems. // KPI Science News, 2021, 2, 97–105.
- Аджамський С. В., Кононенко Г. А., Подольський Р. В. Застосування slm-технології для виготовлення дентальних імплантів зі сплаву Ti–6Al–4V. // Автом. зварюв., 2021, 11, 21–27.
- Morsali S., Daryadel S., Zhou Z., Behroozfar A., Qian D., Minary-Jolandan, M. Multi-physics simulation of metal printing at micro/nanoscale using meniscus-confined electrodeposition: Effect of environmental humidity // Journal of Applied Physics, 2017, 121(2), 024903.
- Said R. A. Localized electro-deposition (LED): the march toward process development. // Nanotechnology, 2004, 15(10), 649.
- Sundaram M. M., Kamaraj A. B., Kumar V. S. Mask-Less Electrochemical Additive Manufacturing: A Feasibility Study // Journal of Manufacturing Science and Engineering, 2015, 137(2), 9.
- Chen X., Liu X., Childs, P., Brandon N., Wu B. Design and fabrication of a low cost desktop electrochemical 3D printer // Proceedings of the 3rd International Conference on Progress in Additive Manufacturing (Pro-AM 2018), 2018, 395-400.
- Державна служба статистики. Електронне джерело: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

Pohrebniak Anna
PhD, Assoc. Prof.,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Tulchinskiy Rostislav
Doctor of Economics, Professor
IHE "Academician Yuriy Bugay International
Scientific and Technical University"

ANALYSIS OF THE EXPERIENCE OF IMPLEMENTING THE PRINCIPLES OF CIRCULAR ECONOMY IN EU COUNTRIES

The concept of the circular economy is based on the secondary processing of almost any product, which is manifested at the stages of planning and development of products to ensure a long life cycle and a high potential of competitiveness of enterprises for further reuse, modernization, restoration and recycling.

The current state of the circular economy at the level of the OECD, the UN and the EU is considered as a means of accelerating society's transition to a more resource-saving system, thereby increasing competitiveness and responding to global environmental challenges and threats. At the same time, the EU, which is known for its strict environmental regulations, in 2015 presented the circular economy documentary package aimed at increasing cost efficiency, current account balance, increasing self-sufficiency, increasing the number of new jobs and achieving goals in the fight against climate change.

This paradigm facilitates and enables processes in the value chain to increase their efficiency, reducing unnecessary consumption and the need to over-extract resources from nature. Reducing the need to use natural resources reduces the impact of human activity on the environment and stimulates the search for efficient use, rather than ownership of resources.

European countries have already assessed the importance of the circular economy in ensuring sustainable development. According to preliminary forecasts, the construction of a circular economy in Europe will lead to the creation of 580,000 jobs and annual savings of 500 euros in each household on energy costs. According to EU calculations, "the implementation of resource-efficient production technologies at all links of production chains will allow to reduce the industrial demand for raw materials by 17-24% by 2030 and the annual costs of enterprises by 630 billion euros".

Considering the development trends of the circular economy, it is worth noting that even in the European Union, despite the commonality of framework approaches (circular economy package), each country has national peculiarities in the implementation of this concept. In particular, Germany, with a strong industrial economy, has formed the basis of a circular economy through material flows and availability of materials, and the Netherlands through innovation in materials and business models. Finland is the first country in the world to develop a national roadmap for the transition to a circular economy. Scotland became the first country to join the Circular Economy 100 (CE100) club, created by the Ellen MacArthur Foundation to stimulate cooperation and innovation for the development of the circular economy. Large EU countries, such as Germany, Great Britain (formerly the EU) and France, tend to have higher rates of investment, patents and jobs in circular economy sectors, allowing them to take the lead in circular economy development assessments. In the circular economy ranking 2018, Germany took first place in terms of the number of patents related to the circular economy, more than twice ahead of France, which was in second place (1,260 patents versus 542). Great Britain and Germany were the leaders in terms of "circular" investments, significantly ahead of other countries of the Union.

The EU action plan for the circular economy describes measures from the moment of design and production of the product to the moment of its consumption, repair, processing, reuse and return to the economy. Today, the life cycle of many products is very short, and the application of a linear production model does not contribute to the production of sustainable products. And, in fact, the initiatives of the new Circular Economy Action Plan are designed to change this situation by implementing specific actions aimed at "greening" not only the economy, but also every product.

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХ СКОРОЧЕННЯ

Поява та розвиток підприємницької діяльності поклали основу трудовим відносинам у світі. Які регулюють взаємодію між найманими працівниками та власниками підприємств, що в свою чергу зумовило виникнення не тільки трудового права, що регулює дані взаємовідносини, а й професійних спілок націлених на захист прав та відстоювання інтересів працівників.

Отже, сутність профспілки полягає у створенні неприбуткової громадської організації на добровільній основі з метою об'єднання громадян, за їх спільними інтересами згідно роду професійної діяльності [1].

Розглядаючи діяльність профспілки на підприємстві, можна визначити наступні особливості [1], [2], [3]:

1. Для повноцінного функціонування на підприємстві необхідним є статут, відповідно до якого створюють виробничі органи або визначають уповноваженого представника.

2. Права профспілкових організацій націлені на: контроль за укладанням та дотриманням трудових угод; у разі порушення умов праці працівників, приймати участь у проведенні розслідувань щодо цих порушень, організувати мітинги та збори, зокрема ведення переговорів з метою зміни трудових умов.

3. Незалежність профспілок від державних та місцевих органів влади, роботодавців та інших суб'єктів, що дає можливість самостійно провадити свою діяльність та виконувати основний обов'язок: бути представником трудового колективу та захищати їх права й інтереси в ході трудової діяльності.

4. В Україні профспілки класифікуються на: первинні, місцеві, обласні, регіональні, республіканські (цей статус надається лише для АРК) та всеукраїнські.

Беручи до уваги права професійних спілок та їхні особливості можна стверджувати, що дані організації є потужним важелем впливу на керівників підприємств, а тому сприяє якісним змінам. Та все ж в останні роки формується тенденція до відсутності цих організацій на підприємствах, а від працюючих деталі частіше можна почути негативні відгуки про них. Тому пропонуємо розглянути чинники, зумовлюють таку ситуацію:

- Досить часто представники виробничих зборів не можуть дійти спільної згоди, що зароджує міжусобиці всередині самої організації. Або ж уповноважена особа невмотивована до дій, тому відповідно права та інтереси найманих працівників нікому відстоювати.

- На фоні перебудови економіки України (з орієнтиром на ринкову) необхідною є і перебудова діяльності організацій. Через це виникають труднощі пов'язані з сформованими протягом десятиліть ментальності учасників та керівників профспілок [2].

- Ще одним фактором, який зменшує ступінь ефективності таких організацій є те, що їх фінансування здійснює власник підприємства. Тому, досить часто при здійсненні експертизи порушень умов праці (зокрема оплати праці, режиму роботи та відпочинку, тощо) професійні спілки стають на бік власника.

- Наведені фактори також впливають і на людей, чиї інтереси мають бути захищеними. Через зниження довіри до даних організацій, зростає незацікавленість працівників у їх створенні.

Таким чином, через дію законодавства, що обмежує діяльність профспілок, психологічну несвідомість і відсутність жаги до дій як з боку лідерів спілок, так і працівників, а також негативний вплив на них з боку керівників фірми, ефективність професійних спілок невинно знижується. Для того щоб перевірити достовірність цієї гіпотези, можемо

розглянути статистику членів Профспілки працівників державних установ України у період 2015-2020 років, представлені на рисунку 1.

Рис.1 Чисельність членів профспілки в Україні

Джерело: створено автором на основі [4]

Як ми бачимо кількість учасників профспілки за досліджуваний період зменшилась на 89327 осіб з 263137 членів в 2015 році до 173810 в 2020 році. При цьому кількість профспілкових організацій в Україні зменшилась на 3795.

Отже, підсумовуючи наведену вище інформацію, можна стверджувати, що профспілки мають місце існувати, а беручи до уваги права, якими вони уповноважені, підприємства та установи можуть значно покращуватись за рахунок діяльності цих об'єднань. Однак для того, щоб здійснювати позитивний вплив і надалі, необхідне забезпечення прозорості в діяльності, зменшення впливу на них з сторони керівників та підвищення довіри серед суспільства. У такому випадку кількість профспілок в Україні зростатиме, а значить і учасників даних організацій.

Перелік посилань:

1. Права та обов'язки профспілок [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://minjust.gov.ua/m/prava-ta-obovyazki-profspilok>.
2. Профспілки і спілки підприємців у формуванні та використанні трудового потенціалу суспільства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://buklib.net/books/30517/>.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 1999 №45-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 45. ст. 397.
4. ЗВІТ Центрального комітету Профспілки працівників державних установ України про проведену роботу за період 2015-2020 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.google.com/url>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ У ВОЄННУ ДОБУ

В процесі розвитку країни відбувається безліч змін, як позитивних так і негативних. На сьогоднішній день економічний стан України досить складний, але з перспективою у майбутньому. Головною суто матеріальною проблемою зростання економіки в Україні є значна нестача інвестицій. Зношеність основних виробничих засобів виробництва в Україні перевищує 60%. Промисловість та інші галузі потребують вкладень капіталу в модернізацію виробництв. Зростання ВВП набрали темп у 5-7% на рік (достатньо щоб наздогнати європейські країни). Частка інвестицій у ВВП має перевищити 25%, тоді як зараз вона становить 15,6%.

Через надзвичайно складний час Україна має дуже велику державну заборгованість, станом на кінець червня 2021 року - 2 514,36 мільярда гривень, або 92,52 мільярда доларів, яка стрімко набирає оборотів. Це не дає змогу бути нам на шляху до повної стабілізації економічного розвитку. Велика частина бюджету буде витрачена на відновлення інфраструктури та відновлення пошкоджених ТЕС і ТЕЦ. Збитки вже сягнули більше 2,5 млрд доларів, на ремонт об'єктів операторів системи розподілу електроенергії—щонайменше 5 млрд доларів. Загрозу всій економічній стабілізації представляє собою тіньова економіка та її зростаючі масштаби. Криміналізація, незаконність, відсутність керування нелегальними зв'язками та справами, грошовий обіг поза законом—мають бути відрегульовані. Заходи для вирішення нелегальних дій мають бути негайно введені та зроблені.

Для того, щоб не дати вітчизняній економіці зупинитися, необхідно, щоб продовжував працювати бізнес. За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації, у квітні суттєво скоротилась кількість непрацюючих підприємств – наразі таких 26%, тоді як у влітку їх було 42%. З-поміж опитаних малих бізнесів 17% вже відновили роботу після тимчасового припинення і ще 23 відсотки готуються до відновлення. Для підтримання бізнесу було створено проєкт «Робота», який передбачає надання українцям грантів для започаткування бізнесу, розвитку підприємництва та навчання. Спрямований на активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць.

Навіть за умов проведення воєнних дій, економіка продовжує працювати, а бізнес—сплачує податки. За інформацією від ДПС, у січні-травні 2022 року зведеного бюджету надійшло 450,7 млрд грн, а це вже на 20,1% більше ніж період минулого року. Зараз для опору агресії Росії надходжень не вистачає, недофінансування витрат оцінюють у \$5 млрд на місяць. За оцінкою KSE Institute загальний обсяг знищеної чи пошкодженої житлової нерухомості становить близько 26 млн. кв. м. Відтак, статистика невтішна: вже за перший тиждень квітня прямі витрати економіки України досягли показника 80,4 млрд. доларів, у гривнях це 2,4 трлн. гривень. Ця сума зростатиме.

Для вирішення цієї проблеми Україна потребує більшої грошової допомоги. З березня по липень, за даними Нацбанку, Україна отримала від міжнародних партнерів 12,7 мільярдів доларів США. З них 7,2 млрд. доларів кредитів та 5,5 млрд. доларів грантів.

Аналізуючи прогнозування експертів, можна зробити висновок, що на економіку в Україні чекають складні часи та вельми повільні темпи відновлення. МВФ погіршив прогноз, кажучи про тимчасову економічну депресію.

Перелік посилань:

1. Три вектори: нова економічна доктрина для України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/opinion/ekonomika-ukrajini-tri-nauybilshi-problemi-novini-ukrajini-50114026.html>

2. Міністерство економіки України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Стрімкі трансформації, які відбуваються у суспільно-економічному житті вимагають нових підходів до процесів управління регіональним економічним розвитком та суспільним життям. Розвиток цифрових технологій відіграє значну роль в інноваційному та цифровому забезпеченні діяльності як суб'єктів господарювання, регіонів та країни в цілому. Процеси впровадження цифрових технологій стимулюють регіональні системи до застосування інноваційних технологій в управлінській та адміністративній діяльності [1, 3].

Для розвитку цифровізації регіонів, необхідним є розробка нормативної бази, яка повинна сприяти інституційному забезпеченню цих процесів та позитивно вплинути на загальний економічний розвиток регіонів. Так, Всесвітньою організацією Open Society Justice Initiative було сформовано 10 міжнародних стандартів у питаннях доступності офіційної інформації [2].

Процеси цифровізації на регіональному рівні проявляються у децентралізації, сервісному обслуговуванні, безперервності освіти та навчання, відкритості інформаційного простору, синергетичності, права та свободи всіх учасників процесу. Таким чином, основними принципами розвитку цифровізації в Україні є доступність, відкритість, прозорість, комплексність, свобода. Для реалізації Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства в Україні на 2018-2020 роки розроблено та впроваджено такі заходи, як [4]: розробка необхідного нормативно-правового забезпечення, першочергових напрямів розвитку цифрової економіки, виокремлення пріоритетних сфер цифрової трансформації, формування принципів державної політики в питаннях цифровізації суспільства, стимулювання впровадження високотехнологічних виробництв.

У регіональному аспекті більшість регіонів України впроваджують принципи цифровізації в своїх програмах та стратегії регіонального розвитку. Проте, цифровізація українських міст є неоднорідною оскільки в кожному регіоні свої можливості та потенціал розвитку цифрових технологій.

Основною передумовою розвитку і трансформації цифрової економіки є розвиток кластерів. Найбільше реалізація інвестиційно-інноваційної взаємодії реалізується саме в сфері ІТ кластерів, які виступають основним елементом української ІТ індустрії. Формування таких ІТ кластерів здійснюється в основних регіональних центрах, які є розвиненими саме в ІТ індустрії, де зосереджені підприємства ІТ сектору, навчальні заклади, органи місцевої влади, сервісні структури в сфері інформаційних та комунікаційних технологій. Головною метою таких об'єднань є спільна реалізація проєктів націлених на розвиток ІТ сектору та сфери цифровізації суспільства як на регіональному, так і на міжнародному ринках. На сьогодні в Україні є найбільш розвиненими сфери хай-тек, міжгалузеві альянси, бізнес-інкубатори, венчурні фонди, акселератори, R&D-центри та інші об'єднання. В Україні сформовано 18 ІТ кластерів, серед яких 12 є активно розвиненими, в регіональному розрізі вони зосереджені в Києві, Дніпрі, Львові, Одесі, Вінниці, Луцьку, Харкові та інших регіонах. Найбільш розвиненими інвестиційними проєктами є ті, які займаються питаннями модернізації освіти; активізацією взаємодії між ІТ спеціалістами, на засадах цифровізації підвищення рівня конкурентоспроможності міст та регіонів як в межах країни, так і на міжнародній арені; формуванням позитивного іміджу регіонів; удосконалення соціальної інфраструктури в регіоні; розвиток бізнес-середовища на засадах цифровізації з урахуванням співпраці з органами місцевої влади. Важливим аспектом є розробка відповідних напрямів розвитку цифровізації в Україні, які охоплюють всі сфери економіки та суспільного життя.

Слід зазначити, що з наукової точки зору сталий розвиток на основі цифровізації суспільства має відповідні переваги, які сприятимуть: підвищенню конкурентоспроможності товарів та послуг; зменшення витрат на виробництво товарів та послуг; розширення асортименту продукції; збільшення покупної спроможності за рахунок інтернет продажів; поява нових професій; розвиток медицини та інноваційних технологій в цьому сегменті;

гнучкість системи освіти всіх рівнів; покращення якості життя населення. Основною перевагою цифровізації є висока інвестиційна привабливість таких проєктів, що сприятиме збільшенню капіталовкладень в перспективі. Головною перешкодою щодо пришвидшення розвитку цифровізації в Україні є недосконала цифрова інфраструктура, яка проявляється у низькому рівні покриття регіонів, відсутність окремих цифрових інфраструктур, нерівності можливостей громадян у доступі до цифрових технологій. Для зменшення таких негативних явищ в регіональному аспекті необхідно розробити та запровадити відповідні напрями з удосконалення в залежності від особливостей розвитку окремого регіону.

Регіональний розподіл заходів пояснюється міжрегіональною диференціацією у питаннях цифровізації, оскільки є регіони з високим рівнем розвитку та доходами населення та периферія, яка є менш розвиненою та з низьким рівнем доходів, що позначається на спроможності доступу до цифрових мереж. У залежності від місцезнаходження (центр-периферія) розвиток цифровізації дозволяє збільшити пропозицію робочої сили за новими спеціальностями на основі збільшення доступу до цифрових мереж в периферійній зоні. Такий доступ дозволяє збільшити пошук робочих місць з більш високим рівнем оплати праці, що позитивно впливає на якість та добробут життя населення. Відповідні заходи повинні розроблятися з урахуванням ресурсної та інноваційної спроможності регіонів до розвитку цифрових технологій. У залежності від рівня цифровізації регіони доцільно поділити на регіони з високим, середнім та низьким рівнем цифровізації і розробляти та впроваджувати відповідні заходи щодо розвитку цифровізації. Такий підхід дозволяє виокремити пріоритетні види економічної діяльності, в яких доцільно активізувати інноваційний розвиток та інтелектуально-креативні ресурси.

Незважаючи на позитивні зрушення в економіці при впровадженні цифровізації, існує певна кількість загроз та небезпек - ризики, пов'язані з цифровими трансформаціями, та ризики, пов'язані з цифровізацією економіки.

Управління процесами цифровізації на всіх рівнях державного управління сприяє підвищенню рівня інноваційної активності бізнесу та суспільства. Розвиток цифрових платформ сприяє збільшенню інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та спрощує пошук інвесторів для нових новаторських проєктів. Використання не тільки українських, але й зарубіжних платформ, дає змогу вітчизняним розробникам підвищувати рівень та престижність своїх розробок, сприяє пошуку інвесторів для реалізації своїх проєктів. На регіональному рівні це сприяє збільшенню інвестиційних потоків в регіонах та забезпечує їх соціально-економічний розвиток.

Перелік посилань:

1. Закон України Про інформацію від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.
2. Каргін Б. Б. Впровадження інноваційних інформаційних технологій у діяльність промислових підприємств: дис. канд. екон. наук / ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет». Маріуполь, 2019. 242с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання підготовки проєктів актів законодавства в електронній формі» від 18 серпня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/608-2017-%D0%BF#Text>
4. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» від 20 вересня 2017 року №649-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80#Text>.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Національний цивільний ринок безпілотних літальних апаратів (БПЛА) характеризується початковим зростанням і розвитком попиту, а в перспективі може стати проривом у світі комерції, за умови, що провідні технологічні підприємства країни зможуть створити умови запровадження відповідних технологій.

Однак є деякі бар'єри для розвитку ринку безпілотних літальних апаратів: правові бар'єри, технічні обмеження, ринкові бар'єри. Непророблена регуляторика є одним із ключових бар'єрів для широкого впровадження БПЛА у багатьох країнах світу. У цьому безпілотні технології розвиваються набагато швидше, ніж розробляється законодавство, щоб регулювати галузь. Бар'єрами розвитку ринку БПЛА в Україні виступає наступне:

- відсутність в українському законодавстві чіткої інформації про правила використання споживчих та комерційних дронів, а також заборона на вільне використання БПЛА у повітряному просторі України;

- відсутність в Україні сучасної виробничої та компонентної бази, орієнтованої на масовий споживчий та масовий комерційний ринок, що призводить до високих витрат та підвищення вартості апаратів;

- існує також небезпека створення проблем для інших учасників повітряного руху, а також транспортних засобів, інфраструктури та людей на землі. Серйозні побоювання щодо використання дронів не за призначенням для втручання у приватне життя та комерційну таємницю, можливість перехоплення та отримання контролю за дроном іншими особами.

Для зниження зазначених ризиків у низці країн існує вимога обов'язкового страхування комерційних БПЛА. Усе це стримує розвиток галузі й у результаті обсяг приватних венчурних інвестицій у проекти, пов'язані з БПЛА в Україні мізерно малий [1].

Проте, виробництво вітчизняних безпілотних літальних апаратів, які не поступатимуться за технічними характеристиками закордонним аналогам, дозволить розвинути науково-технічний потенціал авіаційної галузі, забезпечити лідерство у військовій та цивільній сферах, зміцнити позиції України на світовому ринку сучасних високотехнологічних технологій.

Перелік посилань

1. Мосов С. П., Хижняк В. В., Литовченко А. О., Ядченко Д. М. Класифікація, функції та завдання безпілотної авіації у сфері цивільного захисту України // *Науковий вісник: Цивільний захист та пожежна безпека*. 2021. № 2 (12). С. 54-68.

ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Аналіз якості державних видатків дозволяє зрозуміти та оцінити роль держави в економіці. Визначення якості державних видатків встановлюється залежно від їх цілей. Збільшення кількості витрат не забезпечує зростання ефективності їх використання – державні видатки потрібно оцінювати відповідно до того, чи сприяють вони економічному зростанню, макроекономічній стабільності або сталому розвитку.

За структурою видатків державного бюджету України можна визначити вплив держави на економіку та результат цього втручання, а також пріоритетні напрями розвитку країни. Ефективне використання державних коштів завжди було, є і буде основною метою кожного з урядів, що діяли в Україні. Наразі державні видатки скореговані непередбаченою обставиною – війною – через що витрати на оборону зросли. Проте це не єдиний фактор, що дисбалансував систему видатків, адже ця проблема є нагальною вже протягом багатьох років та потребуватиме дієвих рішень і після закінчення війни. На сьогоднішній день проблема оптимізації видатків стоїть досить гостро і є неоднозначно водночас. У сучасних умовах варто правильно визначити важливість і вагомість діяльності всіх державних ланок і в результаті – раціонально розділити державні кошти. Крім пропорційного поділу важливо врахувати результат і успішність так званих «інвестицій». Тобто плануючи видатки державного бюджету потрібно насамперед вирішувати актуальні проблеми, але і водночас вкладати кошти в ті галузі, що забезпечуватимуть розвиток в майбутньому.

Видатки на освіту, охорону здоров'я та інфраструктуру завжди розглядаються як джерело фінансування найбільш продуктивних суспільних благ та послуг. В Україні недостатні видатки й нераціональне їх використання, орієнтоване на утримання закладів освіти й охорони здоров'я, а не на задоволення потреб населення, є наслідком того, що система навчання та медицини сьогодні характеризується досить невисокою якістю послуг і відсутністю заохочення кадрів до якісної роботи.

Освіта є тим суспільним явищем, що впливає на всі економічні галузі та сфери, а також – це вагомий чинник, що забезпечує досягнення високих темпів економічного зростання й підвищення добробуту населення в цілому. На сьогодні, всі високорозвинені країни світу підтримують провідні позиції за допомогою якісного фінансування освіти. Для досягнення позитивних результатів насамперед потрібно забезпечити дотримання та виконання всіх статей Закону «Про освіту», зокрема про її фінансування, а також сконцентрувати увагу на додаткових видатках, задля збільшення кількості кваліфікованих спеціалістів, які зацікавлені у роботі та розвитку сфер їх компетенції.

Охорона здоров'я – чинник, який також визнаний одним із найважливіших, адже має вагоме значення для розвитку соціальних, економічних і суспільних процесів. Збільшення фінансування медицини необхідне для покращення якості послуг, а також для залучення на роботу молодого та перспективного персоналу, для вирішення певною мірою проблеми корупції даної галузі та впровадження стабільної системи соціального страхування населення.

Питома вага державних видатків на освіту й охорону здоров'я є сталою величиною (Стаття 78 Закону України «Про освіту» визначає, що держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше, ніж 7% ВВП за рахунок державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством), але абсолютна величина фінансування є дуже малою порівняно з країнами-економічними лідерами. Отже, варто зазначити, що країни з середнім рівнем доходу в усіх регіонах є найбільшими інвесторами і саме на цьому рівні розвитку потрібно найкраще профінансувати ці галузі.

Підвищення якості державних видатків у країнах, що розвиваються, має важливе значення для їх економічного розвитку. Впровадження найкращих практик у сфері державних видатків може відіграти вирішальну роль у досягненні цілей сталого розвитку країною.

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ ПАРФУМЕРНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Світовий ринок парфумерії у 2020 році досягнув значення 32,8 мільярда доларів США. В Україні ця промисловість почала формуватися, але як вид економічної діяльності і ще не оформлена як учасник ринку. Це підтверджує відсутність у громадян країни уявлення про вітчизняну парфумерну промисловість. Метою даного дослідження є визначення послідовності кроків представників парфумерної промисловості України з метою отримання статусу активного учасника міжнародного ринку парфумів.

За даними Державної служби статистики України, кількість діючих суб'єктів господарювання парфумерної промисловості у 2014 - 2020 р.р. збільшилась з 168 до 334 одиниць; а обсяг реалізованої продукції цих суб'єктів збільшився з 2012401,1 до 4331882,1 тис.грн. Але, дослідження також показало, що такий складний для ринку кінцевого споживача вид діяльності як виробництво мінеральних добрив завдяки компетентній маркетинговій політиці приносить власникові дохід у 13,42 рази більше [1]. Аналіз іноземних ринків засвідчив, що відомі бренди з річним доходом в 9 - 11 мільярдів доларів США активно проводять маркетингову комунікацію з ринком. Варто пригадати відомі Chanel №5, що завдяки рекламній кампанії Коко Шанель набули неймовірної популярності: вдале поєднання факторів успіху на ринку (реклама, особистий продаж) і вибір ключового фактору успіху – цінний вміст у простому упакуванні, використання інноваційного компонента альдегіду – сформували бренд і закріпили ринок. Дослідження показали, що в період маркетингової персоналізації послуг виробникам парфумів варто сконцентрувати свою увагу на брендингу та упакуванні як матеріальному вимірі цінності та ідеї бренду. Важливими лишаються і технологічні показники (аромат, стійкість, герметичність та безпечність). Символом персоналізації в маркетингу залишається спілкування з потенційним споживачем через опитування, особистий продаж, прояви лояльності до споживача з метою залучення його до партнерської діяльності на такому специфічному ринку товарів комфорту. Такий підхід також дозволить заявити про продукцію і виробнику.

Парфумерна продукція має всі ознаки товару електронної комерції: дискретна, маркована, уніфікована і структурована. Одночасно еластична і варіативна. Складним моментом залишається пошук першого споживача. Деякі виробники застосовують для цього політику гарантування безпечності продукту, деякі просувають індивідуалізацію надання послуг. Але обидва підходи активно застосовують онлайн-стратегію, конкурс, де за одиницю продукції споживачу необхідно пройти опитування стосовно компанії-виробника [2]. Це змога спонукати споживачів дослідити продукцію, щоб правильно відповісти на питання. Таким чином, усвідомлення парфумерного продукту як продукту ринку електронної комерції, виводить його і на ринок соціальних мереж. Такий перехід може відбуватися як із збереженням ареолу ексклюзивності товару (через інфлюенсерів, представників обраних прошарків споживачів) так і формування концепції ексклюзивного товару повсякденного вжитку (через доступність і варіативність асортименту). Аналіз парфумерного ринку України засвідчив, що майже 60% компаній відсутні в онлайн-просторі. Саме ведення соцмереж є швидким поширенням “голосу” продукції. Адже це дає впізнаваність, поширення на широку аудиторію.

Перелік посилань:

1. Україна в цифрах. Статистичний довідник, Державний комітет статистики України, 2001, Київ
2. Perfume Marketing Strategy: Get your fragrance out there. *440 Industries*. URL: <https://440industries.com/perfume-marketing-strategy-get-your-fragrance-out-there/>

КРИПТОВАЛЮТА ЯК АЛЬТЕРНАТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ

За останні роки в Україні криптовалюта набрала неабиякої популярності. Крім того, у 2021 році за даними глобальної сервісної ІТ-компанії Triple-A Україна зайняла рекордне місце за кількістю власників криптовалют у відношенні до всього населення країни. Якщо говорити в цифрах, то це 12,7% всього населення або 5,6 млн. чоловік. Також за даними цієї компанії всього у світі криптовалютою володіє 3,9% населення або 300 мільйонів людей. А понад 18 000 компаній у світі вже дають можливість своїм клієнтам розраховуватися криптовалютою.

Через те, що в країні ринок криптовалюти значно зріс, було прийнято Закон «Про віртуальні активи» №3637. Детальніше розглянемо особливості користування криптоактивів фізичними та юридичними особами після їх легалізації.

Фізичних осіб, які не є особами-підприємцями та/або платниками єдиного податку ведуть облік транзакцій з криптовалютою, завдяки чому можуть визначити свій прибуток за рік. Прибуток від операцій з криптовалютами необхідно відображати в річній декларації та сплачувати ПДФО за ставкою 5% та військовий збір за ставкою 1,5%. А фізичні особи-продавці криптовалют повинні декларувати дохід у розмірі ціни продажу та сплачувати ПДФО та військовий збір у розмірі 19,5%.

Варто зазначити, що криптовалюта не може бути платіжним засобом, тому при купівлі конкретного майна за криптовалюту податківці розглядають його як дохід від продажу криптовалют, але не в грошовій формі. Потім у цьому випадку варто помножити вартість майна на 1,21951, після чого розрахувати суму податку на прибуток за ставкою 18%. Проте військовий збір має обчислюватися у розмірі 1,5% без застосування цього коефіцієнту.

У випадку фізичних осіб-підприємців та/або платників єдиного податку, якщо ФОП перебуває на загальній системі оподаткування, то операції з криптоактивами повинні оподатковуватись як звичайній фізичній особі. Тобто вести окремий облік, щоб визначити прибуток і відобразити його в річній декларації. Однак для платників єдиного податку дозволяється виконувати лише функції, пов'язані з наданням послуг з віртуальними активами на загальній системі оподаткування. Дохід від продажу криптоактивів необхідно декларувати, не враховуючи витрати на їхню покупку, за ставкою податку 5%.

Юридичні особи на загальній системі оподаткування будуть окремо визначати фінансовий результат за операціями з криптовалютою згідно бухгалтерського обліку. Прибутки від продажу криптоактивів, незалежно від того, отримані вони від посередницької діяльності чи від операцій з криптовалютами, оподатковуються за ставкою 5%.

Юридичні особи, які сплачують податок на прибуток повинні обліковувати операції з криптоактивами згідно бухгалтерського обліку за ставкою 18%. Оскільки операції з продажу криптовалют не звільняються від оподаткування ПДВ, продавці, які зареєстровані платниками цього податку сплачують його за ставкою 20%.

Отже, криптовалюта наразі розвивається дуже швидко та має достатньо конкуруючих переваг: на відміну від традиційних міжнародних переводів, тривалість транзакцій на крипторинку займає близько хвилини; відсутність посередників; повна анонімність. Крім того, крипторахунок забезпечує найвищий рівень захисту транзакцій.

Таким чином, криптовалюти все більше популяризуються серед населення, зараз за їх допомогою можна здійснювати покупки на деяких торгових майданчиках, і учасники криптоспільства бачать у цьому початок великого впевненого шляху цифрових грошей.

Перелік посилання:

1. Закон України «Про віртуальні активи» [Електронний ресурс] – <https://ips.ligazakon.net/document/view/T222074?an=1>
2. Оподаткування операцій з криптовалютою після легалізації [Електронний ресурс] – https://biz.ligazakon.net/analytics/214206_opodatкування-operatsy-z-kriptovalyutoyu-pslya-legalzats

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Наша держава з моменту проголошення незалежності поставила за мету перебудувати економіку з планової на ринкову, основою рушійною силою якої є мале підприємство. Тому його розвиток та вирішення пов'язаних з цим проблем набуває все більшої ваги, а особливо з 24 лютого 2022 року, мале підприємство зіткнулося з проблемами значно вищого рівня ніж раніше, тому необхідно дослідити ці проблеми та запропонувати варіант їх розв'язку.

Пандемія COVID-19 стала несподіваним і важким випробуванням для малих підприємств, особливо в сфері послуг. Кабінет Міністрів України з 18 березня по 3 квітня заборонив або обмежив діяльність закладів громадського харчування, кінотеатрів, театрів та інших підприємств. Для більшості малих підприємств це стало болючим ударом, оскільки вони не мали достатніх заощаджень для адаптації до нових умов або для того щоб перечекати обмеження та повернутися на ринок пізніше. Держава, щоб допомогти бізнесу, прийняла 17 березня 2020 року законопроект №3220 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо підтримки платників податків на період здійснення заходів, спрямованих на запобігання виникнення і поширення коронавірусної хвороби (COVID – 19)», який відмінив плату за землю, що використовується в господарській діяльності, податок на нерухомість за нежитлові приміщення; обмежив застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства; звільнив від ЄСВ всі ФОПи. Також був прийнятий законопроект №3275 в якому збільшили ліміти для ФОПів, що працюють на спрощеній системі оподаткування:

- 1 група - ліміт річного доходу підвищили з 300 тисяч до 1 мільйона гривень;
- 2 група - ліміт річного доходу підвищили з 1,5 до 5 мільйонів;
- 3 група - ліміт річного доходу підвищили з 5 до 7 мільйонів.

Дані закони та різноманітна фінансова підтримка підприємств, а також інші законопроекти, що вводилися впродовж пандемії, допомогли значній частині малих підприємств втриматися на ринку. Що підтверджує офіційна статистика, за даними Державної служби статистики України ВВП у 2020 році склав -3,8%, а в 2021 3,4%.

24 лютого 2022 з початком повномасштабного вторгнення Росії на територію України підприємництво знову зіштовхнулося з надскладними проблемами. Багато підприємств були вимушені відразу зупинити свою діяльність та переїхати на безпечну територію, деякі не встигли цього зробити та вимушено залишилися на окупованих територіях де в умовах бойових дій продовжувати свою діяльність було не можливо з багатьох причин:

- людей почали цікавити тільки предмети першої необхідності, тому вони перестали купувати велику кількість товарів;
- виникли величезні проблеми з логістикою, оскільки постачальники відмовлялися від виконання своїх функцій в умовах підвищеної небезпеки;
- зникли всі торгівельні зв'язки між окупованими та неокупованими територіями.

Також велика кількість підприємств припинила діяльність через знищення необхідного для ведення підприємництва майна. Однією з головних проблем стало й те що держава втратила можливість швидко реагувати та допомагати малим підприємствам, а основні бюджетні витрати почали спрямовувати на армію та підтримку критичної інфраструктури. Завдяки допомозі наших західних партнерів в нашій державі з'явилися фінанси для допомоги підприємству. Станом на 1 вересня з початку війни Україні надано 17,4 млрд доларів кредитів та грантів від іноземних держав, загалом іноземна допомога покрила 55% потреби у додатковому фінансуванні бюджету. Прикладом державної підтримки є програма надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу запроваджені Урядом «єРобота», створивши мінімум одне робоче місце надається грант розміром від 50 до 150 тис. грн. Створивши нові робочі місця у кількості не менше двох надається грант до 250 тис. грн. Також держава затвердила й закони, які повинні допомогти малому підприємству. Закон від 03.03.2022 р. №2118-IX, заборонив оподаткування ввізним митом соціально значущі продукти

харчування, лікарські засоби та звільнив підприємців від фінансової та адміністративної відповідальності за несвоєчасну сплату податків та зборів. Розпорядженням КМУ від 25.03.2022 № 246-р державна служба з питань праці та державна служба зайнятості, фахівці обласних адміністрацій забезпечують: переїзд підприємств, підбір працівників в тій місцевості та площ для розміщення виробництва, переміщення і розселення наявного персоналу. Однією з головних умов для такого переїзду є наявність безпечних логістичних шляхів.

Виходячи з вище сказаного, мале підприємництво зараз потребує не тільки фінансової підтримки, яку держава надає, але головне воно потребує стабільних правил ведення підприємницької діяльності хоча б в головних її аспектах. Цю думку розділяє й Валентина Сахно, що очолює KSE Graduate Business School, вона вважає, що проблема не скільки у розмірах фінансової державної підтримки, а в швидкості виникнення проблем, яка є шаленою. На її думку, більш важливим буде зосередитися на вдосконаленні допомоги у вирішенні стійких проблем, що спричинила війна, тобто в експорті та релокації. Особливо на рівні локальних об'єднань бізнесу та обласних адміністрацій. Також, на мою думку, необхідно значно спростити бюрократичні процеси, оскільки вони не дають можливості вчасно користуватися програмами підтримки від держави, вести ефективно діяльність в нових умовах. Вважаю, що сучасних програм з релокації підприємств недостатньо. Потрібно не лише допомагати підприємцям з освоєнням на нових територіях, але й заохочувати, наприклад: малими податками або тимчасовою їх відміною, підприємців працювати в відсталіх регіонах, що має зменшити навантаження на головні міста західної України та забезпечити розвиток слаборозвинених регіонів та регіонів, що були звільнені та значно постраждали від бойових дій. Оскільки продукція багатьох підприємств зараз не має потрібного попиту в Україні або не може бути експортована старими шляхами, необхідно створити нові, через західні кордони нашої держави, а для підвищення конкурентоздатності нашої продукції на світовому ринку, необхідно домовитися із західними державами про відміну мит. Прем'єр-міністр Денис Шмигаль теж притримується схожої думки, він зазначив, що окрім стратегічних питань, таких як соціальні виплати або підтримка армії, уряд має й тактичні завдання: збільшення експорту, створення нової логістики, в тому числі, через Дунай та новостворені пункти пропуску на західному кордоні, також потрібно стимулювати попит на українську продукцію, створення "митного безвізу" із ЄС.

Отже, після пандемії COVID-19 та початку повномасштабного вторгнення Росії, малий бізнес в Україні знаходиться в край поганому стані, але, на мою думку, якщо держава зможе знайти фінанси для реалізації та підтримки зазначених вище програм, то після завершення військових дій, що наразі не дають можливості для повного відновлення діяльності малого бізнесу, він зможе Овідносно швидкими темпами повернутися на довоєнний рівень та розвиватися далі.

Перелік посилань:

1. Офіційний портал Державної податкової служби України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/print-412161.html>
2. Офіційний інформаційний портал Міністерства охорони здоров'я України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>
3. Офіційний вебпортал парламенту України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221573.html>
4. Інформаційне агентство УНІАН. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unian.ua/economics/finance/dopomoga-ukrajincyam-pid-chas-viyeni-2022-yak-derzhava-mozhe-stimulyuvati-rozvitok-biznesu-novini-ukrajina-11953230.html>
5. Фінансова допомога від міжнародних партнерів: скільки Україна отримала на 1 вересня? [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/09/6/691164/>

SELECTED DETERMINANTS OF COUNTERPRODUCTIVE GREEN BEHAVIORS AT WORK IN POLISH ENTERPRISES

The purpose was to answer the question how green human resources management, perceived organizational support and motivation type impact counterproductive green (called also sustainability) behaviors (CGB/CSB) at work. We also wanted to describe how this impact is moderated by selected demographic variables such as sex, age, type of work, and education. The survey among 798 Polish employees was conducted in 2022. Structural equation modeling (SEM) was used to analyze the empirical data.

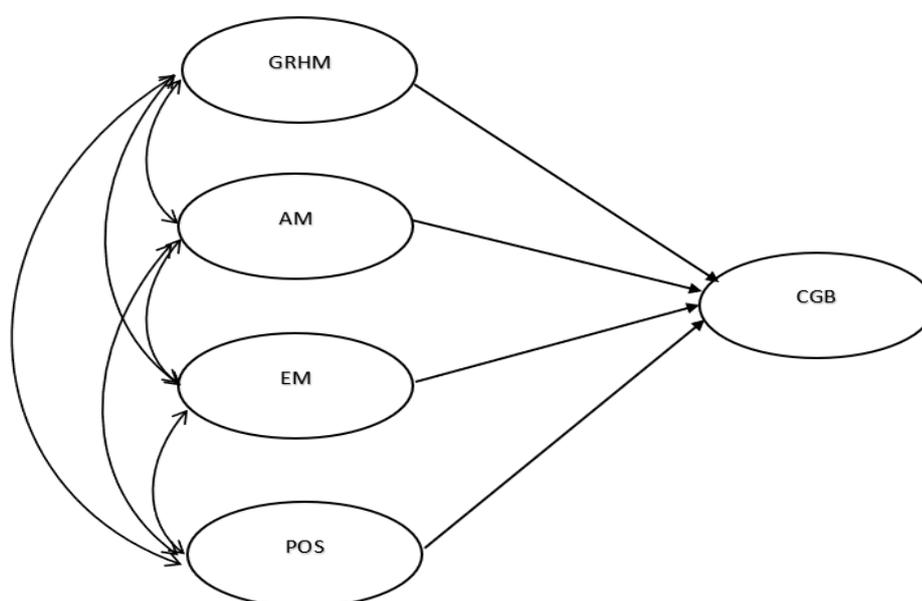

Figure 1 – SEM-model visualization. *Source: own work*

Counterproductive environmental behaviors cover for example: wasting resources, using environmentally unfriendly products, polluting the ecosystem. Employees may harm the environment by voluntarily, eco-unfriendly behaviors (e.g., wastig sources) or by avoiding eco-friendly behaviours (e.g., using proper container) (Paillé & Mejía-Morelos, 2014).

Green HRM (GHRM) represents „those parts of sustainable HR management dealing with the needs that relate to environmental sustainability” (Wagner, 2013, p. 444). The examples of GHRM practices are: training programs, establishing environmental performance indicators in personel assessment or including PEBs in workplace description.

Perceived organizational support (POS) is „an experience based attribution concerning the benevolent or malevolent intent of the organization’s policies, norms, procedures and actions as they affect employees” (Eisenberger et al., 2001, p. 42). It refers to employee’s beliefs that the company supports a work environment that promotes well-being (Paillé & Boiral, 2013), shows concern for the workers, notices well accomplished work and appreciates extra efforts of the staff (Paillé & Mejía-Morelos, 2014).

According to self-determination theory (SDT; Deci & Ryan, 2000) the type of employee motivation determinates the work behaviors. There are two main types of motivation and they can

co-exist: autonomous [AM] (identified or intrinsic) motivation and controlled (external [EM] or introjected) motivation (Ryan & Deci, 2000).

We determined that Green HRM, perceived organizational support and autonomous motivation influenced negatively the counterproductive green behaviors. External motivation influenced positively CGB. There was significant moderating effect of sex for the impact of GHRM on CGB, of age – for the impact of EM on CGB, and of work type – for the impact of POS on CGB.

H. V. Ivanchenko, V. A. Bodnariuk, T. I. Lozovyi research a personnel management on the basis of sustainable development as a component of the organizational and economic mechanism of innovative development of an enterprise. Scientists emphasize the importance of the new technological system and Industry 4.0 when research the behavior of employees at enterprises. They rightly point out the expediency of actively producing flows of innovations, which will allow them to take a stable position in a niche and market segment. The application of the concept of sustainable development, taking into account the trends in the formation of human capital, is appropriate when analyzing the behavior of employees of enterprises that adhere to the principles of "internal green" marketing (H. V. Ivanchenko and others, p. 23).

Kazimierz Mrozowicz investigates motivation, values, cultural features and mutual relations between employees of the enterprise. He calls them elements of the personality system. The scientist rightly emphasizes the analysis of social behavior, the role of individuals. At the same time, it expediently describes the concept of the social role of Newcomb, Turner and Converse (Mrozowicz Kazimierz, p. 12).

Therefore, the application of the principles of socially responsible marketing, "green" communication interaction during the logistics chain promotes more rational behavior of employees at workplaces. This makes it possible to systematically introduce the principles of an "environmentally clean" enterprise that operates within the framework of the marketing concept of sustainable development.

References:

1. Ivanchenko H. V., Bodnariuk V. A., Lozovyi T. I. Personnel management on the basis of sustainable development as a component of the organizational and economic mechanism of innovative development of an enterprise. *Herald of Lviv University of Trade and Economics. Economic Sciences*. No 67, 2022. P. 21-26. URL: <https://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/1143/1078>

2. Mrozowicz Kazimierz. Charakterystyka zachowań organizacyjnych w świetle badań nad współzależnością cech osobowości. *Zeszyty naukowe. Nr 572. Ekonomiczne problemy usług nr 44. Nowoczesne przedsiębiorstwo. Tom III*. Wydawnictwo naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Szczecin 2009. S. 11-20.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ У ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Початок повномасштабного російського вторгнення став справжнім викликом для українського бізнесу. Одні компанії зіткнулися лише з розривом ланцюгів постачання, браком палива чи зменшенням попиту, а інші постраждали значно більше: було істотне пошкодження майна або ж вони були змушені розпочати тривалий процес релокації промислового виробництва.

Малі та середні підприємства характеризуються певною перевагою порівняно з великими підприємствами, а саме: здатністю швидко адаптуватися до змін. Тема наведеної публікації є актуальною, оскільки малий бізнес відіграє важливу роль в економіці країни. Наразі мотивацією малого бізнесу є не тільки самозбереження, але й більш глобальні завдання, серед яких - допомога нашим захисникам та необхідність надати робочі місця населенню, а також сприяти вирішенню економічних, соціальних та інших проблем.

Основними проблемами малого та середнього бізнесу можна виділити наступні:

- відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку;
- відсутність достатнього капіталу;
- неможливість прогнозувати розвиток ситуації в Україні та на внутрішньому ринку;
- кардинальні зміни у законодавстві і непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу;
- недоступність кредитних коштів, у тому числі – програми 0/5-7-9;
- високі податки і збори;
- відсутність особистої безпеки у будь-якому місці;
- ризики втрати майна внаслідок руйнування інфраструктури. [1]

Попри такі несприятливі умови, український малий та середній бізнес продовжує відновлюватися. Зростає Ukrainian Business Index (33.9), з чого виходить, що бізнес почав відновлювати робочі місця, створювати товарні запаси та розширювати клієнтську базу. Очікування бізнесу від результатів діяльності в 2022 році залишаються на рівні половини (54%) від доходів попереднього року. [1]

Для допомоги бізнесу під час війни держава здійснила низку заходів. В основному, ці заходи стосуються пільгових умов оподаткування. Водночас, урядом були запроваджені доступні державні грантові програми, які дадуть змогу кожному, хто має цілеспрямованість, бажання та план проекту реалізувати власну справу або розширити свій бізнес. За грантові кошти можна буде закупити сировину, придбати належне обладнання або оплатити оренду приміщення. Наразі здійснюється урядова програма щодо тимчасового переміщення підприємств з постраждалих під час війни регіонів. Також запроваджено компенсацію роботодавцю витрат на оплату праці за кожную працевлаштовану особу з числа внутрішньо переміщених осіб. Дана програма спрямована на збереження виробничого і трудового потенціалу, а допомога буде надана у підборі місць для виробничих потужностей підприємств, перевезенні та розселенні персоналу, пошуку нових працівників. [2]

Отже, вести бізнес під час війни є дуже складним, проте реальним завданням. Підприємці опинились в справді складних умовах, але багато з них і надалі продовжує пристосовуватись до сьогоднішніх реалій, використовуючи такі заходи, як випуск продукції подвійного призначення, формування нової бізнес-моделі, перехід на дистанційну форму роботи або, як один з варіантів, користуються підтримкою держави.

Перелік посилань:

1. Центр розвитку інновацій. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: вересень, 2022 URL: <https://cid.center/state-and-needs-of-business-in-war-september-2022/>
2. Офіційний сайт Дія.Бізнес URL: <https://business.diia.gov.ua/>

ФОРМИ І МЕТОДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Функціонування та розвиток підприємницької діяльності залежить як і від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників впливу. Наразі, підприємці зіткнулись з наслідками пандемії коронавірусу, а з 24 лютого 2022 року через вторгнення росії мають здійснювати свою діяльність в екстремальних умовах.

Через ракетні авіаудари та бойові дії на територіях України багато підприємств зазнали руйнувань або зупинили свою діяльність. Станом на вересень 2022 року нараховується 422 промислових підприємства, які було зруйновано чи пошкоджено. Блокування логістики постачання чи збуту унеможливує забезпечення подальшої роботи підприємства. Окрім цього, зменшується споживчий попит, що пов'язано зі зменшенням доходів населення, збільшення кількості безробітних та схильності населення до економії, а також зменшення чисельності населення через масову евакуацію.

Витрати підприємств зростають, що зумовлено подорожчанням товарів та послуг. Станом на вересень 2022 року інфляція порівняно з початком року становить 21,8%, а в наступному році, за прогнозами Міністерства Фінансів, інфляція становитиме 28%. Зростання вартості на паливо, що зумовлено подорожчанням енергоносіїв на зовнішньому ринку, змушує виробників змінювати ціну на товари та послуги.

Намагання ворога знищити енергетичну та транспортну інфраструктуру створює нові виклики для бізнесу. Зокрема, маємо проблеми з логістикою та нерівномірний розподіл пропозиції. Дефіцит електроенергії та, як наслідок, планові та аварійні відключення впливають на ритмічність роботи підприємств, що зменшує прогнозований прибуток. Зараз майже для всього потрібна електроенергія, тому при її відсутності, та сама сфера послуг втрачає потенційних клієнтів.

Попри все, держава намагається зменшити тягар для підприємницького сектору. Були запроваджені урядові програми та ініціативи з підтримки бізнесу, такі як: компенсація за працевлаштування ВПО, тимчасове переміщення підприємців з постраждалих під час війни регіонів, єдина платформа цифрової взаємодії для допомоги релокації бізнесу. Також урядом був запущений проект під назвою «eРобота». Це змога отримати на розвиток бізнесу грантову підтримку від держави, тобто можливість для відкриття нового бізнесу чи розширення вже існуючого.

Певно, найбільш важлива підтримка зі сторони держави – зменшення податкового тягара. На час воєнного стану для підприємців першої та другої групи було скасоване обов'язкове стягнення єдиного податку, ЄСВ за себе і за мобілізованих до ЗСУ співробітників. При чому таке послаблення не призвело до негативної тенденції надходження коштів до бюджету, а навпаки. Адже, за даними ДПС України, надходження ЄСВ за період січня-травня 2022 становили на 14,4% більше за минулорічні надходження цього ж періоду.

Водночас спостерігаємо збільшення кількості відкритих закладів та їх оборотів. Особливо це стосується закладів громадського споживання, як приклад, поступове відкриття ресторанів McDonald's. Ще одним прикладом економічної активності є діяльність Укрзалізниці, а саме здійснення регулярних рейсів та продаж квитків.

Не зважаючи на значні втрати від війни, а саме: розрив виробничих зв'язків між регіонами, знищення інфраструктури, збільшення безробіття, зменшення купівельної спроможності та інше, український бізнес готовий продовжувати діяльність та допомагати країні. За даними Європейської Бізнес Асоціації на жовтень місяць, вже 83% опитаних компаній готові відбудувувати Україну після війни. І бачимо тенденцію до зростання, адже тільки в квітні цей показник був меншим і становив 67%.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО СЕКТОРУ В УКРАЇНІ

В умовах післявоєнної відбудови, рушійною силою економічного відновлення мають стати малі та середні підприємства (МСП), чий розвиток буде заохочуватися державними програмами та притоком іноземного капіталу: грантового фінансування і приватних інвестицій. Для гармонійного розвитку нового економічного ландшафту держава може зробити ставку, зокрема, на кооперативний рух.

Яскравим прикладом регіону, розореного війною, населення якого не тільки відбудувало, а й значно поліпшило своє становище, є баскський муніципалітет Мондрагон. Своєму успіху він може завдячувати однойменній асоціації кооперативів, заснованій в 1956 році іспанським священником Хосе Марією Арісмендіарріетою. Йому вдалося згуртувати місцеве населення навколо принципів солідарності та співробітництва в усіх сферах економічної діяльності регіону. В наші дні Мондрагон налічує близько 100 кооперативів в своєму складі, та продовжує розвиватися, спираючись на діяльність власної кредитної спілки, а також власних освітніх закладів [1].

Подібний підхід можливий і в Україні. Кооперування має ряд переваг над більш розповсюдженими індивідуальними і корпоративними формами підприємницької діяльності, зокрема розподіл ризиків у здійсненні підприємницької діяльності та доступ до більших обсягів капіталу, без залучення традиційних кредитних установ або венчурного капіталу. Для робітників участь у кооперативі означає право голосу, частка в компанії та справедлива компенсація праці. Однак, найбільшими дивідендами є соціальна відповідальність таких підприємств та їх сприяння розвитку культури демократичного самоуправління, громадянського суспільства, підприємницького духу населення.

Станом на 2020 рік, частка кооперативів поміж всіх зареєстрованих в Україні юридичних осіб складала всього 2% [2]. При цьому кооперативна діяльність здебільшого представлена споживчими та обслуговуючими кооперативами, хоча закон «Про кооперацію», що надає правосуб'єктність кооперативам в Україні, не обмежує напрями і види їх діяльності [3]. Серед основних причин такої слабкої репрезентації варто виділити: відсутність повноцінних державних програм з розвитку кооперативної діяльності, непоінформованість підприємців і робітників про існування і переваги кооперативної форми підприємства, відсутність в громадах ініціативи.

Для поліпшення ситуації необхідна як участь держави, так і ініціативних підприємців, готових бути лідерами своїх громад. Пріоритетними мають стати: дорозробка законодавства в сфері кооперативної діяльності; проведення інформаційних кампаній, освітніх заходів, конференцій тощо; фінансування та субсидії для кооперативів, створення асоціацій для обміну досвідом і взаємодопомоги; створення кредитних спілок. Загалом, відродження кооперативного руху може стати наріжним каменем у формуванні нової, соціально-відповідальної економіки.

Перелік посилань:

1. How Mondragon became the world's largest co-op. URL: <https://www.newyorker.com/business/currency/how-mondragon-became-the-worlds-largest-co-op>
2. Державна служба статистики України. URL: https://ukrstat.gov.ua/edrpoj/ukr/EDRPU_2020/ks_opfg/ks_opfg_0220.htm
3. Закон України «Про кооперацію». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15> (дата звернення 15.11.2022)

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з повномасштабними бойовими діями на території України, економічна безпека зазнала нищівного удару. Економічна безпека виступає основою національної безпеки, без якої економіка та держава не можуть повноцінно функціонувати.

Перш за все, потрібно зауважити, що економічна безпека характеризує сталий розвиток та економічне зростання економіки, забезпечення високих стандартів життя населення, передбачення і протистояння зовнішнім і внутрішнім загрозам [1]. До початку повномасштабного вторгнення на економічну безпеку в Україні негативно впливали такі чинники: високий рівень корупції, низький рівень життя населення та збільшення смертності, наявність зовнішнього боргу, що склав 129.7 млрд доларів та зменшення ВВП за рік із 80.7% до 64.6% [2].

Існують загрози економічній безпеці, що, власне, її порушують. Наразі, основною загрозою для економіки та економічної безпеки України є війна. За даними прем'єр міністра України, Дениса Шмигала, прямі збитки економіці України перших шести місяців складають понад 500 мільярдів доларів. Основними причинами зростання цієї суми є:

- матеріальні збитки, адже з 24 лютого зросла кількість знищених та пошкоджених об'єктів транспортної, енергетичної, виробничої та іншої інфраструктури.
- зупинка економічної діяльності призвела до багатьох інших проблем, наприклад, до міграції робочої сили, втрати колишнього рівня доходів, збільшення рівня видатків на військовий сектор економіки (за останніми даними щомісячний рівень видатків складає 130 мільярдів гривень), зниження потужності виробництва продукції [3].
- економічно важливі регіони знаходяться в тимчасовій окупації, що веде до втрати контролю над ними.

Державне регулювання економічної безпеки повинно відбуватися на основі детального аналізу гострих проблем, для відновлення нормального стану економіки. Економічна безпека відображає зв'язок між економічною силою країни, військово-економічним потенціалом та національною безпекою. Україна має визначити нову стратегію економічної безпеки, у якій основними напрямками має бути підтримка воєнного сектору економіки, впровадження програм на підтримку малого та середнього бізнесу. Сприяння функціонуванню підприємств шляхом надання податкових пільг, сприяння створенню та розповсюдженню української продукції. Також важливою проблемою є соціальний та людський капітал, а саме його втрата, оскільки за оцінками Міжнародної організації з міграції кількість осіб, які вважаються ВПО сягає 7,1 млн осіб [4]. Тому держава має забезпечити житлом та робочими місця для таких осіб.

Перелік посилань:

1. Гарькава В. Ф., Кліщевська А. Ю. Моделювання економічної безпеки регіону в контексті управління його ресурсним забезпеченням. 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2021/89.pdf
2. НБУ Зовнішній борг України на кінець II кварталу. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/ES/ExDebt_q.pdf
3. Кравець К. П., Скибенко В. І. Економічна безпека України в умовах воєнного стану. Аналіз наявних загроз та шляхи її вирішення. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/45167/1/SCIENCE-AND-TECHNOLOGY-PROBLEMS-PROSPECTS-AND-INNOVATIONS-19-21.10.22.pdf#page=428>
4. МОМ Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://displacement.iom.int/reports/zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-naselennya-raund-5-23>

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Повномасштабні військові дії стали серйозним випробуванням стійкості економічної системи країни. Щоденні неординарні виклики вимагають швидкої управлінської реакції як на макро- так і на мікрорівні. Об'єктом проведеного дослідження є діяльність підприємств в умовах воєнного стану. Оскільки діяльність підприємств є основою розвитку економіки країни, тому тема є актуальною.

Метою цієї роботи є висвітлення найважливіших проблем діяльності підприємств на території України в умовах війни. Розглядаючи проблеми економіки війни, варто звернути увагу саме на бізнес. Він зазнав масштабних втрат. Так, за місяць війни український бізнес втратив більше, ніж за два роки пандемії [1]. За оцінками Національного банку, під час війни економіка України втрачає 50% "невиробленого" ВВП. Тобто кожен тиждень коштує національній економіці понад 50 млрд грн [1]. МВФ оцінює втрати України через військове вторгнення російських окупантів як 35% ВВП [1]. Найвища концентрація підприємств, які повністю, або частково припинили свою діяльність, спостерігається на окупованих, прифронтових територіях. Проте немає жодного регіону України, де б не був відчутний суттєвий спад ділової активності через фізичну руйнацію підприємств, проблеми із логістикою, підприємствами-партнерами, зниженням споживчого попиту, виникнення непродуктивних простоїв через обмеження воєнного стану тощо. За результатами опитувань власників та CEO підприємств 46,8% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу з 24.02.2022 року, лише 12,4% не змінили або збільшили обсяги робіт у порівнянні з довоєнним часом. Великий негативний вплив на діяльність бізнесів робить проблема із логістикою та сировиною в нинішніх умовах. Багато підприємств працюють на імпортній сировині, яку нині складно довести. Блокування портів не лише унеможливило імпорт сировини, а й перешкоджає експорту товарів.

Аграрні підприємства отримали чи не найбільше негативного впливу від війни. Серйозним викликом стала неможливість складування, відвантаження сільськогосподарської продукції відповідно до сезонного виробничого циклу. Також ще в перші місяці війни всі помітили значне підняття цін на пальне та й взагалі його дефіцит. Це пов'язано із тим, що значну частину пального країна імпортувала з Росії та Білорусі. Ці поставки зупинилися після перших ракетних обстрілів українських міст з цих країн [1]. Окупанти заблокували морський шлях, який міг компенсувати нестачу пального [2]. Негативні наслідки цього відчують на собі не лише українці. Майже 30% світового виробництва пшениці припадає на Україну та Росію та приблизно 60% виробництва соняшникової олії [2]. За даними Чиказької біржі, ціни на пшеницю нині досягли 14-річного максимуму [2]. Такі важливі галузі, як металургія та хімічна промисловість України постраждали не лише від нестачі та проблем з поставкою сировини, а й від нинішньої проблеми з електроенергією. Важливою проблемою діяльності підприємств є нестача робітників. За даними ООН, уже до 15 березня з України виїхали майже 3 млн громадян [1]. Серед цих людей є велика кількість кваліфікованих співробітників. Також на нестачу кадрів вплинула мобілізація та добровільні бажання чоловіків воювати. Особливо постраждав бізнес, що займається наданням послуг та потребує великої кількості співробітників, але не має змоги забезпечувати їх гідною заробітною платою. На це вплинуло і те, що з початком війни люди почали відмовлятися від великої кількості послуг.

Висвітлено основні проблеми, що виникли у підприємств через початок повномасштабної війни в Україні. Ситуація є критичною. Велика кількість підприємств змушені закритись, або ж працюють у збиток. Відновлення їх діяльності після закінчення війни буде складним.

Перелік посилань:

1. Українська правда «Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства» [електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>
2. BBC News Україна [електронний ресурс] – режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60619288>

Тульчнська С.О.

де.н., професор

Фалько М.О.,

КПІ ім. Ігоря Сікорського

ТОКЕНІЗАЦІЯ АКЦІЙ ЯК ОДИН З СПОСОБІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Використання віртуальних активів для залучення додаткових фінансових ресурсів на підприємствах України є актуальною темою сьогодення. Це пов'язано з тим, що українці приділяють особливу увагу віртуальним активам, про що свідчить прийняття дослідження статистичних даних міжнародними аналітичними платформами. Інформація Triple A за 2022 рік свідчить про те, що Україна займає 2 місце в світі за часткою населення, яка володіє криптовалютою [1]. Аналітична платформа Chainalysis зазначає, що Україна посіла 3-тю позицію у рейтингу глобального індексу сприйняття криптоактивів у 2022 році [2]. Станом на вересень 2021 року вклади у криптовалюту без урахування держоблігацій в 50 разів перевищують вклади в українські гривневі акції та цінні папери [3]. Останнім доказом є необхідність збільшення потенційних джерел фінансування в умовах військового стану для відновлення та збільшення виробництва за рахунок вітчизняних міноритарних інвесторів.

Зазначені вище аспекти повинні привернути увагу фінансових служб українських підприємств до віртуальних активів, а саме до токенізація акцій.

Токенізація - це перенесення прав на реальний актив/цінний папір у віртуальний вимір за допомогою блокчейну (технології надійного розподіленого зберігання записів про всі будь-коли скоєні транзакції) – токен-актив. У свою чергу токен-актив – це віртуальний актив, який за допомогою алгоритму, що дозволяє укладати, контролювати виконання, підтримувати і фіксувати в історії комерційні угоди на основі блокчейну (смарт-контракт) розподіляє права на володіння реальним активом/цінним папером. Тобто токен посвідчує право інвестора на володіння активом.

Основними перевагами токенізація акцій в Україні є, по-перше, мінімізація витрат часу та фінансових ресурсів на проведення IPO (первинне розміщення цінних паперів); по-друге, забезпечення фракціоналізація, тобто для здійснення інвестицій не потрібен великий початковий капітал, що у свою чергу надасть можливість збільшити коло потенційних інвесторів за географічними та майновими критеріями. Загалом токенізація акцій забезпечить підвищення рівня фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності та приверне увагу українських міноритарних інвесторів до вітчизняних підприємств.

Необхідно також зазначити, що процес токенізація цінних паперів є технічно можливим: на криптобіржі FTX обертаються токенізовані акції Tesla, Apple, Netflix тощо; українська компанія Evoltech та брокер ICU запустили токени, які забезпеченні військовими облигаціями України [4,5].

Отже, токенізація акцій може стати дієвим та сучасним методом підвищення ефективності фінансової діяльності підприємств України.

Перелік посилань:

1. Cryptocurrency across the world. Платформа «Triple A». URL: <https://triple-a.io/crypto-ownership-data/> (дата звернення: 06.11.2022);
2. The 2022 Global Crypto Adoption Index. Платформа Chainalysis. URL: <https://blog.chainalysis.com/reports/2022-global-crypto-adoption-index/> (дата звернення: 06.11.2022);
3. В 50 разів більше ринку акцій. Радник Федорова підрахував добовий обіг криптовалюти в Україні. ТОВ «МінфінМедіа». URL: <https://minfin.com.ua/ua/2021/09/03/71001717/> (дата звернення: 06.11.2022);
4. Криптобіржа FTX. URL: <https://ftx.com/ru> (дата звернення: 06.11.2022);
5. ICU та EVOL.TECH випустили перший криптотокен, забезпечений військовими облигаціями. «Група ICU». URL: <https://icu.ua/uk/about-icu/news/icu-ta-evoltech-vipustili-pershii-kriptotoken-zabezpecheniy-vyskovimi-oblgacyami> (дата звернення: 06.11.2022).

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА В УКРАЇНІ

До основних проблем розвитку традиційно відносять: загальний стан економіки нашої держави, а також недосконалу податкову систему.

Податок - це обов'язковий, індивідуально безвідплатний платіж, що справляється з юридичних і фізичних осіб у формі забезпеченого державним примусом законного відчуження належних їм на праві власності, господарського відання або оперативного управління коштів, з метою фінансування завдань та функцій держави та місцевих органів самоврядування. [1]

На сьогоднішній день в Україні відповідно до Закону України "Про систему оподаткування" налічується 42 податків та зборів. У разі добросовісної сплати усіх цих податків та зборів підприємство зобов'язано перераховувати до бюджету 45–50% створюваної на ньому доданої вартості. Навіть розвиненим країнам із стабільним соціально–економічним становищем такий рівень не властивий і, як правило, призводить до низьких темпів економічного зростання. Неefективне оподаткування є однією з перешкод для розвитку сектора малого підприємництва, оскільки значна частина доходу підприємництва вилучається, наприклад, до фонду заробітної плати, єдиного соціального внеску та інших різноманітних податків та платежів. Сукупність цих факторів призводить до того, що багато суб'єктів малого підприємництва переходять в тіньовий сектор економіки [2].

Через нерівномірність розвитку ринкового господарства дедалі зростає рівень корупції, застосовується метод неофіційних витрат. Відповідно до Індексу глобальної конкурентоспроможності, корупція є важливим чинником, який перешкоджає розвитку бізнесу в Україні. Ухилення від сплати податків, укладення неофіційних угод, з метою отримання тіньових коштів, розповсюдження хабарництва є факторами, що зміцнюють корупційні зв'язки.

Найпоширенішим способом ухилитися від сплати податків та зборів із зарплати є її виплата в конверті. Цю схему можна поділити на дві групи: виплата часткової або повної зарплати в конверті. Виплата частини зарплати неофіційно, зазвичай у готівковій формі, дозволяє економити на сплаті ЄСВ. За цією схемою працівники оформлені офіційно, але за документами отримують "мінімалку". За допомогою офіційного оформлення можна приблизно порахувати, скільки українців працевлаштовані на "мінімалку". Такі розрахунки стали можливі завдяки аналізу розподілу громадян за розмірами їх офіційних доходів.

Обсяги втрат бюджету від використання цієї схеми експерти оцінюють 30 млрд грн на рік включно з коштами, які недоотримують Пенсійний фонд та інші соціальні фонди. Перевагою для роботодавця від застосування цієї схеми є економія на сплаті ЄСВ, оскільки збір сплачується з мінімальної зарплати, а не з усієї винагороди працівника. [3]

Програми розвитку малого підприємництва в Україні потребують вдосконалення. Необхідно законодавчо врегулювати обмеження та зменшити податковий тиск на суб'єктів підприємництва. Окрім цього, шляхом запровадження законодавчих норм закріпити фінансову підтримку, якої недостатньо на сучасному рівні розвитку малого бізнесу.

Перелік посилань:

1. Воронова Л. К. Фінансове право України: Підручник. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. 448 с.
2. Жирко С.О. «Проблеми розвитку малого та середнього підприємництва в Україні». URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/db/200712/doc/2/25>.
3. Вінокуров Я. «Схеми на 140 мільярдів: як бізнес ухиляється від податків із зарплат» URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/12/9/680510/>

ПРОБЛЕМА ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Однією з наймасштабніших та ключових проблем сучасної економіки є її тінізація економіки. Це досить поширене явище в економіці, не тільки в Україні, а й в інших державах, яке загрожує економічній безпеці країн.

Тіньова економіка передбачає незаконну економічну діяльність, наприклад: замовчення реального доходу з метою ухилення від сплати податків та власного збагачення, незаконне працевлаштування, нелегальні та підпільні підприємства і сфери бізнесу, які діють всупереч закону держави.

Тіньова економіка виникає через недосконалість політики та законодавства країни, неефективність проведення політики в економічній сфері, економічну кризу в країні та особливо через рівень корумпованості органів державної влади. Також розвитку тіньової економіки сприяють процеси, які пов'язані з оптимізацією діяльності підприємства нелегальним шляхом. Порівняно з іншими державами, наприклад європейськими, де частка тіньової економіки сягає 10-16%, частка в Україні у двічі-тричі більша. Рівень тіньової економіки в Україні залишається незмінним: у січні-червні 2021-го, як і за аналогічний період минулого року, він становив 31% від обсягу ВВП. Фахівці вважають, що ця стабільність свідчить про те, що суб'єкти господарювання пристосувалися до роботи в умовах обмежень та виробили нові канали тіньової діяльності.

Тіньова економіка заважає здоровій конкуренції, оскільки конкуренція між прозорим та тіньовим бізнесом нерівноправна, так як в тіньовому бізнесі будуть значно менші витрати, а отже більший прибуток. Тіньова економіка несе негативний вплив на всі соціально-економічні процеси, що відбуваються в суспільстві. Вона обумовлює економічні диспропорції та впливає на соціально-економічний розвиток. Але, тіньова економіка - це не завжди погано, принаймні для населення. Саме вона допомогла вижити людям в умовах карантину, та допомагає українцям в умовах військових дій. Адже бабуся яка продає молоко на ринку не реєструє цю діяльність та не сплачує податки, тож вона приховує цей дохід від держави, але це додатковий заробіток для неї, який можна витратити на купівлю найнеобхідніших товарів. Взагалі тіньовому бізнесу розвиватись досить складно, тому що це великий ризик. Наприклад, жоден інвестор не буде працювати з компанією, яка не зможе надати всі необхідні документи, що засвідчують законне ведення бізнесу. Боротьба з тіньовою економікою залежить від ефективності державної політики. Вона властива будь-якій економічній системі та існує навіть в найрозвиненіших країнах світу вона. І кожна країна веде активну боротьбу проти тіньового сектору, намагається викоринити її, але "тінізація" існувала та буде існувати. Неможливо викоринити це явище раз і назавжди, реально можна тільки зменшити її масштаби.

Для того щоб Україні хоча б наблизитися до результату європейських країн потрібно удосконалити чинну систему законодавства, реалізувати антикорупційні реформи, реформувати ринок праці, спростити отримання ліцензій та продовжувати вести боротьбу з таким сектором тіньової економіки як торгівля зброєю, наркотиками, та людьми. Не менш важливими є дії держави щодо підвищення довіри населення до органів державної влади та підвищення рівня життя населення, щоб у людей не було потреби працювати та вести бізнес в "тіні" і було розуміння, що "прозорий" бізнес -це вигідніше і безпечніше.

Перелік посилань:

1. Як змінювався рівень тіньової економіки в Україні. (2021). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/12/07/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsyariven-tinovoyi-ekonomiky-ukrayini>

ВИКЛИКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ФОРМУВАННЯ (ВІДНОВЛЕННЯ) ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансовий потенціал є базисною складовою економічного потенціалу підприємств. Його рівень характеризує здатність на основі вибору джерел залучення фінансових ресурсів, формування їх структури та реалізації фінансових можливостей перетворювати всю сукупність ресурсів у відповідні стратегічні та тактичні результати діяльності, тобто нарощувати сукупний економічний потенціал. На формування фінансового потенціалу впливає низка факторів ендогенного та екзогенного характеру, своєчасний моніторинг та врахування яких здатні забезпечувати комплексний ефект у діяльності бізнесу. Проте, у 2014 році з початком війни на сході країни перед українським бізнесом постали нові виклики, як системного, так і індивідуального характеру (втрата обладнання, приміщень, ринків збуту, невиконання або зменшення кількості контрактів, падіння рівня платоспроможності і втрата клієнтів тощо), а з 24 лютого 2022 року вони набули катастрофічного характеру. Кожен бізнес в цих умовах вирішував проблеми по-своєму: релокація, зміна вектору діяльності, продовження роботи, пауза в роботі, банкрутство та закриття. За даними [1] Індекс активності UBI у вересні 2022 року склав 33,9 %. Про аналогічні тенденції свідчить і індекс очікувань ділової активності від Національного банку України [2]. 52,8% опитаних в рамках “Дослідження стану та потреб бізнесу в Україні” підприємств відзначили падіння обсягів виробництва; 8,2 % - зростання товарних запасів та 55,6% - падіння замовлень від постачальників; 86% мають проблеми з логістикою. Серед деструктивних причин бізнес на перші позиції відніс низьку платоспроможність клієнтів (64%), відсутність достатнього капіталу (51,2 %), непрогнозованість ситуації на внутрішньому ринку (37,7%) [1].

Формування фінансового потенціалу підприємств у часи повномасштабної війни суттєво ускладнилось: власні фінансові можливості “згорають” у спробах адаптуватися до ситуації, джерела залучених коштів є мінімальними, інвестиційна привабливість країни для інвесторів падає, вартість позикового капіталу зростає. Аналіз даних досліджень свідчить, що за період з травня по вересень кількість підприємств, які потребують інвестицій від 1 млн гривень зростає з 50,8% до 78,4% [1]. В цих умовах, що є позитивним чинником, продовжується адаптація програм підтримки бізнесу та розширення можливостей до відновлення фінансового потенціалу. Держава прагне залучати та утримувати іноземні інвестиції. Таку ціль, наприклад, має платформа “Advantage Ukraine”, на яку станом на 12.11.2022 року надійшло більше 370 запитів про можливість інвестицій в український бізнес західними інвесторами. Проте, головне питання для інвесторів - страхування військових ризиків [3]. Міністерство економіки підписало меморандум з BlackRock Financial Markets Advisory, що є важливим кроком для потенційних інвестицій в приватний сектор країни [4]. Поряд з цим розроблено низку програм [1; 5; 6], в т.ч. для підтримки експортоорієнтованого бізнесу. Проте, за даними [1] лише 34,8% підприємств за період з початку повномасштабної війни скористалися програмами державної допомоги, де 17,5 % – це податкові пільги, 6,3% - державне кредитування. Підприємці відзначають низьку поінформованість про такі програми чи наявність необґрунтованих відмов, складнощі в дозвільних процедурах тощо. Відповідно, програми фінансової допомоги для бізнесу в умовах війни та підвищення поінформованості про них, прозорість процедур отримання, врегулювання дозвільних процедур, подальша робота у частині державного гарантування здійснення інвестиційної діяльності – лишаються головною повісткою денною уряду.

Проте, якщо на початку березня кількість підприємств, що повністю зупинили чи призупинили діяльність складала 86,1 %, то в першій половині вересня показник склав 33,8% [1]. Не останню роль у процесі відновлення діяльності відіграла релокація. За урядовою

програмою релокації станом на листопад 2022 було переміщено 770 підприємств, 599 з яких відновили роботу [3]. Основними центрами релокації є західні регіони. Найбільшу кількість переміщень здійснив бізнес центральних регіонів (близько 27%). Підприємства, які знаходяться у зонах найактивніших бойових дій (північ та схід - 80% та 79% відповідно) [1;3], майже не здійснювали переміщення. В той же час, можемо припустити, що багато-хто просто не встиг фізично врятувати свій бізнес. Підприємства, хоч і поступово, проте адаптують свої підходи до управління, в т.ч. і щодо стратегічного управління та планування власного розвитку (в умовах кризи): понад 9 % мають адаптовану стратегію, понад 22 % мають план і адаптуються, понад 5 % мають стратегію і налагоджують базові елементи планування, зокрема, фінансового. Проте, майже 51% використовують переважно інтуїтивне управління і трохи більше 11% не мають і не бачать сенсу [1]. Та саме фінансове планування і запровадження/адапування механізму антикризового управління формують умови для виходу підприємств з кризи, дозволяють мінімізувати втрати від настання ризикових подій. Вагому роль у процесі формування та відновлення фінансового потенціалу підприємств відіграє державно-приватне партнерство, участь в асоціаціях, технологічних парках тощо. Проте, показник взаємодії бізнесу з представниками територіальних громад та ОДА (ОВА) залишається вкрай низьким: близько 75% підприємств не взаємодіють з місцевими органами влади, лише 10% здійснюють регулярну взаємодію [1]. Відповідно, наразі стоїть питання і про активізацію партнерств.

Бізнес готовий не лише виживати, а й попри умови високого рівня загроз, адаптуватися та знаходити точки росту, відновлення власного фінансового, а на його основі й економічного потенціалу загалом. Вже сьогодні з метою відновлення бізнесу на рівні держави здійснено низку важливих кроків тактичного характеру, що здатні забезпечувати не лише короткострокові, а й середньо- та довгострокові результати. Самі підприємства також продовжують адаптувати свою діяльність до умов середовища. Проте, лише за умов прозорості та інклюзивності “нових правил гри”, всебічній допомозі та взаємодії між представниками бізнесу та владних структур, інститутів громадянського суспільства, виваженого галузевого підходу у реагуванні на запити бізнесу буде зберігатись підґрунтя відновлення фінансового потенціалу як на основі внутрішніх резервів, так і залучених зовнішніх.

Перелік посилань:

- 1 Дослідження стану та потреб бізнесу в Україні / Центр розвитку інновацій, Офіс з розвитку підприємництва та експорту, Національний проєкт Дія.Бізнес спільно з Advanter Group, 2022. URL: <https://business.dii.gov.ua/uploads/4/24851-stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoral-nij-rozriz-veresen-2022.pdf>
- 2 Національний Банк України. [Електронний ресурс] // bank.gov.ua. URL: <https://bank.gov.ua/>
- 3 Свириденко Ю. Бізнес США готовий інвестувати в Україну [Електронний ресурс]: новини КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/biznes-ssha-gotovij-investuvati-v-ukrayinu-yuliya-sviridenko-za-rezultatami-zustrichi-z-amerikanskimi-pidpriyemcyami>
- 4 Міністерство економіки України підписало Меморандум із найбільшою інвесткомпанією світу [Електронний ресурс]: новини КМУ. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ministerstvo-ekonomiki-ukrayini-pidpisalo-memorandum-iz-najbilshoyu-investkompaniyeyu-svitu>
- 5 Зінченко А., Філіпчук Л. Аналіз актуального стану та пропозиції щодо покращення умов для підприємництва в Україні [Електронний ресурс]: careerhub.in.ua. URL: <https://careerhub.in.ua/doslidzhennya-analiz-aktualnogo-stan/>
- 6 Бережна Т. Український бізнес має залишатись в Україні та працювати на перемогу [Електронний ресурс]: Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e160e1c6-3e16-4fc2-a7ba-64dd16809605&title=UkrainskiiBiznes>

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ АНТИСИПАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Виходячі із позиції розуміння антисипативного управління, як розпізнання загроз та їх локалізації на ранній стадії виникнення, постає питання щодо можливості використання його інструментарію в реаліях економіки війни. Сучасні умови ведення бізнесу промисловими підприємствами ускладнені не лише військовою нестабільністю, але значною втратою соціально-економічного потенціалу країни, і це торкнулось кожного суб'єкта господарювання. Більшість промислових підприємств відносять до середнього та великого бізнесу, які, наразі, частково, або із обмеженнями відновили свою діяльність (52% середніх підприємств працює із обмеженнями, 11% - відновлює роботу і лише 33% функціонують у довоєнному режимі; щодо великих, то 31% - працює із обмеженнями, 7% - відновлює роботу після зупинки і 49% - працює як до війни [1]). За таких обставин, формування моделей щодо управління підприємствами ускладнено ще і своєчасністю отримання достовірної та повної інформації, а саме це є передумовою ефективного антисипативного управління.

Щодо спроможності застосування інструментарію антисипативного управління в сучасних реаліях, звернемо увагу на індикатори очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності, де розрахунок показників очікування ділової активності відбувається на основі інформації ініціативно поданих звітів підприємств. Так, за результатами опрацювання даних Державним комітетом статистики на 2022 рік за поквартальною звітністю індикатор ділового клімату в промисловості має позитивні зрушення у третьому та четвертому кварталах поточного року (див. рис. 1).

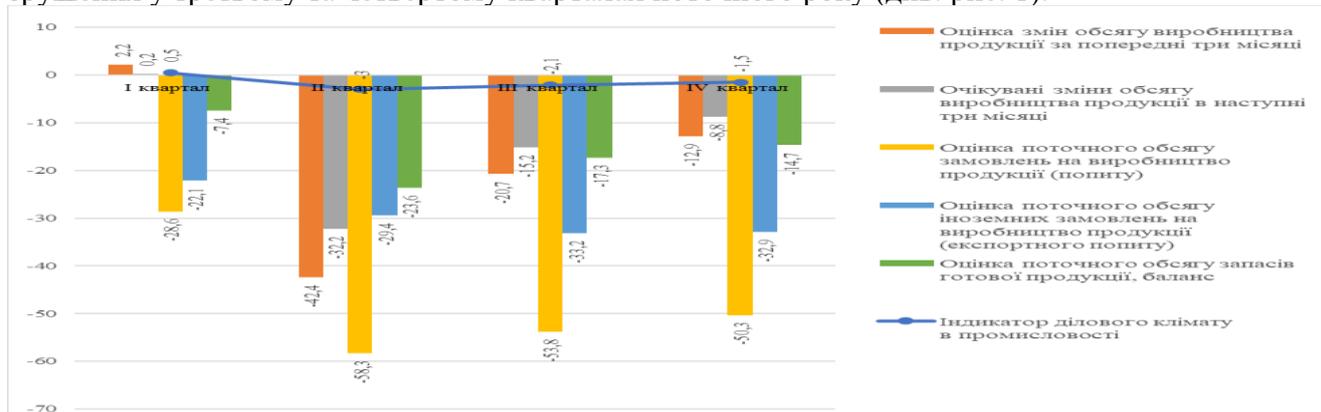

Рисунок 1 – Складові індикатора ділового клімату у промисловості, % [2]

Згідно опрацьованій інформації, найбільших очікуваних загроз для діяльності підприємств є скорочення обсягів замовлень (на більше ніж 50%) і це стає визначальним фактором зміни внутрішніх процесів бізнес управління промисловими підприємствами, оскільки від 11-25% підприємств шукають нові напрями діяльності та змінили горизонти планування [1]. Як бачимо, застосування антисипативного планування в сучасних реаліях має місце і набуло оновлення інструментарію.

Перелік посилань:

1. Дослідження стану українського бізнесу під час війни: як себе почувають середні, малі та великі компанії. URL: <https://hub.kyivstar.ua> (дата звернення 14.11.2022).
2. Очікування промислових підприємств щодо перспектив розвитку їх ділової активності за видами економічної діяльності та основними промисловими групами (2015-2022). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 14.11.2022).

ПЕРСПЕКТИВИ СЕКТОРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЩОДО ВЗАЄМОДІЇ З ЄС

Ратифікувавши Угоду про асоціацію з ЄС, Україна перейшла до складного процесу імплементації вітчизняного законодавства європейським стандартам. Така взаємодія започаткувала позитивні зрушення секторального розвитку, оскільки вже у 2021 році ЄС виступив найбільшим торгівельним партнером України із часткою загального торгівельного обігу більше 40%. Слід зазначити, що умови Угоди також сприяли структурні деформації секторів економіки, оскільки впроваджувались неоднорідні правові та економічні засади товарообміну сільськогосподарських виробників, преференція промислових товарів із невисоким рівнем технологічності, обмеження на податкові пільги судо-, ракето-, літакобудування тощо [1].

Враховуючи, що положення Угоди мають бути виконанні не пізніше 2025 року, починаючи із 2020 року Україна проводить низку заходів секторального та галузевого спрямування відповідно умовам АСАА щодо інтеграції промислового ринку, котрі спочатку мають охопити декілька секторів, а потенційно залучити і всі 27 за видами економічної діяльності [2]. Перспективними в цьому напрямі визначають три сектори виробництва: низьковольтне електрообладнання, електромагнітна сумісність обладнання та машини, відповідно до яких, визначення еквівалентності систем технічного регулювання та оцінювання якості спростить систему сертифікації вже починаючи із 2023 року.

На посилення секторального розвитку можна сподіватись у зв'язку із отриманням Україною статусу країни-кандидата ЄС 23 червня 2022 року. Вже на початку червня 2022 року ЄС скасував на рік мита і квоти, які підпадають під умови Угоди про асоціацію та бар'єри на транспортні перевезення, зокрема: мита для промислової продукції, вхідні ціни на фрукти та овочі, тарифні квоти на продукцію сільського господарства, антидемпінгові мита та глобальні захисні заходи на вітчизняні імпортовані товари.

Інтеграційні спрямування України можуть вплинути на секторальну структуру як України так і підвищити рівень конкретності в ЄС. За результатами опитування 46% вітчизняних компаній вважають, що здатні конкурувати на ринках ЄС, а 37% вважають, що це складно, але можливо [3].

Для подальшого секторального розвитку, експерти наголошують на необхідності визнання систем еквівалентного захисту товарів сільського господарства, створення єдиного транзитного простору, легітимізації електронних послуг.

Якщо процедури імплементації законодавства будуть Україною здійснюватися відповідно встановлених вимог, то можна очікувати секторальні зміни на тлі фінансової підтримки фермерських господарств, спрощення процедур торгівлі із різними країнами-членами ЄС, надання доступу до ринку із споживчою ємністю 450 мільйонів. Але такі перспективи не можуть бути для України сьогоденними, оскільки статус члена-кандидата і фактичне членство може мати часовий лаг декілька років, зокрема найкоротший період зазначають для Хорватії, що тривав 9 років, а для Туреччини він становить 23 роки і ще не набув свого завершення.

Перелік посилань:

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 167 – VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення. 14.11.22).
2. Угода АСАА: інтеграція України до ринку промислових товарів ЄС. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/> (дата звернення 14.11.2022).
3. Тренди та аналітика. URL: <https://hub.kyivstar.ua> (дата звернення 14.11.2022).

METHODOLOGY FOR ASSESSING THE REGULATORY IMPACT ON THE DEVELOPMENT OF ECO-INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE

The methodological basis in assessing the regulatory impact on the development of eco-industrial parks (EIP) in Ukraine is also based on such methods as:

statistical method – to highlight an array of criteria for assessing the regulatory impact on the development of eco-industrial parks in Ukraine, as well as the costs and benefits of EIP functioning in Ukraine;

expert analysis – to carry out an expert survey on the importance of implementing the International Framework Regulations on Eco-Industrial Parks in Ukraine and the criteria for regulatory impact on the development of EIP;

grouping – to determine groups of assessment criteria and indicators of the development of EIP in Ukraine, which will correspond to the directions of the International Framework Regulations on Eco-Industrial Parks [1];

graphic approach – to illustrate the results obtained and the possibility of their visual assessment and comparison.

At the first stage of the study, it was proposed to use the methodological basis of the Saaty method. In order to assess the regulatory impact on the development of eco-industrial parks in Ukraine and further measurements of the possible benefits, costs and consequences of the development of EIP to achieve the goals of sustainable and inclusive development [2]. The basis of the Saaty method is the implementation of an intuitive-logical analysis of the problem, or rather an assessment of the regulatory impact on the eco-industrial parks in Ukraine, with a quantitative and qualitative assessment of judgments and a formalized study of the results of a survey of experts [3].

The application of the Saaty method allows to obtain from experts the necessary information, which was not enough for making decisions regarding regulatory changes in the direction of EIP development. The practice of using this method shows that statistical models, in combination with expert judgment, obtained in the process of applying the Saaty method, give better results than accurate, complex calculations based on non-aggregated and average indicators. This is due to the fact that this method allows the experts, involved in the survey, to focus not only on assessing the objective consequences of the introduction and operation of one or another criterion of regulatory changes, but also on what will be the interpretation of a certain phenomenon, event, process, problem, etc. An expert, in contrast to purely mathematical and statistical modelling methods, can take into account the impact of regulatory changes on social development, considering them as creative changes. To obtain predictive values for the development of EIP under the influence of regulatory changes, the opinion of experts, determined using the Saaty method, should be taken into account in order to obtain objective arguments and take into account the ambiguity of regulatory measures in relation to economic entities.

To assess the regulatory impact on the development of EIP in Ukraine, a priority justification of the criteria and indicators was carried out in accordance with the assessment, as well as their grouping in accordance with the directions of the International Framework Regulations on Eco-Industrial Parks [1,4]. The primary definition of criteria and indicators was based on the observance of the following principles:

- systematic approach – since the group of criteria for the development of EIP in Ukraine is presented in the form of a system of criteria for the economic, environmental and social aspects of the development of EIP. In accordance with the systematic approach, each subsystem can act as a separate system, and the interaction of individual subsystems gives a synergistic effect for the development of EIP at the level of the regional and national economy as a whole;

- objectivity concept – the criteria for the development of EIP should characterize precisely the peculiarities of the regulatory influence on the functioning of the EIP in Ukraine, make it possible

to quantitatively and qualitatively analyse the development of the EIP in Ukraine, demonstrate the dynamics of sustainable development as a result of the introduction of regulatory changes in the direction of the EIP development in Ukraine;

- consistency principle – the criteria and indicators should be logically related to each other, comprehensively characterize their subgroup and the development of the EIP as a whole, but not be duplicated.

References:

1. International framework regulations on eco-industrial parks available at: <https://geipp-ukraine.org/wp-content/uploads/2021/08/Mizhnarodni-ramkovi-polozhennia-pro-EIP.pdf>
2. A Practitioner's Handbook for Eco-Industrial Parks implementing the international EIP Framework. available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30458/A%20Practitioners%20Handbook%20for%20Eco-Industrial-Parks..pdf?sequence=8&isAllowed=y>
3. Tulchynska, S., Shevchuk, N., Kleshchov, A., Kryshchtopa, I., Zaburmekha, Ye. (2021). The Role of Higher Education Institutions in the Development of EcoIndustrial Parks in Terms of Sustainable Development. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 21 No. 10 pp. 317-323. <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.10.45>
4. Nataliia Shevchuk, Svitlana Tulchynska, Liudmyla Severyn-Mrachkovska, Olena Pidlisna, Iryna Kryshchtopa (2021) Conceptual Principles of the Transformation of Industrial Parks into Eco-Industrial Ones in the Conditions of Sustainable Development. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, Vol. 21 No. 12 pp. 349-355, <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.49>

Shevchuk N.A.
PhD, Assoc. Prof.,
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
M.Yunus Sisman, PhD,
Dumlupinar University

ECOTRANSFORMATION OF INDUSTRIAL PARKS IN UKRAINE AND TURKEY

Analysis of world experience regarding eco-industrial parks will allow us to explore the parameters of industrial parks in Ukraine and Turkey, identify areas to stimulate the development of eco-industrial parks, outline the possibilities of creating eco-industrial parks and reformatting existing industrial parks into eco-industrial and to substantiate the benefits for all participants of eco-industrial parks in the conditions of sustainable development [1]. Research demonstrates the practicality and benefits of eco-industrial park approaches in increasing resource efficiency and improving the economic, environmental and social performance of the enterprises involved, which in its turn will contribute to the inclusive and sustainable industrial development of Ukraine and Turkey. The adopted National Economic Strategy for the Development of Ukraine for the period up to 2030 envisages government directions for the support and development of industrial parks. The novelty of the research is the development of scenarios for eco-transformation of industrial parks and the development of strategies for the formation of eco-industrial parks in accordance with the paradigm of sustainable development in Ukraine and Turkey.

Achieving the goals of sustainable development of Ukraine and Turkey is a commitment to implement EU Directives in the areas related to the ecology and the environment, energy efficiency, renewable energy sources, sustainable development. The obligation to implement the EU Directives is related to the creation of conditions for the implementation of the eco-industrial parks (EIP) policy in Ukraine and Turkey. World practice today proves the effectiveness of industrial parks, which are a mutually beneficial combination of industry, entrepreneurial initiative and the necessary localized infrastructure. However, as in any process, the development of industrial parks has negative consequences in terms of environmental consequences, because of concentrated production leads to the concentration of greenhouse gases and environmental pollution, increased depletion of natural resources etc [2]. In the conditions of sustainable development and the paradigm of the circular economy formation, this prompts the revision of the concept of creating the EIP, which is currently absent in Ukraine. Strategies for the development of the industrial complex of Ukraine for the period up to 2030 and the State Strategy for Regional Development for 2021-2027 covers all components of stimulating the development of the EIP in different regions of Ukraine. There are 64 industrial parks in Ukraine and more than 346 in Turkey. The first modern EIPs were parks in Denmark, Finland and Germany, which are examples of industrial parks in other countries. International experience shows that EIPs have a variety of economic, environmental and social benefits that go beyond traditional business benefits. The benefits are not only commercial but also strategic: reduced pollution risks, increased competitiveness, business development, continuous production and a good reputation among stakeholders. It is enabling businesses to benefit from collaboration and exchange processes within the company (between management and personnel working in the manufacturing, financial and environmental sectors), as well as between businesses, suppliers, service consumers and the government. Businesses are given the opportunity to collectively turn environmental issues into effective business solutions through efficient use of resources and cooperation within a common infrastructure. In Ukraine, there is a lack of targeted information support related to the initiation, creation of IP and EIP, algorithm of actions, incentives, location planning. Such information is branched out in a number of legislative acts, in decisions of local authorities, construction and other norms [3]. There is a lack of knowledge at the national and local level on the tools to attract funding for the development of individual entrepreneurs and the EIP, the search for investors. There is a lack of information for investors about potential investment objects within the IP and EIP.

There are also regulatory barriers to EIP development, which are the lack of relevant priorities in national policies, such as low level of support for EIP development (both informational and economic), lack of policies to stimulate the development and implementation of clean technologies, high barriers to launch IP and others. IP are positioned in Ukraine mostly as a tool for attracting investment and regional development, to a lesser extent - as a component of industrial development. The crisis in Ukraine's economy over the past few years has affected the need to save budget funds, so there is no direct funding from the state budget to build the infrastructure of IP. At the same time, most concepts of IP development in Ukraine envisage the involvement of the state budget, accordingly, the lack of such funds hinders the development of the infrastructure of IP. From the ecological point of view, there is a significant level of industrial pollution, significant accumulation of waste, and significant volumes of industrial effluents. The social component shows unemployment in local communities, low level of involvement of local communities in the impact of the environment on industry, poor social infrastructure, outflow of labor abroad. The development of scientifically sound scenarios for the ecotransformation of industrial parks will allow the regions to use their potential, obtain economic, environmental and social benefits and create an attractive living environment.

References:

1. A Practitioner's Handbook for Eco-Industrial Parks implementing the international EIP Framework. available at: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/30458/A%20Practitioners%20Handbook%20for%20Eco-Industrial-Parks..pdf?sequence=8&isAllowed=y>
2. Nataliia Shevchuk, Svitlana Tulchynska, Liudmyla Severyn-Mrachkovska, Olena Pidlisna, Iryna Kryshchop (2021) Conceptual Principles of the Transformation of Industrial Parks into Eco-Industrial Ones in the Conditions of Sustainable Development. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, Vol. 21 No. 12 pp. 349-355, <https://doi.org/10.22937/IJCSNS.2021.21.12.49>
3. Anatolii Melnychenko, Nataliia Shevchuk, Irina Babiy, Tetyana Blyznyuk, Olena Akimova. (2022). Transformation of Industrial Parks in the Direction of Providing of the Purposes Achievement of Sustainable Development. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, Vol. 22 No.1, January 2022 pp. 7- http://paper.ijcsns.org/07_book/202201/20220102.pdf (Web of Science Group).

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ГРОМАД ПІД ЧАС ВІЙНИ

Військові дії на території України мали суттєвий вплив на життя населення та функціонування різних суспільних процесів. У зв'язку з цим постали певні економічні труднощі, з якими зіштовхнулися як пересічні громадяни, так і підприємства. Надалі будуть наведені певні проблеми, що постали перед територіальними громадами України внаслідок війни.

Розглянемо три основні напрямки: бюджетні втрати, підприємницькі складнощі, вплив на населення. Бюджет громад в залежності від розташування та стану самої території до початку військових дій міг нести різні за обсягом втрати, проте, розглядаючи загальну ситуацію, приходимо до висновку, що у порівнянні з минулим 2021 роком приріст доходу загального фонду (без трансфертів) за наведеним типом бюджету впродовж перших 4 місяців війни зазнав негативних коливань. Так, у лютому він склав +22,9 %, у березні -5,6 %, у квітні -6,4 %, а у травні +16,4 %, тобто простежується падіння. Незважаючи на те, що з березня до травня можна простежити вже позитивну динаміку, узагальнено нанесена певна шкода бюджету. Тому, що існує порівняне недоотримання коштів, сприяло, в тому числі, припинення діяльності певних підприємницьких утворень. У Саксаганській територіальній громаді, наприклад, бюджет за 8 місяців війни недоотримав близько 1 млн грн, а діяльність припинило як мінімум 7 ФОПів [1].

Український бізнес за час війни втратив більше, ніж за два роки пандемії. Найгіршою стала ситуація для тих підприємств, які розташовувалися на території, що постраждали внаслідок військових дій: вони зазнали руйнування та мародерство. Тим не менш, навіть ті, хто знаходяться відносно далеко від лінії розмежування, теж страждають: виникають суттєві труднощі з логістикою, спостерігається нестача сировини та закриття певних ринків збуту. За даними опитування ЄБА (дані 04.03), лише 17% компаній працювали у повному обсязі, а кожна третя припинила свою діяльність. Третина підприємців на той момент планувала відновити діяльність, що підтверджують і результати опитувань інших організацій. З метою покращення ситуації на державному рівні були запроваджені податкові пільги. Також певною мірою пригальмувати діяльність могла мобілізація та виїзд частини громадян за кордон чи на більш безпечні території [2,3].

Що стосується змін для населення, то тут варто відзначити, що люди емоційно виснажені, існує помітне психологічне навантаження, що може погіршувати продуктивність праці і, таким чином, ускладнювати робочий процес. Не кажучи вже про населення, постраждале внаслідок військових дій фізично. У зв'язку з закриттям підприємств для багатьох постало питання безробіття.

Таким чином, війна негативно вплинула на розвиток територіальних громад, в тому числі на його економічну складову. Наразі, всупереч усьому, кожна частинка суспільства прагне відновитися. Територіальні громади також, вони намагаються стимулювати підприємництво та допомогти мешканцям своїх територій. Взяти участь у відновленні громад наразі може кожен: окрім власної ініціативи існують цілком реальні можливості запровадження своїх проєктів з приводу економічного розвитку, вирішення проблем екології тощо. Зокрема проводяться кейс-чемпіонати, наприклад, 15 вересня 2022 року такий розпочався онлайн на платформі Casers. Звідси випливає, що спільними зусиллями ми можемо відновити та покращити стан громад, стан кожної з яких є внеском до загальної ситуації в країні.

Перелік посилань:

1. Онищук І. Як місцеве самоврядування протистоїть війні. Аналіз виконання місцевих бюджетів за 5 місяців 2022 року. 2022. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/15204>.
2. Рихліцький В. Бізнес в умовах війни: хто зазнав найбільших втрат та як відновлюються підприємства. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/23/684549/>.
3. Гришко А. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. 2022. URL: <https://cutt.ly/HB8601F>.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Проблема тіньової економіки завжди була актуальною не тільки в Україні, але й в усіх інших країнах світу. На 2020 рік рівень тіньової економіки збільшився до 30 відсотків обсягу офіційного ВВП за розрахунками Мінекономіки. Це дуже великий відсоток порівняно з відсотком у високорозвинених країнах Європи та Америки. Тіньова економіка в Україні — сукупність видів економічної діяльності, заборонених законодавством України, або тих, які з різних мотивів не враховані у офіційній статистиці. Навіть, зараз коли триває війна відмивання грошей, тобто дії, що спрямованих на маскування джерела походження коштів і майна, одержаних злочинним шляхом, та переведення їх з кримінального у легальний обіг, продовжується. Зростання тіньової економіки створює великі труднощі для ефективної державної політики в соціальній та економічній сферах, конкурентно-спроможності товарів та продукції вітчизняних підприємств та введення у всесвітній економічний простір. Немає остаточної думки про те, які види діяльності варто розглядати як тіньові.

Великий відсоток від всієї тіньової економіки припадає на: сферу транспорту і логістики – 34 відсотків (від обсягу офіційної валової доданої вартості), видобувну промисловість – 32 відсотків, переробну промисловість – 26 відсотків, операції з нерухомістю та будівництвом – 30 відсотків, оптова та роздрібна торгівлі – 28 відсотків та інші. Це все одна велика корупційна схема і в ній замішані люди, які мають хоча б якусь владу. Створення підставних фірм для відмивання грошей через оформлення кредитів є досить популярною схемою. Також створюють фіктивні фірми, які реєструють на підставних осіб, основним завданням організаторів таких дій, є запобігання кримінальної відповідальності. Для цього в якості директорів підставних фірм оформлюють фіктивних осіб, які майже нічим не відрізняються від законних осіб підприємницької діяльності, однак найчастіше вони реєструються із застосуванням персональних даних малозабезпечених громадян, людей літнього віку, а операції по виведенню коштів у готівку є легальними. Але серед зловмисників переведення коштів у готівку використовується як дієвий прийом при реалізації схем відмивання коштів. На першому місці в 2021 році, чого не спостерігалося раніше в попередні роки, опинилася виплата заробітних плат у конвертах. Натомість інші елітні схеми великого бізнесу суттєво зменшилися — у 3-4 рази".

Також в Україні процвітає така незаконна діяльність як проституція, виготовлення та збут наркотичних речовин, торгівля зброєю, торгівля органами та людьми. «В новому законопроекті Мін'юсту ми скасовуємо обмеження волі або арешт як вид покарання», - оголосила заступниця міністра юстиції Олена Висоцька. Незабаром в Україні може бути ухвалений закон про альтернативні види покарання. Замість обмеження волі за викрадення людини, насильницьке донорство, нелегальне видобування бурштину, привласнення майна шляхом зловживання службовим становищем, службове підроблення та інші злочини буде передбачено покарання у вигляді апробаційного нагляду.

Тож залишається питання: як можна виправити таку ситуацію? Невже смертна кара? Частіше всього вона застосовується в КНР та переважна більшість страт проводиться через незаконний обіг наркотиків у великих розмірах і корупції у великих масштабах. Проте Україна є демократичною країною та не може піти таким шляхом.

Отже, вирішення цих питань допоможе зменшити рівень тіньової економіки в Україні. Навіть невелика правильна правка в законах може змінити ситуацію. Здорове суспільство з'явиться тільки при здоровому вихованні. Потрібна зміна в соціумі.

Перелік посилань:

1. Рівень тіньової економіки в Україні. (2021). [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/08/infografika/ekonomika/yak-zminyuvavsya-riven-tinovoyi-ekonomiky-ukrayini-ostanni-11-rokiv>

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІКУ СВІТУ

24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, розпочавши таким чином війну, що продовжується вже восьмий місяць. На тлі цих жакливих подій, окрім України, що страждає найбільше, ще низка країн світу зазнали наслідків російської агресії.

Однією з найважливіших проблем міжнародної політики є нищівний вплив росії на країни Європи. Слід зауважити, що міжнародна політика охоплює всі галузі діяльності світових держав: економіку, внутрішню та зовнішню політику, військову сферу, релігійні питання, культурні та освітні галузі, інформаційний простір тощо.

«Світова економіка платить високу ціну за неспровоковану, невиправдану та незаконну агресивну війну росії проти України», – підкреслили в Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Було зауважено, що організація змінила свій прогноз розвитку світової економіки у 2023 році: зменшення з попередньої оцінки в 2,8 % до 2,2 % [1].

У вищезгаданому звіті також було зазначено, що війна сповільнює ріст економіки та створює додатковий тиск на зростання цін, в першу чергу – на продовольство та енергоносії. Жорсткого удару по економіці країн Чорноморського регіону завдають перекриття акваторії Азовського та Чорного морів під виглядом військових учень, які продовжуються по декілька місяців. Необхідно наголосити, що Москва навмисно створює ситуації залежності економіки країн чи їхнього керівництва, і найефективніший фактор для цього – енергетичний. Разом з цим ціни на газ у Європі залишаються високими та продовжують тиснути на ціни на електроенергію. У той же час ціни на нафту збільшуються, піднімаючи вгору і ціни на пальне. Зауважимо, що комунальні тарифи та ціни на пальне є дуже чутливим питанням для електорату країн західної Європи. В очікуванні рецесії країни ОПЕК вирішили зменшити видобуток нафти, і як наслідок увійшли в певну конфронтацію з США.

На сьогодні, країни-члени Європейського Союзу розглядають можливе створення спільної платформи для закупівлі газу, введення механізмів обмеження цін на нього, а також надання фінансової допомоги домогосподарствам та бізнесу, які отримали найбільшої шкоди через енергетичну кризу [2]. Розглядаючи вплив цієї кризи на економіку країн Європи, не можна не зачепити наслідки для держави-агресора. Так, експорт газу з росії з лютого обвалився на 41,1 % (повний вихід з ринків Польщі та Франції, а також зменшення експорту до країн Європи). Так, урізавши постачання, «Газпром» був змушений спалювати газ, оскільки його видобуток не зменшився пропорційно постачанню [3].

Крім того, у звіті ОЕСР йдеться про те, що інфляція на високому рівні тримається довше, ніж було прогнозовано, і що в багатьох країнах інфляція в першій половині 2022 року була найбільшою з 1980-х років. Так, наприклад, річна інфляція в Туреччині досягла нового 24-річного максимуму у вересні і склала 83,45 %, основними причинами цього є російське вторгнення в Україну і падіння курсу турецької ліри. Ще одним прикладом є Великобританія: темп зростання цін у Британії перевищив прогнози експертів: через подорожчання продовольства, інфляція у вересні сягнула 10,1 %.

російське вторгнення завдало шкоди не лише Україні, а багатьом країнам світу, які були економічними партнерами росії чи України. На сьогодні прогнози невтішні і погіршуються з кожним місяцем війни. Таким чином, війна на території України є однією з найважливіших проблем економіки сьогодення.

Перелік посилань:

1. Війна в Україні матиме більший вплив на світову економіку, ніж очікувалося – ОЕСР. УКРІНФОРМ. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3579925-vijna-v-ukraini-matime-bilsij-vpliv-na-svitovu-ekonomiku-niz-ocikualosa-oesr.html>.

2. Прищєпа Я. Енергетична криза у Європі: Фон дер Лаєн розповіла, що робитиме ЄС. 2022. URL: <https://suspilne.media/299852-energeticna-kriza-u-evropi-fon-der-laen-rozpovila-so-robitime-es/>.

3. Ожогіна О. Експорт російського газу рекордно обвалився: як Росія втрачає свій головний ринок. Економіка 24. 2022. URL: https://24tv.ua/economy/rosiya-skorotila-eksport-gazu-do-yevropi-agresor-mozhe-vtratiti_n2181023.

**Секція 2: ПРОБЛЕМИ
РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В
УКРАЇНІ**

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ DIGITAL MARKETINGУ НА ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ В УМОВАХ ВІЙНИ

Через російське повномасштабне вторгнення українська економіка зазнає суттєвих збитків та втрат. Значна частина підприємств зруйнована, або не має можливості стабільно працювати через бойові дії та постійні обстріли. Зазначене потребує пошуку альтернативних шляхів ведення бізнесу в умовах воєнного часу. Тому, впровадження у діяльність торговельних підприємств digital маркетингу є актуальним і своєчасним питанням.

Спектр інструментів у цій індустрії є достатньо широким та включає, зокрема: пошукову оптимізацію, пошуковий маркетинг, маркетинг у соціальних мережах, контекстну рекламу, таргетинг, вебресурси, поштовий маркетинг тощо. Кожен з таких ресурсів є важливим та може широко використовуватися у бізнесі. Проте, з нашої точки зору, найбільш сучасним та релевантним для нинішніх умов є використання платформ соціальних мереж, або маркетинг у соціальних мережах, адже популярність соціальних мереж є дуже високою, а чисельність їх користувачів постійно зростає. Слід відмітити, що через повномасштабне вторгнення, багато українців почали використовувати їх як джерело інформації. Про це свідчать дані дослідження GlobalLodgic, згідно яких у липні 2021 року відсоток населення України охоплених соціальними мережами склав 76,6 %, що на 16,6%, порівняно з початком року. Найбільш популярними є Facebook, YouTube, Instagram, Telegram та TikTok, поширення яких досягло глобальних масштабів та налічує 4,55 мільярдів користувачів у всьому світі [1,2].

Маркетинг у соціальних мережах має ряд сильних сторін, які становлять перевагу порівняно з іншими інструментами digital маркетингу.

1. Зворотній зв'язок (feedback) з цільовою категорією споживачів, незалежно від країни їх проживання та перебування.

2. Ідентифікація портрету потенційного клієнта, адже соціальні мережі містять дані не лише щодо віку, статі та їх геолокації, а й щодо споживчих уподобань та потреб. Ця інформація дозволяє компанії гнучко реагувати на зміни у попиті, адаптувати свої ринкові пропозиції до нових запитів.

3. Застосування таргетингу (таргетованої реклами) для широкої аудиторії, що дає можливість сегментації аудиторії залежно від інтересів, стимулювання попиту та забезпечення впізнаваності бренду.

4. Забезпечення поширення інформації про бренд, товари та послуги через хештеги, коментарі та репости. Це привертає увагу, сприяє популярності компанії та просуванню відповідних товарів та послуг.

5. Дає можливість популяризувати бренд у глобальному просторі.

Отже, маркетинг у соціальних мережах дозволяє проводити економічну діяльність в умовах нестабільності, зокрема воєнного стану, забезпечувати прибутковість компанії та підтримати національну економіку.

Перелік посилань:

1. Вдовічена О.Г. Digital-маркетинг як інструмент ефективності та конкурентоспроможності сучасного бізнесу: особливості та перспективи впровадження в Україні / О. Г. Вдовічена, О. М. Дюгованець, І. В. Чернова // Інвестиції: практика та досвід. – 2022. – №2. – С. 81-87.

2. Гурчунова Є. Типи інтерактивного контенту та цікаві приклади / Є. Гурчунова // Aboutmarketing.info. – 2022. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/typy-interaktyvnogo-kontentu-ta-tsikavi-pryklady/>.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Недооцінка планування в діяльності підприємств приводить до значних економічних втрат і прорахунків. Сьогодні практично кожне підприємство перебуває в ситуації невизначеності та невпевненості, оскільки економіка країни є мінливою [1].

Фінансове планування може стати тим інструментом, що сприятиме економічному зростанню та відносній захищеності підприємств. Фінансове планування як важлива складова механізму фінансової системи та одна з функцій управління підприємством є актуальним за сучасних умов, коли істотним для діяльності є вплив глобалізації, інформатизації суспільства та його інноваційного розвитку.

Фінанси висвітлюють всі напрямки діяльності підприємства, а фінансове планування представляє ці напрямки у відповідних фінансових показниках, що застосовуються керівництвом для ефективного управління, як економікою країни в цілому, так і окремого взятого підприємства.

Функція планування в системі управління підприємством є однією з головних, центральних функцій, що визначає кінцеві результати виробничо-збутової, економічної, фінансової й інвестиційної діяльності. У процесі планування визначаються основні напрямки розвитку підприємства.

Місія фінансового планування – виявлення загальної потреби підприємства у фінансових ресурсах, у такому об'ємі, що буде забезпечувати йому нормальну діяльність на ряду з виконанням зобов'язань перед своїми кредиторами, такими як, банки, бюджет тощо. Також фінансове планування слугує унеможливленню понаднормативних та понадпланових витрат фінансових ресурсів, як по окремих підрозділах, так і по підприємству в цілому [2].

Фінансовий план завжди орієнтований на цілі, містить проміжні результати і відображає вид та обсяг фінансових ресурсів, використаних для досягнення цілей плану. Однак найголовнішим у фінансовому плані є кінцевий результат, який показує, чи правильно виконаний фінансовий план та які корективи потрібно вносити.

Виконання таких дій дуже важливе для підприємств, і якщо вони будуть виконуватися послідовно, вони матимуть можливість досягти запланованих цілей.

Отже, корпоративне фінансове планування є важливою частиною досягнення стратегічних цілей. Він координує різні фінансові цілі та узгоджує їх з іншими цілями та забезпечує ефективний механізм управління фінансовою системою підприємства. Крім того, важливим питанням фінансового плану є забезпечення раціональності фінансового плану та його реальності.

Перелік посилань:

1. Злобіна, К. С. «Підходи до визначення ефективності фінансового планування на підприємстві». Електронне наукове фахове видання, 2019 - 315 с.
2. Ставська, Ю. В. "Фінансове планування на підприємстві в умовах сучасного ринкового господарства." . Фінансова політика регіонального розвитку: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Житомир, 2019.- с. 241-244.
3. Гриньова, В. М. «Фінансове планування на сучасному підприємстві». Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Вінниця: Редакційно-видавничий, 2021.- 205 с

СТРАТЕГІЇ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА ТОВ «СТИЛЬ Д» НА СПОЖИВЧОМУ РИНКУ

Значущим є висвітлення теоретико-методологічних засад стратегій просування товарів на споживчому ринку. Необхідність дослідження зумовлена підвищенням значущості просування товарів, як елементу маркетингової стратегії та вагомим чинником у забезпеченні конкурентних переваг і максимізації прибутку торговельного підприємства ТОВ «Стиль Д» на споживчому ринку. Тому доцільно в умовах інтерактивної маркетингової комунікаційної взаємодії висвітлювати й удосконалювати теоретико-методологічні складові стратегії просування товарів мережі магазинів на споживчому ринку [1; 2].

Дослідженню стратегії просування товарів мережі магазинів на споживчому ринку в системі маркетингу присвячено праці таких вітчизняних і закордонних фахівців у сфері маркетингу, економіки, як: *Kierra Benson, O.A. Gavriush, П. Друкер, O.B. Зозульов, Ф. Котлер, С.Я. Касян, Є Й. Майовець, К.П. Пілова, С.О. Солнцев* та ін.

Сьогодні доцільним є розгляд теоретико-методологічних засад стратегій просування товарів на споживчому ринку, аналізування фінансово-економічних показників діяльності підприємства. При цьому слід проаналізувати маркетингову діяльність мережі магазинів на споживчому ринку, дослідити стратегії просування товарів мережі магазинів на споживчому ринку. Слушним може бути розроблення пропозицій щодо удосконалення стратегії просування товарів мережі магазинів на споживчому ринку, обчислення економічної, маркетингової, комунікаційної ефективності запропонованих заходів. Визначення сутності управління маркетинговою діяльністю підприємства та його цифрові складові є доречні [2].

Доцільно досліджувати політику просування, як один із основних інструментів реалізації маркетингової стратегії на підприємстві. Слушним є виокремлення змісту та особливостей теорії і методології стратегій просування товарів на споживчому ринку.

Kierra Benson / Kierra Benson доцільно підкреслює про важливість інтегрованих відносин на засадах маркетингу між відділами підприємства та здатність збирати й аналізувати дані про поведінку споживачів для забезпечення бездоганного обслуговування клієнтів та досягнення високого рівня логістичного сервісу. Дослідниця описує концепції маркетингу, такі як: 1. Концепція виробництва / The production concept, 2. Концепція товару / The product concept, 3. Концепція продажів / The sales concept, 4. Маркетингова концепція / The marketing concept, 5. Концепція соціального маркетингу / Societal marketing concept [1].

ТОВ «Стиль Д» може використати результати дослідження та пропозиції з удосконалення маркетингової діяльності (зокрема, маркетингового просування товарів) для покращення та усунення недоліків управління маркетинговою діяльністю, забезпечення оптимальної конфігурації каналів, зростання комунікаційної ефективності просування компанії.

Перелік посилань:

1. *Benson Kierra. Modern Marketing Concepts: Characteristics and Benefits. Tech Funnel. 2022. URL: <https://www.techfunnel.com/martech/modern-marketing-concepts-marketing-management/> (Accessed: 28.10.2022)*

2. Касян Сергій, Живага Аміна. Просування товарно-сервісної пропозиції торговельної компанії у сфері органіки в Інтернеті. *Маркетинг в Україні. Видання Української Асоціації Маркетингу. 2021. №2 (125). С. 56–57. Режим доступу, 28.05.2021: <http://uam.in.ua/upload/iblock/db6/db634eb690d62cafb344e02abe6a94ec.pdf>*

к.е.н. **Касян С. Я., Шаповал Д. Є.,**
НТУ «Дніпровська політехніка»

Łucjan Katarzyna

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

ІНТЕРНЕТ-МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ КОМПАНІЇ НА РИНКУ ПОБУТОВОЇ ТЕХНІКИ

В умовах інтерактивної бізнес-взаємодії доцільно аналізувати теоретико-методологічні основи і прикладне застосування інструментарію, процедури, механізми, технології і моделі, що відображають тактики і стратегії формування Інтернет-маркетингових комунікацій компанії на ринку високотехнологічної побутової техніки України. На ринку онлайн-торгівлі успішне управління маркетингом опосередковується досягненням сталого споживчого комфорту і розвитком нових напрямків і каналів маркетингової комунікаційної взаємодії у межах сучасного інноваційного підприємництва. Фахівці з цифрового маркетингу сьогодні слушно підкреслюють про особливо важливу роль маркетингових комунікаційних стратегій компанії в Інтернеті [1; 2]. Веб-технології сприяють тому, що високотехнологічні компанії комплексно запроваджують принципи, підходи і методи маркетингової взаємодії, когнітивного маркетингу тощо.

Успішні комунікації компанії, здебільшого, базуються на розумінні маркетингової воронки продаж, яка містить, такі етапи, як: інтерес, розгляд, намір, оцінки, прийняття рішення про покупку, досягнення конверсії згідно принципів моделі споживчої поведінки AIDA. Відмітимо, що у маркетингових комунікаціях Google доцільно вибрати найуспішнішу стратегію призначення ставок залежно від поведінкових особливостей компаній. При цьому застосовується спектр стратегій залежно від бажаного досягнення кількості кліків, показів, конверсій та переглядів. Маркетологи застосовують комунікаційні стратегії [1; 2]. Слід фахівцям звертати дослідницьку увагу на стратегії нарощування візуалізації та інтенсифікації комунікування, які слід застосовувати для формування продукту візуал та задля поліпшення рівня упізнаваності, спрямовані на досягнення видимості оголошень [1; 2].

У цьому аспекті доцільно компаніям запроваджувати широкий спектр технологій штучного інтелекту в організації цифрових маркетингових комунікацій компанії, доповненої реальності, підтримувати функціонування ефективних чат-ботів. SEO-оптимізація сайту спрямована на інформаційну взаємодію у пошуковій системі, спрямовану на органічне розширення кількості замовлень. На ПП ДЦ «Клімат систем» комплексно упроваджена низка каналів цифрового збуту в Інтернеті. Основою такої взаємодії є Google ADS, який характеризується показниками ефективності (конверсії, перегляди). Успішно застосовуються Email-маркетинг, SMM. Доцільним є впровадження у маркетингову діяльність підприємства сучасної ефективної CRM-системи. Основними на підприємстві є три глобальні соціальні мережі: YouTube, Instagram та FaceBook. Підкреслюємо позитивну роль комунікацій завдяки Youtube, коли отримуються значні органічні продажі, поліпшується лояльність клієнтів до бренду, створюються можливості для підвищення рівня клієнтського сервісу [3].

Перелік посилань:

1. [9 Best Internet Marketing Strategies for Growing Your Business.](https://www.webfx.com/digital-marketing/learn/best-internet-marketing-strategies/) URL: <https://www.webfx.com/digital-marketing/learn/best-internet-marketing-strategies/>

2. Grąbczewska Katarzyna, Kasian J. Serhii. Zarys komunikacji marketingowej w przedsiębiorstwach działających na obszarze lokalnym. *Kwartalnik „Pieniądze i Więź”*. Spółdzielczy Instytut Naukowy. Rada Programowa: dr hab. Piotr Zakrzewski, przewodniczący. Sopot, Polska UE, Spring 2021. nr 1(90). S. 23–32.

3. Офіційна сторінка компанії Miele у Youtube. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCRbbWHItP5Jl7ALEjBSStXw>

СИСТЕМА АВТОМАТИЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасні кризові умови створюють все більшу загрозу для функціонування підприємств. Нестабільність ланцюгів постачання, наявний кадровий дефіцит сприяє посиленню проблеми функціонування закупівель в сучасних умовах. Радикальні проблеми потребують радикальних вирішень, тому доцільним є автоматизація системи закупівель на підприємстві.

Сутність автоматичних закупівель полягає у впровадженні спеціальної програмної системи, яка дозволить проводити шаблонні замовлення автоматично. Такими замовленнями можуть бути придбання сировини й основних матеріалів, деталей, запасних частин і ремонтних комплектів для планового обслуговування обладнання, офісних «розхідників» тощо. Система автоматичних закупівель дозволить зняти навантаження з відділу закупівель, знизити рівень витрат на оплату праці, а також мінімізувати вплив дефіциту висококваліфікованих кадрів на функціонування підприємства, що підвищить стабільність операційної діяльності в кризових умовах [1].

Одним із основних майданчиків для проведення автоматичних замовлень є система комерційних закупівель Prozorro Smart Tender. Дана платформа оптимізована під наявні українські та світові державні реєстри, а також налаштована під сучасні реалії функціонування національних компаній.

Впровадження принципу автоматичних закупівель може інтегруватись в широкий спектр наявних ERP- та CRM-систем на підприємстві. На момент жовтня 2022 року впровадження автоматичних закупівель підтримується такими основними ERP- та CRM-системами як: Microsoft Dynamics 365, SAP S/4, Oracle, BAS ERP, Perfectum, BJET, Clobbi.

Механізм впровадження системи автоматичних закупівель на підприємстві передбачає наступні етапи:

1. Налаштування ERP- та CRM-системи під платформу тендерних закупівель Prozorro Smart Tender;

2. Формування паспорту постачальника, який буде включати контактні дані, географічне місце розташування виробничих потужностей, середні терміни випуску і постачання товару від моменту замовлення, стан платоспроможності, рівень пріоритетності;

3. Визначення оптимального рівня резервних залишків на складі для безперервного функціонування виробництва. Даний етап дозволить програмі проводити автоматичні закупівлі за умови мінімізації впливу зовнішніх негативних чинників;

4. Внесення технічної карти товарів, які виробляються підприємством. Карта має включати: типи і обсяги використання матеріальних позицій, класифікатор заміників типів сировини і матеріалів, пріоритетність використання певних сортів продуктів як під конкретне замовлення, так і на основі якості товару і репутації постачальника;

5. Внесення в програму основних наявних ризиків відтермінування або зриву постачання. На основі наявної інформації, програма автоматичних закупівель зможе проводити замовлення альтернативних типів сировини і матеріалів згідно з ранжуванням постачальників за рівнем пріоритетності, розраховувати оптимальні терміни постачання товарів з урахуванням нестабільності;

6. Завантаження зразків товаросупровідної документації для автоматичної перевірки документів програмою [2].

При аналізі методу впровадження автоматичної системи закупівель можна встановити високий рівень гнучкості, зручності і адаптованості під різні типи бізнес систем. Поєднання даного типу закупівель із наявною CRM- або ERP-системою дозволить підвищити ефективність функціонування програми автоматичних закупівель.

При повній інтеграції і налаштуванні системи автоматичних закупівель алгоритм функціонування програми буде наступним:

1. На основі аналізу обсягів виробництва, залишків на складі, а також плану закупівель і продажів в CRM- та ERP-системах програма буде аналізувати темпи використання сировини, матеріалів та інших товарів, які споживаються на підприємстві;

2. При зниженні обсягів певного типу сировини і матеріалів до встановленого рівня програма буде ініціювати проведення закупівлі необхідної продукції згідно з місячним планом замовлень, який має бути узгоджений із постачальниками. За допомогою засобів електронного обміну інформації заводу-постачальнику буде автоматично надіслано форматований запит на постачання сировини;

3. У разі готовності заводу-виробника виконати постачання замовленого обсягу продукції менеджер з продажів фірми-продавця має заповнити форму на постачання товарів, яка буде включати термін готовності продукції, технічні якості, а також спеціальні поля для завантаження необхідної товаросупровідної документації, правильність і відповідність якої буде перевірятись вбудованим в систему програмним інтелектом. У разі повної або часткової передоплати, бухгалтеру автоматично відправляється лист заява на оплату замовлення із зазначеними реквізитами;

4. При відмові постачальника від виконання замовлення система автоматичних закупівель буде надсилати запит компанії, сировина або матеріали якої у технічній карті товарів зазначені як «замінник»;

5. Після постачання замовлення на склад відбувається облік надходження товару завдяки ERP-системі. У разі форми оплати по факту відвантаження продукції, бухгалтеру направляється лист заява на оплату виконаного замовлення. Цикл функціонування програми автоматичних закупівель закінчується;

6. Повторення циклу.

Система автоматичних закупівель має механізм функціонування «снігової кулі», тобто при збільшенні кількості поставок і виконанні замовлень підвищується стабільність і ефективність роботи програми. Для досягнення достатнього рівня оптимізації системи необхідно провести 3 завершених цикли. Роль менеджера із закупівель буде полягати у контролі функціонування системи, внесенні коригувань і супроводі постачання у разі виникнення непередбачених обставин. При настанні даних обставин, менеджер має внести відповідні зміни у пункт «Ризики відтермінування або зриву поставок» для автоматичного вирішення повторних ситуацій.

В кризових умовах програма автоматичних закупівель дозволить знизити вплив економічних коливань на функціонування підприємства, оскільки електронна програма має більш високу стабільність у порівнянні із персоналом. Також впровадження автоматизації у відділ закупівель дозволить оптимізувати процес постачання, виключити вплив людського фактору, знизити фонд оплати праці, підвищити ефективність функціонування відділу та, відповідно, знизити витрати підприємства. Автоматизація – це майбутнє розвитку усіх бізнес-процесів, тому впровадження даної переваги на ранньому етапі дозволить отримати значні конкурентні переваги на ринку. На основі даного дослідження можна зробити висновок, що система автоматичних закупівель дозволяє підвищити ефективність діяльності відділу матеріально-технічного забезпечення шляхом делегування функцій менеджерів із закупівель на програмний додаток, який забезпечує більш високу стабільність функціонування підприємства.

Перелік посилань:

1. Бужимська К.О. Категорійний менеджмент як технологія управління товарним асортиментом торговельних підприємств. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wpcontent/uploads/2017/06/74.pdf>.

2. Білявська Ю. В. Особливості категорійного менеджменту підприємств торгівлі. Національні особливості та світові тенденції управління та адміністрування на макро, і мікрорівнях економіки: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Дніпро: 2019. С. 92–95.

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Формування ефективної фінансової стратегії є пріоритетним завданням будь-якого підприємства для забезпечення економічного зростання в довгостроковому періоді. Особливо це актуально в сучасних умовах економіки України. Дієва фінансова стратегія допомагає найкращим чином реалізувати всі наявні ресурси, які є у розпорядженні підприємства, щоб швидко адаптуватися до впливу несприятливих зовнішніх факторів.

Стратегічне управління фінансовою діяльністю підприємств досліджували: І.О.Бланк, Дж.К.Ван Хорн, Ю.Г.Лисенко, Я.Г.Берсуцький, В.В.Ковальов, Г.В.Савицька, В.М.Суторміна, В.М.Опарін, А.М.Поддєрьогін, С.В.Хачатурян, Ю.Ф.Бригхем та інші [1].

Фінансова стратегія – це план потенційної поведінки підприємства, в умовах невизначеності впливу випадкових факторів, яка визначає шляхи досягнення поставлених довгострокових цілей. При розробці фінансової стратегії, особливу увагу необхідно приділити виробництву конкурентоспроможної продукції, оптимальному розподілу прибутку, ефективному залученню внутрішніх ресурсів, формуванню та ефективному використанню капіталу, максимальному зниженню собівартості продукції тощо [2].

Обґрунтування і вибір стратегій розвитку будь-якого підприємства завжди пов'язані з певним ризиком. Упущення деталей організаційного чи технічного характеру може призвести до неможливості досягнення поставленої цілі, погіршення фінансового стану або переходу підприємства у кризовий стан [1].

Зміни в економічній ситуації країни призводять до зростання фінансових ризиків та впливають на результативність діяльності підприємства. Існують наступні механізми нейтралізації фінансових ризиків: мінімізація ризику, уникнення ризику, передача ризику, утримання ризику.

В сучасних умовах підприємствам доцільно диверсифікувати джерела фінансування інвестицій, що дозволить розділити ризики, які можуть виникнути при реалізації загальної стратегії розвитку підприємства, застосовуючи як внутрішні, так і зовнішні ресурси [3].

Фінансова стратегія підприємства повинна бути скорегована з урахуванням несприятливих факторів для забезпечення високих темпів операційної діяльності та нейтралізації загрози майбутнього банкрутства. В основі ефективної фінансової стратегії є раціональне використання й управління капіталом підприємства для забезпечення його фінансової стійкості.

Перелік посилань:

1. М.І. Руденко. Стратегічне управління фінансовими ресурсами підприємств автомобільного транспорту. URL: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22\(2\)_ekon/stat_20_1/58.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_22(2)_ekon/stat_20_1/58.pdf). (дата звернення: 10.11.2022).
2. Аранчій В.І, Зоря О.П. Фінансова стратегія у системі управління підприємством. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/visnyk/2010/02/156.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Т.Є. Воронкова, А.С. Біляк. Фінансова стратегія в системі управління підприємством. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5910>. (дата звернення: 12.11.2022).

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На сьогодні конкурентоспроможність підприємства є вирішальним фактором успіху бізнесу та економічної стабільності в умовах розвитку ринкових відносин в Україні. Конкуренція як ключова складова ринкового механізму є однією з найпоширеніших економічних категорій сучасності.

Конкуренція змушує підприємства постійно контролювати поведінку власних суперників, приймати рішення, які дозволяють подолати негативні наслідки їхнього конкурентного тиску й сприяють стабільному розвитку підприємства в конкурентних умовах, тобто забезпечуючи його конкурентоспроможність.

В умовах глобалізації економіки спостерігається посилення конкуренції, притаманне для всіх країн та галузей економіки. Через посилення глобалізації та рівень конкуренції у світі, оцінка конкурентоспроможності, формування методологічних основ для підвищення національної конкурентоспроможності сьогодні набуває все більшого значення.

Слово «конкуренція» перекладається як конфлікт або змагання. Конкурентоспроможність підприємства – це узагальнююче поняття, що формується під впливом ряду факторів, що впливають на всі сфери господарювання суб'єкта. До числа цих факторів належать: фінансова стійкість, прибутковість підприємства, рівні автоматизації та механізації на підприємстві, доступ до ринкових ресурсів і нових технологій, масштабність проведення, якість вироблених товарів тощо. Тактичне управління конкурентоспроможністю направляється на розробку і здійснення конкретних заходів щодо реалізації стратегічних планів управління конкурентоспроможністю підприємства.

М. Саєнко під поняттям конкурентоспроможності розуміє комплексну порівняльну характеристику, що відбиває ступінь переваг над конкурентами по сукупності оціночних показників діяльності на певних ринках, за певний період часу [1].

Наявність розбіжностей у трактуванні обумовлена різними позиціями авторів щодо відображення особливих характеристик конкурентоспроможності підприємств, виявлення першооснови, форми представлення, ступеня деталізації поняття, а також метою та завданням дослідження. Переважна більшість авторів, що досліджують проблему конкурентоспроможності підприємства, виділяють чотири наукових підходи: системний, ресурсний, компаративний, поєднання ресурсного та компаративного. Проте кожний з названих підходів характеризується відповідними напрямками [2, с.107].

Підвищення конкурентоспроможності передбачає розробку та вибір відповідних стратегій, які майже постійно розробляються та адаптуються. Стратегії підвищення конкурентоспроможності підприємства повинні бути сформульовані в основі парадигми інноваційного розвитку сучасного підприємства, орієнтованої на клієнтів. Вони не повинні бути тісно функціональними, але повинні бути узгоджені зі своїм власним стратегічним набором та логічними інструментами сучасного менеджменту.

Перелік посилань:

1. Бундюк А.М. Забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємства / А.М. Бундюк, К.О. Лихащанко // Матеріали НПК "Енергія. Бізнес. Комфорт, 20.12.19. ОНАХТ, 2020, с. 16-18
2. Богма О. С., Болдуєва О. В., Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки // Вісник Запорізького національного університету, №3 (7), с. 166–170, 2020.
3. Стахова М. В., Малик О. В. Конкурентний потенціал як основа формування конкурентоспроможності підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 16. С. 468–473.

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Поняття «ефективність діяльності підприємства» сьогодні не має єдиного визначення, оскільки його сутність розкривається через цілісну систему показників. Однак, до його характеристик можна віднести такі терміни як результативність, рентабельність, прибутковість, продуктивність та дохідність підприємства [1].

Сучасна політична ситуація в країні змусила компанії скоригувати свої довгострокові та короткострокові цілі, змінити обсяги виробництва або ж переорієнтувати виробничі потужності під наявний попит на ринку. У той же час, багато компаній припинили свою діяльність через руйнування, окупацію, відтік робочої сили тощо. Зважаючи на це, доцільно розглянути питання нових напрямків підвищення ефективності діяльності підприємств шляхом визначення ризиків та слабких сторін. Таким чином, наразі можна виділити такі основні проблеми, що постали перед підприємствами, та негативно впливають на ефективність їхньої діяльності: перебої електропостачання, зростання вартості сировини та ін.

Поточний кризовий стан енергетичної сфери, що пов'язаний із ракетними обстрілами інфраструктури країною-терористом, є болючим питанням як для населення, так і для великих компаній. Відсутність електропостачання призводить до скорочення обсягів виробництва, що тягне за собою збитки для підприємств, знижує фінансову спроможність компаній вчасно та в повному обсязі сплачувати заробітну плату працівникам і податки до бюджету, що у результаті також може призвести до зростання ціни на продукцію та дефіциту насамперед продовольчих товарів. Зважаючи на масовість та повторюваність таких випадків, раціональним є вжиття заходів щодо забезпечення підприємств енергетичною незалежністю. Таким чином, доцільно взяти до уваги можливість розвитку «зеленої» енергетики шляхом встановлення вітряків на території підприємств або сонячних панелей на даху виробничих, складських або інших приміщень.

Чому такий напрямок є перспективним? По-перше, підприємства забезпечать свою роботу постійним доступом до дешевого джерела енергії та скоротять витрати на сплату електроенергії. По-друге, створять стійку енергосистему країни, що буде складатися із мережі локальних сонячних електростанцій, яку складно повністю вивести із ладу. По-третє, скоротять викиди CO₂ в атмосферу та позитивно вплинуть на екологію. Компаніям також вдасться зменшити собівартість виробництва відразу після того, як вкладення у «зелену» енергетику окупляться. Отже, у результаті це позитивно вплине на стабільність роботи та скоротить витрати, тобто підвищить ефективність діяльності підприємства.

Наступною проблемою для підприємств, як зазначалось вище, є зростання вартості сировини. Оскільки значна її частина імпортується, то подорожчання насамперед пов'язано із веденням бойових дій на території України та ускладненням логістичних шляхів. Це повинно стимулювати вітчизняні компанії та фермерів нарощувати обсяги видобутку, вирощування або ж виробництва сировинних товарів. Таким чином вдасться зменшити залежність від імпортової сировини та залучати все більше населення країни до економічної активності.

Отже, у зв'язку із подіями сьогоднішнього дня для підвищення ефективності діяльності підприємствам насамперед потрібно дбати про енергетичну незалежність, яку можна досягнути завдяки розвитку «зеленої» енергетики. Також потрібно шукати альтернативні варіанти постачання сировини шляхом нарощення попиту та розвитку вітчизняного ринку.

Перелік посилань:

1. Петрович Й.М., Прокопишин-Рашкевич Л.М. Економіка і фінанси підприємств: Навч. пос. – К. : Магнолія, 2006. – 120.

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні ринкові умови характеризуються постійними змінами зовнішнього середовища, нестабільністю попиту, наявністю великої кількості компаній з різними формами власності, підвищенням невизначеності та ризику. Тому, щоб компанія вижила, вона повинна відстежувати та реагувати на всі зміни в конкурентному середовищі, щоб зберегти свою ринкову позицію та забезпечити конкурентну перевагу.

Питання конкурентоспроможності на підприємстві є важливим питанням в сучасних умовах. Її підвищення є основною умовою для отримання прибутку, розвитку та життєдіяльності підприємства [1]. Воно розуміючи це прагне задовольнити потреби своєї цільової аудиторії, отримати максимальний прибуток, при цьому збільшуючи обсяг збуту своєї продукції, намагаючись виробляти продукцію високої якості, контролюючи ціни на ринку, розширюючи свій асортимент продукції, оновлюючи обладнання та впроваджуючи нові технології.

Основою конкурентоспроможності підприємства є його здатність створювати, виробляти та продавати товар, цінові та нецінові якості якого є привабливішими, ніж схожої продукції підприємств-конкурентів.

Для підприємства, яке підвищує конкурентоспроможність під час здійснення виробничої діяльності слід вдосконалити обладнання, економно використовувати матеріали, покращувати їх якість, забезпечувати підприємство достовірною та актуальною інформацією тощо [2].

Основними шляхами підвищення конкурентоспроможності на підприємстві можуть бути: детальне вивчення потреб споживачів; аналіз фірм-конкурентів; якісна та правильно розроблена реклама підприємства; розширення асортименту продукції; оновлення обладнання; підвищення кваліфікації працівників; забезпечення високого рівня якості сировини та матеріалів; контролювання зниження собівартості товарів; підвищення якості сервісу та обслуговування; різні інновації; підвищення якості управління; розвиток логістики.

В сучасних умовах військових дій варіантами підвищення конкурентоспроможності на підприємстві можуть бути віддалена робота працівників, робота позмінно тощо. Завдяки позмінній роботі працівників підприємство зможе не допустити продовольчого колапсу в країні, забезпечувати споживачів товарами, працівників заробітною платою та не допустити скорочення робочих місць. Впроваджуючи віддалену роботу для працівників, підприємство може заощаджувати кошти, направляючи їх на ті цілі та потреби, які були спричинені війною в країні, що дасть йому можливість конкурувати на ринку в умовах пандемії та воєнного стану, отримуючи прибуток.

Перелік посилань:

1. Конкурентоспроможність підприємства : оцінка рівня та напрями підвищення : моногр. / за заг. ред. О. Г. Янкового. – О. : Атлант, 2013. – 470 с.
2. Оскольський В. Про перспективи становлення конкурентоспроможної регіональної економіки / В. Оскольський // Маркетинг. – 2007. – № 12.
3. Коваленко В.О. Розробка заходів з підвищення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах / В.О. Коваленко // Економіка підприємства. – 2013. – №2. – С. 15-18.

РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Тема дослідження рентабельності завжди була актуальною, однак, враховуючи кризу та війну в Україні, необхідність таких досліджень лише зростає. Оскільки суб'єкти господарювання здатні не просто забезпечувати населення продуктами життєдіяльності, а й дають поштовх до руху економіки.

При вивченні діяльності підприємства найчастіше для оцінки його ефективності обраховують прибутковість підприємства. Безумовно, це один з ключових показників діяльності підприємства, але не можна забувати і про ряд інших. Серед таких показників є і рентабельність.

Існує чимало трактувань цього поняття, але на наш погляд більш влучним є наступний: «Рентабельність – у перекладі означає прибутковий, дохідний; тобто це один з показників економічної ефективності виробництва на підприємствах. Він показує міру використання ресурсів суб'єкта (грошові, матеріальні та трудові)» [1, 191].

Для якісного аналізу рентабельності здійснюють комплексну оцінку підприємства за такими показниками: рентабельність продажів, активів, виробничих засобів, власного капіталу, залученого капіталу, інвестицій, діяльності, продукції, чистої рентабельності операційних витрат тощо [2].

Доцільність розраховувати даний показник можна пояснити індикаторами, про який він свідчить [3]:

- відображає ефективність використання ресурсів, а, відповідно, й роботу підприємства в цілому;
- дає можливість порівнювати діяльність підприємства з конкурентами;
- показує, наскільки швидко інвестор окупить свої вкладення;
- для проведення реальної оцінки підприємства;
- показує зміну вартості капіталу.

Беручи до уваги функції, які виконує аналіз рентабельності, безумовно можна стверджувати, що він характеризує ефективну роботу підприємства, а підвищення його значень вказує на стійкість підприємства. Оскільки ми вже дослідили, що рентабельність важливий показник для підприємства, пропонуємо розглянути чинники, які на нього впливають, а саме: контроль за витратами підприємства та їх оптимізація; залучення сучасних технологій у виробництво, що збільшують його обсяг, не сильно впливаючи на витрати тощо.

Отже, показник виражає відношення прибутку підприємства до витрат та є відносним, тому зростання показника рентабельності свідчить про зростання стійкості підприємства. Важливим є те, що рентабельність показує не тільки прибуток суб'єкта господарювання, а й вміння ефективно контролювати та управляти своїми витратами.

Перелік посилань:

1. Осипов В. І. Економіка підприємства: Підручник. Одеса: 2005. 720 с.
2. Фінансовий аналіз: конспект лекцій для студентів. Миколаїв, 2012. 145 с.
3. Рентабельність – що це таке, види і формули, як розрахувати і підвищити рентабельність [Електронний ресурс]. 2020. URL: <http://opal.net.ua/2020/11/30/rentabelnost-czto-eto-takoe-vidy-i-formuly-kak-rassczitat-i-povysit/>.

ДЕРЖАВА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ІНКЛЮЗИВНОГО РИНКУ

Складовим компонентом концепції інклюзивних і екстрактних інститутів з позиції стабільного економічного зростання і підвищення добробуту населення є ринкова економіка у формі інклюзивного ринку. В зв'язку з цим виникають питання: в чому сутність поняття інклюзивний ринок, які його ознаки, за яких умов він реалізує свій потенціал, і яка роль держави в його формуванні і розвитку.

Інклюзивні ринки мають право на неупереджене гарантування контрактів: коли вони мають захищені права на приватну власність та інші форми власності, коли економіка базується на конкуренції між господарюючими агентами, що надає можливість входження на ринок новим компаніям з прогресивними ідеями і інноваційними технологіями, коли існує дієве антимонопольне законодавство, коли підприємцям надається право на свій розсуд використовувати наявні економічні ресурси, людські, матеріальні та фінансові і прийняти рішення: що виробляють, скільки і для кого, коли успіх залежить від ефективності і якості продукту, коли запорукою гарантування правопорядку є неупереджена судова система та верховенство права, коли діє усталена система оподаткування.

Водночас коли ми говоримо про інклюзивний ринок, його характерні риси які йому притаманні, то всі його інституції не є природними по своїй сутності, вони не існують поза і без держави, і, як правило, є результатом державної інституціональної політики. Держава це така організація, яка представляє політичну, економічну, правову та ідеологічну владу, вона наділена легітимним примусом і виражає інтереси панівних сил та суспільства в цілому. У взаємозв'язку держави і ринку, держава виступає як інститут політичної влади, яка в процесі своєї еволюції змінювала роль в розвитку економіки. З позиції еволюції економічної ролі держави науковці виділяють державу як “нічного вартового”, як інститут макроекономічного регулювання, як “соціальну державу” та “державу розвитку” або “ефективну державу”. Нас цікавить вплив держави “нічного вартового” на процес впливу кожної із зазначених держав на формування і розвиток інклюзивних інститутів ринку. У історичному вимірі це період із середини XVII ст. до середини XIX ст.

Розуміння держави як “нічного вартового” багато в чому базувалося на ідеях А.Сміта. На його переконання ринковий механізм є найкращим інструментом, який забезпечує як економічне зростання, так і суспільний добробут. Тому держава не повинна втручатися в регулювання економічних процесів, а її функції обмежуватися встановленням та охороною правопорядку. Така думка щодо ролі держави “нічного вартового” в ринковій економіці і на сьогодні домінує у науковій та навчальній літературі. Але саме ця держава почала формувати і розвивати базові інклюзивні інститути ринку. Коли інклюзивні інститути створені, зокрема: правогарантування контрактів, захист прав власності, свобода вибору і свобода прийняття рішень, верховенство права, антимонопольні закони та ін. і вони імплементовані та плідно взаємодіють з ринковою економікою, то за всіх обставин можна говорити про інклюзивний ринок, його відмінність від інших ринків, його спрямованість на економічне зростання та підвищення добробуту всього суспільства.

В сучасних умовах, питання становлення інклюзивних інститутів для ринкової економіки ефективно поєднання їх дій з ринковим механізмом, і на цій основі формування і розвиток інклюзивного ринку є актуальним для багатьох країн, в тому числі і для України. Важливість вирішення цього питання для України пов'язано також з прагненням держави до вступу в ЄС та в перспективі переведенням існуючої інституціональної структури на європейські інституціональні стандарти.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

На етапі формування сучасної ринкової економіки важливим є оцінка рівня цифровізації та інноваційного розвитку промислових підприємств, їх конкурентоспроможності та економічної безпеки. Наскільки вітчизняні промислові підприємства знаходяться в глобальному середовищі та спроможні конкурувати в ньому залежить від рівня їх інноваційного розвитку. На сьогодні великі підприємства намагаються повністю закрити весь цикл виробництва та доставки своєї продукції до споживачів самостійно, оскільки це дозволяє більш гнучко формувати цінову політику. Цифрову трансформацію у промисловості можна розглядати як напрями прискореного розвитку економічних систем, які побудовані на ефективних інформаційних зв'язках, оптимізації інформаційних потоків, які необхідні для вирішення стратегічних завдань з розвитку бізнесу. Прикладним завданням цифровізації інноваційного розвитку промислових підприємств є раціональне використання людських ресурсів, підвищення продуктивності праці, застосування оптимальних схем бізнес-процесів, моделювання ланцюгів між підприємствами на цифрових платформах.

Використання інноваційних та цифрових технологій сприяє розвитку промислових підприємств та забезпеченню їх економічної безпеки [1-3]. Принципи цифровізації та інноваційного розвитку економіки є основними ідеями щодо глобального економічного розвитку на всіх рівнях господарювання. Застосування цифрових технологій дозволяє скоротити час та підвищити якість обробки масивів аналітичних даних, сприяє більш швидкому пошуку інформації, спрощує взаємообмін інформацією між всіма учасниками бізнес-процесів. Також дозволяє більш ефективно керувати транспортними, матеріальними, трудовими потоками, що удосконалює прийняття управлінських рішень. Основна перевага цифровізації є реалізація можливостей автоматизації процесів управління системою або її компонентами. Застосування таких технологій дозволяє масштабувати діяльність без втрати ефективності, що підвищує результативність управління промисловими підприємствами.

Цифровізація потребує від керівництва сучасних підприємств нових більш гнучких підходів до реалізації управлінської політики в сфері інноваційного розвитку діяльності підприємств та забезпечення їх економічної безпеки. Впровадження сучасних цифрових, комунікаційних, інформаційних технологій в усі сфери процесу виробництва не можливе без розуміння сутності та механізму цифровізації на рівні підприємства, оскільки воно є суб'єктом більш глобальної системи взаємозв'язку (держава, регіон, інші суб'єкти господарювання), тим самим створюючи власне бізнес-середовище. Світові дослідницькі організації щороку проводять ґрунтовні дослідження з питань інноваційного розвитку та впровадження цифровізації в усі сфери виробництва в міжнародному аспекті.

Впровадження цифрових технологій здійснюється через людський фактор в інноваційно-інтелектуальному забезпеченні діяльності підприємства. На рис. 1 представлено особливості людського фактору як уповільнювача процесів цифровізації на промислових підприємствах.

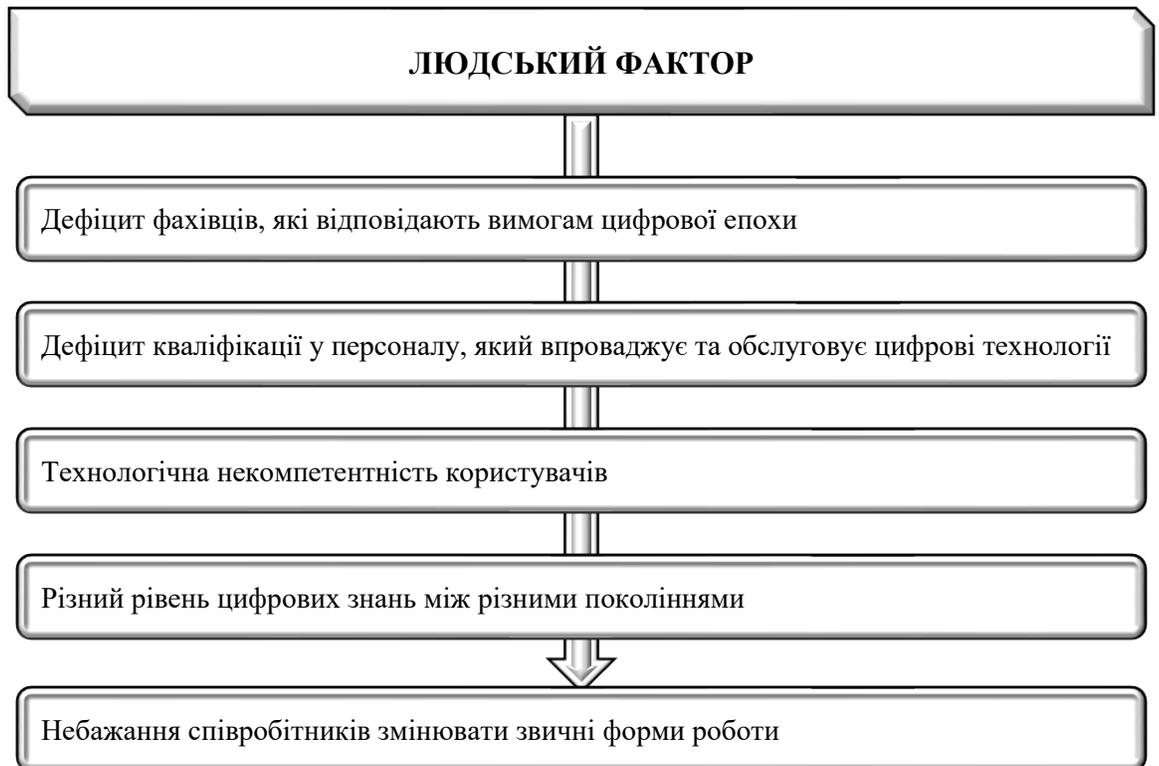

Рис. 1 Людський фактор, що уповільнює процеси цифровізації на промислових підприємствах

Джерело: сформовано автором

Інноваційний розвиток промислових підприємств сприяє забезпеченню їх економічної безпеки. При використанні цифрових платформ знижується рівень використання посередницьких послуг між продавцями та покупцями, що впливає на цінову політику підприємств. Перед підприємствами та власниками цифрових платформ постає завдання створення таких платформ, які б змогли забезпечити конфіденційність та збереженість даних всіх учасників бізнес-процесу. Якщо розглядати вплив цифровізації на інноваційний розвиток промислових підприємств доцільно виокремити такі складові виробництва як: використання бізнесом цифрових технологій, цифрові навички персоналу та комплексний показник ефективності інноваційної системи. На рівні підприємства за рахунок цих показників можна визначити ефективність цифровізації та оцінити її вплив на інноваційний розвиток промислового підприємства як детермінанти економічної безпеки.

Перелік посилань:

1. Tulchynska, S., Popelo, O., Vovk, O., Dergaliuk, B., Kreidych, I., Tkachenko, T. (2021). The Resource Supply of Innovation and Investment Strategies of the Microeconomic Systems Modernization in the Conditions of Digitalization. WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT, 17, 819-828.
2. Vovk, O., Kravchenko, M., Popelo, O., Tulchynska, S., Derhaliuk, M. (2021). Modeling the Choice of the Innovation and Investment Strategy for the Implementation of Modernization Potential. WSEAS TRANSACTIONS on SYSTEMS and CONTROL, 16, 430-438.
3. Arefieva, O., Tulchynska, S., Popelo, O., Arefiev, S., Tkachenko, T. (2021). The Economic Security System in the Conditions of the Powers Transformation. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, 21(7), 35-42.

РОЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ ПОЛІТИКИ У ФІНАНСОВІЙ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні маркетингові стратегії у світовій економіці розглядаються як найважливіша умова та невіддільний інструмент підвищення фінансової стабільності підприємств різних галузей діяльності. Провідні економісти всього світу і зокрема Ф. Котлер розглядають невід'ємність маркетингової політики організацій від фінансової стратегії так: «без фінансового мислення маркетологу практично неможливо піднятися на вищий рівень організації. Йому необхідно розбиратися у звітах про прибутки та збитки, про рух грошових коштів, балансові звіти та кошториси. Такі поняття, як оборотність активів, рентабельність інвестицій (англ. ROI), рентабельність активів (англ. ROA), рух ліквідності, додана вартість, ринкова капіталізація і витрати на капітал, повинні стати для нього настільки ж звичними, як і продажі, частка ринку або валовий прибуток» [2, с. 138]. Особливе значення має акціонерна вартість компанії з позиції повної та достовірної інформації про сукупність успішного проведення маркетингової політики організації (збільшення ринкових ініціатив, привернення уваги споживачів, збільшення попиту на продукцію і т.д.) та її впливу на рентабельність інвестицій та курс акцій. Тому цілком очевидно, що професійні компетенції фахівців з маркетингу повинні містити вміння пов'язувати між собою ринкові та фінансові показники.

Сучасними фахівцями виділяється велика кількість показників оцінки ефективності маркетингової стратегії, які поділяються насамперед на фінансові та нефінансові показники. Причому зазначається, що розрахувати рівень застосування кожного з них у світовій та вітчизняній практиці досить важко через те, що інформація такого роду, зазвичай є комерційною таємницею [1].

Питання, пов'язані з впливом маркетингу на фінансовий стан підприємств стали актуальними порівняно недавно, і єдині методичні підходи до оцінки фінансової ефективності маркетингових стратегій досі не розроблені. Тому нерідко керівники не тільки українських, а й зарубіжних підприємств та фірм при прийнятті маркетингових рішень ґрунтуються виключно на своїх оцінках і судженнях, що часом призводить до помилок у веденні бізнесу.

Таким чином, цілком очевидним є той факт, що одним з оптимальних варіантів для розвитку бізнесу, зміцнення фінансового стану буде розробка комплексу маркетингових стратегій управління з допомогою перелічених видів маркетингових активів.

На закінчення хотілося б відзначити, що, незважаючи на існування різних типів підприємств, жодне не може успішно функціонувати без маркетингової діяльності. І хоча дослідниками-економістами виділяються різні шляхи підвищення економічної та фінансової ефективності діяльності підприємств та фірм, тобто, проведення більш успішної політики використання активів [3], особливу увагу слід приділяти розвитку саме маркетингової стратегії, тому як фахівці маркетингового відділу допомагають підвищити ефективність, а отже, і прибутковість фірми. Кількісна оцінка успішності тієї чи іншої маркетингової стратегії – запорука розвитку компанії та максимально ефективного використання наявних ресурсів.

Перелік посилань:

1. Крикавський Є. В. Маркетингова товарна політика: навч. посібник. Львів: Вид-во НУ «Львівська Політехніка», 2018. 276 с.
2. Котлер Ф., Карен Ф.А. Фокс. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / Ф. Котлер, Карен Ф.А. Фокс. К. : УАМ, Вид. Хімджест, 2021. 580 с
3. Криворучко О. М. Процес реалізації маркетингу персоналу на підприємстві / О. М. Криворучко, О. І. Гладка // Економіка транспортного комплексу. 2022. Вип. 20. С. 18 – 28

СУТНІСТЬ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для підприємства, яке функціонує у нестійкому ринковому середовищі, велике значення має раціональна організація руху товару або збутова діяльність, основа ціль якої полягає в тому, щоб у повній мірі задовольнити потреби споживачів. Слід відмітити, що збутова діяльність є дуже важливою складовою будь-якого підприємства, адже саме від її ефективності залежить реалізація продукції підприємства в необхідних обсягах, а також дохід підприємства. Саме збутова діяльність охоплює у собі результати всіх попередніх дій підприємства. Варто зазначити, що збутова діяльність являє собою сукупність функцій, які здійснюються безпосередньо протягом усього періоду виробництва продукції, аж до самого продажу продукції споживачеві. Отже, при необхідності швидкого та гнучкого пристосування до ринкових вимог задля забезпечення конкурентної позиції підприємства, саме збутова діяльність впливає на прибутковість підприємства та ефективність його фінансово-економічної діяльності. Відповідно, у сучасних реаліях ринкових відносин, важливими є розуміння сутності збутової діяльності.

Як зазначає Балабанова Л.В., збутова діяльність - це система організації просування продукції, орієнтована на задоволення потреб покупців і одержання прибутку на основі формування попиту і стимулювання збуту. Це певний цілісний процес, який охоплює: планування обсягу реалізації товарів із урахуванням рівня прибутку, що очікується; пошук і обрання найкращого партнера - постачальника (покупця); проведення торгів, включаючи встановлення ціни відповідно до якості товару та інтенсивності попиту; виявлення й активне використання факторів, здатних прискорити збут продукції та збільшити прибуток від реалізації[1].

Один із відомих вчених Бурцев В. В. у своїх працях поняття збутової діяльності трактує таким чином: збутова діяльність являє собою сукупність дій, що виконуються з того моменту, як продукт в тій формі, в якій його буде використано, надходить до комерційного підприємства чи кінцевого виробника, й до того моменту, коли споживач купує його [2].

В основі збутової діяльності лежить безпосередньо збут продукції. Збут необхідно розглядати як одну з найважливіших складових діяльності підприємства на ринку, адже саме збут є кінцевою реалізацією цілей підприємства. Так вчений Міщенко Г. сформулював таке визначення поняття «збут». Збут – це сукупність організаційно-технічних і комерційних заходів для безпосередньої реалізації товарів та послуг на споживчому ринку і просування вже готового товару від виробника до споживача. [3].

Отже, дослідження наукових підходів щодо сутності збутової діяльності дозволило визначити, що сутність збутової діяльності можна розглядати з одної сторони, як процес розподілу та збуту продукції підприємства, задля отримання підприємницького прибутку, а з іншої сторони, як кінцевий етап процесу підприємницької діяльності, метою якої є досягнення якнайбільшого обсягу продажів продукції, задоволення потреб споживачів. та максимального прибутку підприємства. Враховуючи вищезазначене, варто відмітити, що роль збутової діяльності у функціонуванні підприємства є досить вагомою, адже саме в сфері збуту формується оцінка ефективності діяльності підприємства в цілому. Крім того, збутова діяльність суттєво впливає на підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Перелік посилань:

1. Балабанова Л.В. Управління збутовою політикою: навчальний посібник [Текст] / Л.В. Балабанова, П. Митрохіна – К.: ЦУЛ, 2011. – 240с.
2. Багієв, Г. Л., Асаул, А. Н. Організація підприємницької діяльності / Г. Л. Багієв, А. Н. Асаул. - ІЗДАТ-у: Омега-Л, 2009.
3. Міщенко Г. Комерційний маркетинг у бібліотечній сфері. Вісник Книжкової палати. 2002. № 7. С. 23–26.

Марченко В. М., д.е.н., професор,
Гречко А. В., д.е.н., професор,
Кузьмінська Н.Л., к.е.н., доцент
КПІ ім. Ігоря Сікорського

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ, УТВОРЕНИМИ У РЕЗУЛЬТАТІ РУЙНУВАНЬ БУДІВЕЛЬ ТА СПОРУД

За даними Державного комітету статистики України, розвиток будівництва супроводжувався зростанням обсягів будівельних відходів. Так, в 2020 році було утворено близько 900 тис тон відходів будівництва, понад 83 % із яких розміщуються на полігонах та місцях їх тимчасового зберігання [1]. В Україні спеціалізовані полігони для захоронення будівельних відходів є лише у Києві (полігон № 6) та майданчик у Харкові. Основним місцем розміщення таких відходів є звалища побутових відходів.

В умовах війни країна постала перед необхідністю поводження зі зростаючими обсягами відходів, утвореними в результаті руйнування будівель та споруд. Так, за даними досліджень Київської школи економіки, за час війни станом на кінець липня в Україні було зруйновано та пошкоджено 129,9 тис. житлових будівель, 2217 освітніх установ, 903 медичні установи, 89 установ соціальної сфери, 388 підприємств, 43,7 тис. одиниць сільськогосподарської техніки, 1991 магазинів, 511 адмінбудівель, 18 цивільних аеропортів, 764 дитсадки, 634 культурні споруди, 27 торгових центрів [2].

Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків [3] визначив можливі шляхи повторного використання компонентів відходів від руйнувань. Основними шляхами рекуперації відходів будівництва є використання їх компонентів для виробництва цементу, дорожнього покриття, в металургії.

Реалізація законодавчо закріплених можливостей використання будівельних відходів можлива лише при наявності збалансованої системи економічних інтересів держави та суб'єктів підприємництва – учасників системи поводження з відходами руйнувань об'єктів будівництва. В довоєнний період загальна кількість підприємств в сфері поводження з відходами становила 1621 одиницю, із них діяльність зі збирання відходів здійснювали 910 підприємств, оброблення та видалення відходів – 190, відновлення матеріалів – 521. Із усієї кількості діючих підприємств 92,3% були малими підприємствами, рентабельність діяльності яких становила 2-5 %. Основним об'єктом зацікавленості суб'єктів підприємництва в сфері поводження з такими відходами був металобрухт.

Накопичення значних обсягів відходів, утворених у результаті бойових дій, потребує необхідності стимулюючої підтримки учасників ланцюга управління з такими відходами. Напрямом такої підтримки є вплив держави на формування ринкового попиту на вторинні матеріали, вироблені з будівельних відходів. Адміністративними методами формування такого попиту є: законодавчо закріплена вимоги про обов'язковість використання певної частки вторинних будівельних матеріалів у новому будівництві, державне регулювання ціни вторинного цементу. Інструментами закріплення відповідальності за учасниками довгого ланцюга управління будівельними відходами є державні контракти та державне фінансування впровадження інноваційних технологій виробництва вторинних матеріалів.

Перелік посилань:

1. Утворення та поводження з відходами I–IV класів небезпеки за категоріями матеріалів у 2020 році. <https://ukrstat.gov.ua> 2. Пряма шкода від руйнувань в Україні досягла \$ 108 мільярдів. Focus.ua 3. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-%D0%BF#n99>

ЗВО «Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая»
**ВИКОРИСТАННЯ БАЗОВИХ СТРАТЕГІЙ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ТА ПІДПРИЄМСТВАМИ
РІЗНИХ ФОРМ ВЛАСНОСТІ ТА СФЕР ДІЯЛЬНОСТІ**

На сучасному етапі функціонування економіки країни перед підприємствами постає актуальне питання вибору стратегій розвитку організацій, підприємств та фірм різних форм власності та сфер діяльності. Накопичений багатий досвід щодо розроблення та вибору стратегій різних організацій підтверджує тезис про те, що їхнє керівництво не часто зупиняється на якомусь одному варіанті. Найчастіше, обрана стратегія є певним симбіозом декількох стратегічних підходів, які засновані на загальновідомих базових стратегіях, причому послідовність використання стратегічних підходів відзначається змістом та очікуваними наслідками від впровадження кожної із базових стратегій. У такому випадку загальна стратегія організації формується за принципом визначення часового першочергового використання обраних стратегій.

Наприклад, перш за все, необхідно зосередити зусилля організації на тому, щоб продовжити випуск вже освоєної продукції і далі постачати її на традиційні ринки, адже на неї все ще достатньо високий попит. Наступний крок характеризується концентрацією уваги на нових перспективних ринках збуту, переміщуючи на них традиційну для організації продукцію. І нарешті необхідно створювати нові модифікації виробів, які вже користуються попитом, задля постачання їх на старі ринки з метою стимуляції повторних закупівель і т.д.

За змістом базові стратегії відрізняються умовами відповідних ринків, номенклатурою виробництва, конкурентоздатністю продукції, фінансовими, технологічними, збутовими, кадровими можливостями організації, а також іншими чинниками. Усі подібні скомпоновані стратегії, котрі організації різних сфер діяльності демонструють у реальності, є модифікаціями у тому чи іншому вигляді декількох базових стратегій. Дані базові стратегії ефективні за дотримання певних умов і відповідного внутрішнього і зовнішнього оточення. Тому, при аналізі той чи іншої стратегії необхідно врахувати причини, які примушують підприємства обирати ту чи іншу стратегію.

Наведемо базові стратегії. Стратегія обмеженого зростання. Дану стратегію використовують переважна більшість організацій, котрі працюють у традиційних галузях, які давно усталені та характеризуються застосуванням стабільної технології. У випадку, якщо керівництво в цілому задоволене станом справ в організації, то в подальшому воно буде використовувати дану стратегію, адже орієнтація на неї – це найпростіший і найменш ризикований шлях подальшого освоєння ринку. Стратегію зростання найчастіше застосовують у нових галузях, які динамічним чином розвиваються і в яких відбувається швидка зміна технологій. Цю стратегію відрізняє щорічне значне зростання обсягів виробництва відносно рівня попереднього року.

Стратегія скорочення. Дану стратегію використовують досить рідко, адже для неї характерне встановлення цілей нижче досягнутого в минулому рівня. Стратегія скорочення застосовується тоді, коли показники діяльності організації мають стійку негативну тенденцію і немає засобів, які можуть покращити ситуацію. Комбіновані стратегії – як об'єднання вище наведених стратегій використовують потужні диверсифіковані підприємства, які активно працюють у декількох галузях із різноманітним асортиментом.

Отже, обрання та реалізація стратегії розвитку організації – це важливий складний багатоаспектний процес, який потребує ретельного використання різноманітних методів, принципів, прийомів аналізу альтернативних варіантів із ціллю забезпечити довгострокове ефективне функціонування організації у майбутньому.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗМІН ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасному розвитку підприємства організаційні зміни є невідкладною його складовою. Застосування організаційних змін на підприємстві сприяє підвищенню рівня його розвитку та конкурентоспроможності. Сучасне впровадження організаційних змін та необхідність їх впровадження на підприємствах пояснюється зростаючою важливістю управління ними на основі пришвидшення змін в оточуючому середовищі, їх кількістю та якістю, оскільки значна їх частина носить системний характер та потребує вчасної виваженої реакції на них. Тому управління організаційними змінами будь якого підприємства є новим недостатньо дослідженим напрямом в управлінні, що й обумовлює актуальність дослідження та потребує нових концептуальних засад, методів та підходів до управління. Організаційні зміни слід розглядати як рішення керівного складу змінити одну або декілька внутрішніх складових на підприємстві, його структурі, задачах, людському факторів або технології. Керівництво повинно швидко реагувати на вимог ситуації, які призвели до потреби в змінах, які викликані як змінами в зовнішньому так і у внутрішньому оточенні підприємства. В умовах стрімкого інноваційного розвитку підприємств, швидкої модернізації економіки, динамічністю змін та комунікацій, в системі управління змінами принципову важливість набувають прагнення до перешкоди застою, збільшення потенціалу використання ресурсів. Основним джерелом всіх цих можливостей стає управління організаційними змінами на підприємстві, яке спрямоване на сталий та ефективний розвиток. В теорії організаційних змін виокремлюють два підходи, щодо трактування їх виникнення. Перший підхід заснований на тому, що організаційні зміни слід розглядати як різні нововведення, які поєднуються в різних напрямках (зміна структури, цілей організації. Технологічних процесів) та сприяють розвитку підприємства на основі раціонального використання існуючого потенціалу. Другий підхід заснований на тому, що не має такого типу організаційної структури, яка б сприяла максимальній ефективності управління на всіх стадіях розвитку підприємства. При цьому за змінами ключових ситуаційних чинників, коли організація не в змозі ефективно на них реагувати, потрібно запроваджувати організаційні зміни в структурі управління. Кожне підприємство повинно пристосовуватися до середовища, в якому воно функціонує з найменшими втратами.

Організаційні зміни як і будь які зміни на підприємстві в процесі його функціонування, впливають та змінюють стан більшості його елементів. До об'єктів впливу організаційних змін на підприємстві можна віднести: зміна структури (зміна внутрішньої структури організації, зміна інформаційних систем, технології, форма власності. Зміна правової форми, ділової активності, джерел фінансування); зміна цілей та завдань діяльності організації; інноваційні зміни в технологічних процесах; зміна організаційної культури; зміни в персоналі підприємства (зміна керівного складу, підвищення кваліфікації, мотивації); зміна ефективності діяльності організації (фінансові, економічні, соціальні результати, діловий престиж). Процес управління змінами слід розглядати як прогнозування та планування майбутніх змін, які спрямовані на забезпечення належного рівня розвитку підприємства, оцінки загроз та небезпек оточуючого середовища функціонування підприємства. Однією з важливих складових управління організаційними змінами на підприємстві є своєчасне внесення корективів у стратегічні плани з відповідним внесенням змін до тактичних та оперативних планів його розвитку. Таким чином, можна визначити, що організаційні зміни є процесом адаптації підприємств до змін зовнішнього середовища для забезпечення його ефективної діяльності та підвищення рівня конкурентоспроможності.

УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Управління стратегічним розвитком підприємства – багатоплановий, формально-поведінковий управлінський процес, який допомагає формулювати та виконувати ефективні стратегії, що сприяють балансуванню відносин між організацією, включаючи її окремі частини, та зовнішнім середовищем, а також досягненню встановлених цілей [3].

Також можна сказати, що управління стратегічним розвитком підприємства – це процес, використовуючи який управлінці розраховують довгострокове керівництво підприємством, позначають конкретні сфери діяльності, щоб розробити стратегії для досягнення цілей, беручи до уваги умови внутрішнього і зовнішнього середовищ, та здійснюють контроль за дотриманням розроблених планів.

Управління стратегічним розвитком підприємства – це не лише певна кількість концепцій, підходів і методів, це динамічний процес аналізу, вибору стратегій, планування, забезпечення і здійснення розроблених планів підприємством, що полягає в повторюваному циклі розв’язання п’яти основних завдань:

- 1) визначення майбутнього бізнесу компанії, формування стратегічного бачення напрямку розвитку організації;
- 2) перетворення стратегічного бачення і місії у вимірні цілі і завдання виконання;
- 3) розробка стратегії для досягнення бажаних цільових результатів;
- 4) реалізація і виконання обраної стратегії кваліфіковано і ефективно;
- 5) оцінка рівня досягнень поставлених цілей, розгляд нових напрямків розвитку і пропозицій з коректуванням довгострокових напрямків, цілей, стратегії чи її виконання у світлі накопиченого досвіду, зміни умов, нових ідей і нових можливостей [3].

Сьогодні для стратегічного аналізу зовнішнього середовища підприємства використовується різноманіття методів. В Україні найбільш популярними стали SWOT-аналіз, PEST-аналіз, економіко-статистичні методи, методи оптимізації та інші.

Аналіз зовнішнього середовища є вкрай необхідним для підприємства. До нього входять вивчення постачальників ресурсів, наявність ринків для збуту продукції, покупці, готові придбати товар, конкуренти, законодавство і т. д.

Для коректного вибору методики аналізу зовнішнього середовища слід взяти до уваги:

- а) складність – чинники для реагування підприємством;
- б) невизначеність – кількість і достовірність інформації про чинник зовнішнього середовища;
- в) рухливість – швидкість відбування змін в оточенні підприємства.

Перелік посилань

1. Белошапка, В.А. Стратегическое управление: принципы и международная практика. – Учебник / В.А. Белошапка, Г.В. Загорий // Под ред. В.А. Белошапки. – Киев: Абсолют – В, 1998. – 352 с.
2. Білоконний П.Г. Управління конкурентоспроможністю: Конспект лекцій/ П.Г. Білоконний// — Вінниця: ВІРЕУ, 2000. — С. 33—34.
3. Виханский О.С. Стратегическое управление: Учебник./ О.С. Виханский//– 5-е изд., перераб. и доп. – М.: Гардарика, 2011. – 296с.

МАРЖИНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЯК ОДИН З ЧИННИКІВ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Отримання прибутку є основною метою ведення будь-якої господарської діяльності. У сучасних умовах, коли фінансовий стан підприємств стрімко знижується за рахунок інфляційних процесів, нестабільності цін, політичної ситуації, що тягне за собою погіршення економічного становища країни в цілому, усе більшу і більшу проблему посідає неефективність визначення прибутковості. Для її вирішення доцільним є розповсюдження використання маржинального аналізу, адаптованого під сучасні кризові умови.

Маржинальний аналіз – це дослідження потенційних додаткових доходів від діяльності порівняно з додатковими витратами, понесеними цією ж діяльністю. Він є інструментом прийняття управлінських рішень та допомагає підприємствам максимізувати свої потенційні прибутки через розрахунок можливої вигоди після компенсації здійснених витрат.

Маржинальний аналіз дозволяє оцінити взаємозв'язок між обсягом виробництва, витратами та прибутком. Він передбачає розподіл витрат на постійні та змінні, на основі яких розраховуються показники, необхідні для визначення ефективності діяльності підприємства. Основним із них є маржинальний дохід – різниця між доходом і змінними витратами.

Розрахунок маржинального доходу при плануванні асортименту і прибутку, дозволяє керівництву підприємства приймати правильні управлінські рішення, швидше реагувати на зміни умов виробництва і зовнішнього середовища. Водночас продукція з додатним маржинальним доходом сприяє покриттю постійних витрат, а, отже, і зростанню прибутку. В сучасних умовах, які не передбачають ризикованість діяльності, даний факт дозволяє мінімізувати збитки, які були б понесені внаслідок неефективного вибору стратегії компанії.

Ще одним важливим показником маржинального аналізу є точка беззбитковості, яка дозволяє визначити критичний обсяг виробництва при якому доходи повністю покривають витрати. На основі отриманих значень можна проводити планування обсягів виробництва [1].

Для адаптації маржинального аналізу під сучасні умови доцільним є не відокремлена оцінка прибутковості даним методом, а його інтеграція у вже наявну систему оцінювання. Така гібридна система аналізу дозволить швидко адаптувати підприємства під новий інструмент, а також стане основною для розширення сфери дослідження діяльності компанії за умов майже незмінного обсягу ресурсів, необхідних для аналізу.

Маржинальний аналіз є критично важливим компонентом мікроекономічного аналізу рішень, оскільки він дотримується двох правил максимізації прибутку:

- 1) правило рівноваги – діяльність повинна здійснюватися до тих пір, поки її граничні витрати не зрівняються з її маржинальним доходом;
- 2) правило ефективного розподілу – діяльність має здійснюватися доти, доки кожна одиниця зусиль не принесе такого ж граничного прибутку, та, разом з тим, слід виділяти більше ресурсів на діяльність із найвищим маржинальним прибутком і менше на інші [2].

На основі проведеного дослідження можна встановити, що використання гібридного маржинального аналізу при оцінці прибутковості дозволить визначити більш точні розміри прибутку, що позитивно вплине на функціонування підприємства в кризових умовах.

Перелік посилань:

1. Н. Д. Бабяк, Н. Ю. Крутоус. СVP-аналіз в умовах багатопродуктового виробництва як інструмент операційного контролінгу. *Вісник аграрної науки Причорномор'я*. 2021.
2. Bhumika Dutta. What is Marginal Analysis? Definition, Uses, and Limitation. *Analytic steps*. 2022. URL: <https://www.analyticsteps.com/>.

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОСТІ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Екологізація виробництва розглядається як процес, що характеризується сукупністю заходів моніторингу, контролю та регулювання техніко-технологічних параметрів виробничої системи з метою одночасного досягнення цілей у вигляді зниження негативного впливу на навколишнє природне середовище та отримання додаткового позитивного економічного та/або соціального ефекту в контексті сталості виробничої діяльності підприємств [1-2].

Основними принципами, на яких має базуватися процес екологізації виробництва незалежно від сфери діяльності підприємства є:

- системність, що характеризується послідовним підходом до екологізації виробничих процесів на підприємстві і передбачає, з одного боку, уникнення селективного відбору напрямків, що доволі часто обмежується фінансовими потребами здійснення таких заходів, а з іншого, врахування наявних внутрішнь системних зв'язків виробничої системи, а саме у питаннях забезпеченості їх узгодженості з метою підтримки ритмічності та рівномірності у випуску продукції;
- комплексність передбачає, що впроваджені підприємством зміни щодо екологізації виробничої діяльності мають бути повністю узгодженими у функціональному та часовому вимірі їх реалізації, враховувати наявні виробничі зв'язки, характер та ступінь впливу потенційних побічних ефектів від імплементації відповідних дій як у розрізі внутрішнього середовища підприємства, так і щодо впливів продуктованих ним у зовнішнє середовище;
- відповідальність, що полягає у свідомому використанні підприємством того чи іншого природного ресурсу, розумінні спектру можливих наслідків зловживань та його недбалого використання для природних екосистем, персоналу підприємства тощо;
- наукова обґрунтованість передбачає застосування наукового підходу у процесі дослідження, планування та безпосереднього впровадження заходів щодо екологізації виробництва у відповідності до найсучасніших розробок та напрацювань у даній сфері;
- економічна збалансованість передбачає, що реалізація процесу екологізації ґрунтується на поєднанні екологічного та економічного критеріїв ефективності, синергетична взаємодія яких у підсумку може дати найвищий рівень виробничої віддачі;
- перманентність процесу поліпшення, що полягає у розгляді питання екологізації не як цільового стану виробничої системи, а у якості процесу безперервного вдосконалення її виробничих параметрів з метою мінімізації негативних екологічних впливів разом із досягненням максимальних економічних результатів.

Означені принципи екологізації виробничої діяльності підприємства реалізуються шляхом використання відповідних інструментів, які відповідно до міри та характеру впливу на ступінь екологічності виробництва розподіляються на ресурсозберігаючі, маловідходні та безвідходні технології.

Перелік посилань:

1. Marhasova, V., Garafonova, O., Popelo, O., Tulchynska, S., Pohrebniak, A., Tkachenko, T. (2022). Environmentalization of Production as a Direction of Ensuring the Sustainability of Production Activities of Enterprises and Increasing their Economic Security. *International Journal of Safety and Security Engineering*, Vol. 12, No. 2, pp. 159-166.
2. Tulchynska, S., Popelo, O., Marhasova, V., Nusinova, O., Zhygalkevych, Zh. (2021). Monitoring of the Ecological Condition of Regional Economic Systems in the Context of Sustainable Development. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 12(5), 1220-1228.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Вибір інструментарію та засобів, що застосовуються з метою інноваційного розвитку підприємств має велике значення та робить наслідки їх рішень вкрай важливими [2, 3]. На ефективність управлінських процесів впливає якість інформаційного забезпечення. Ступінь складності застосування інформаційних технологій залежить від розмірів промислового підприємства та розвинутості його операційної системи. Саме тому питання щодо забезпечення оптимізації функціонування промислових підприємств на основі запровадження новітніх інформаційних технологій набуває все більшої актуальності.

Цифровізація призводить до більш відкритої та доступної системи інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємств, потребуючи нових механізмів забезпечення економічної безпеки через збільшення ризиків недобросовісного використання доступної інформації. В останні роки в глобальному контексті увага спільноти зосереджена на ефективному використанні сучасних цифрових технологій, які дозволяють отримати доступ до світових баз даних та глобальних логістичних потоків.

Наразі інформаційні технології як вираження інформаційної революції спрямовані на посилення процесів глобалізації, інтеграції та перетворення світової економічної системи. Новітні інформаційні технології надають змогу відправляти, отримувати, передавати та обмінюватися даними в режимі реального часу не залежно від місця знаходження, що позитивно впливає на якість та оперативність управлінських процесів, зокрема підвищує організаційні можливості інноваційних та інвестиційних міжнародних процесів та проектів, пришвидшує пристосованість політики країн у частині урядових дій та банківської системи, активізує рух капіталів та ресурсів тощо [1, с. 6].

Сучасні тенденції просування новітніх технологій, підвищення рівня інформатизації та комунікації, а також технологічної та інформаційної освіченості людей, створення електронних порталів та платформ, підвищення рівня якості, доступності та швидкості зв'язку з одночасним зниження собівартості та цін на інформаційно-комунікаційні та інтернет послуги призводить до підвищення рівня продуктивності праці, відкриття нових суб'єктів господарювання та створення робочих місць, розширення діяльності вже існуючих, підвищення якості процесу управління інноваційним розвитком. Досвід закордонних підприємств вказує на те, що використання промисловими підприємствами інформаційних технологій та надання доступності до інформаційних ресурсів – це один із провідних чинників впливу на процес їх інноваційного розвитку.

Список використаних джерел

1. Антоненко В. Г. Роль та місце інформаційних технологій у глобальній економіці. Молодий вчений. 2015. № 11 (2). С. 6–9.
2. Tulchynska, S., Vovk, O., Popelo, O., Saloid, S., Kostyunik, O. (2021). Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems. IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security, 21(6), 161-168.
3. Vovk, O., Kravchenko, M., Popelo, O., Tulchynska, S., Derhaliuk, M. (2021). Modeling the Choice of the Innovation and Investment Strategy for the Implementation of Modernization Potential. WSEAS TRANSACTIONS on SYSTEMS and CONTROL, 16, 430-438

РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ: СТРУКТУРА ФОРМУВАННЯ

Поняття ресурсного потенціалу широко розглядається в економічній науці. Сьогодні існує кілька підходів до його розуміння. Ресурсний потенціал розуміємо як сукупність технічних, технологічних, енергетичних, інформаційних, інноваційних, інвестиційних та трудових ресурсів підприємства.

Сутність досліджуваного поняття дозволяє говорити про ресурсний потенціал підприємства як один із провідних чинників його розвитку. При цьому слід пам'ятати, що не лише матеріальні, а й нематеріальні ресурси визначають можливості агропромислового комплексу та надають суттєвий вплив на ефективність його функціонування.

Ядром ресурсного потенціалу будь-якого підприємства є його кадровий склад. Запитання, пов'язані з вивченням людського капіталу, розглядають як вітчизняні, і зарубіжні дослідники [1-2].

Під людським капіталом пропонуємо розуміти складний синтетичний фактор, що включає сукупність соціально-економічних, психологічних та інших параметрів людських ресурсів: рівень освіти, стресостійкість, когнітивні та творчі здібності, виробничий досвід, ступінь свободи, управлінські та підприємницькі здібності, менталітет, рівень культури, якість праці, стан здоров'я, адаптивні якості, здатність до самоорганізації [3].

Ще однією складовою ресурсного потенціалу підприємства є його технічна оснащеність. У разі всебічної модернізації агропромислового комплексу технічне переоснащення підприємств потребує значних фінансових вливань. Власних коштів у виробників, як правило, недостатньо. Можливості ж залучення зовнішніх довгострокові інвестиції для більшості підприємств обмежені. Придбання нової техніки ускладнюється її високою вартістю та тривалою окупністю. Особливо складна ситуація складається на малих підприємствах. Техніка має високий ступінь зносу, вимагає великих вкладень у ремонт. Це зумовлює її малу продуктивність та ефективність.

Оцінку технічного потенціалу підприємства проводять з урахуванням технологічних, економічних та екологічних характеристик машин та устаткування. Враховуються технічні характеристики машин та наявність фахівців, здатних працювати на них.

Слід зазначити, що ресурсний потенціал є синтетичним показником. Окремо взяті якісні та кількісні розрахунки ефективності підприємства не інформативні та не дають можливості виробити план його розвитку на довгострокову перспективу. Лише облік усіх елементів ресурсного потенціалу у їх взаємозв'язку дозволить прорахувати всі доходи та ризики у короткостроковому та довгостроковому періодах. Цей підхід застосуємо як до агропромислового комплексу регіону, так і до окремо взятого підприємства.

Ще одним важливим аспектом є взаємозв'язок всіх компонентів ресурсного потенціалу. Для того, щоб підприємство успішно функціонувало, а його ресурси були максимально введені в обіг, необхідно особливу увагу приділити механізмам управління [4].

Важливим вектором управлінської політики має бути прогнозування короткострокових та довгострокових результатів діяльності підприємства, визначення оптимальних пропорцій задіяних та потенційних ресурсів. З іншого боку, управлінський апарат є одним із структурних компонентів ресурсного потенціалу підприємства.

Управлінський апарат виступає одним із провідних елементів ресурсного потенціалу підприємства: від грамотно продуманих та своєчасно прийнятих управлінських рішень

залежить та економічна рентабельність підприємства, і кадровий потенціал, та наявність чіткого плану розвитку з урахуванням всіх вигод та ризиків.

Ефективність та сталий розвиток підприємств залежить не стільки від наявності та стану їх ресурсного забезпечення, скільки від їх стану, залучення у виробництво та динаміки оновлення. Ресурсний потенціал виступає головною матеріальною основою будь-якого підприємства, і від його стану залежить як якість та вартість виробленої продукції, так і рівень розвитку конкретної території. Ресурсне забезпечення кожного окремо взятого підприємства визначає ресурсне забезпечення комплексу держави загалом.

Заходи, які сприятимуть ефективній реалізації ресурсного потенціалу сталого розвитку підприємств в умовах сучасного суспільства:

1) стратегія економічного розвитку країни та національна технологічна ініціатива повинні виступати ключовими орієнтирами формування ресурсного потенціалу підприємства;

2) постійний системний моніторинг потреб суспільства та держави та можливостей кожного окремо взятого підприємства з метою ефективного використання вже існуючих та впровадження в обіг нових ресурсів;

3) максимальне використання інструментів політичного, економічного та соціального прогнозування для своєчасного оновлення та коригування задіяних та пасивних ресурсів;

4) популяризація системи безперервної освіти як ресурсу формування фахівців, які відповідають викликам часу та виступають компетентними на світовому рівні;

5) організація цілеспрямованої роботи щодо забезпечення об'єктів соціальної інфраструктури, що особливо актуально для сталого розвитку сільських територій та формування ресурсного потенціалу підприємств;

6) формування позитивного образу території в очах молоді з визначенням перспектив її розвитку та ролі у житті держави.

Сталий розвиток підприємств визначається багатьма факторами, ресурсний потенціал – лише один з них. Проте грамотне розпорядження ресурсами є запорукою успішного функціонування підприємства.

Перелік посилань:

1. Гриньова В.М., Салун М.М. Оптимізація вартості складових ресурсного потенціалу підприємства : монографія. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 236 с. (С. 112).
2. Шаманська О.І. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2022. Вип. №6(132). URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
3. Brunori G., Branca G., Cembalo L., D'Haese M., Dries L. Agricultural and food economics: the challenge of sustainability // *Agricultural and Food Economics*. 2020. Vol. 8.
4. Gennaro B. C. de, Forleo M. B. Sustainability perspectives in agricultural economics research and policy agenda // *Agricultural and Food Economics*. 2019. Vol. 7.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

На даний період економічна глобалізація значно розширила ринковий попит і пропозицію, надаючи підприємствам величезний простір для розвитку та можливості отримання прибутку, але вона також ставить підприємства в більш інтенсивне конкурентне середовище. Це вимагає від управління витратами надання повної відповідної інформації, яка допоможе підприємствам приймати ефективні рішення та створювати довгострокові конкурентні переваги. Однак багато підприємств все ще мають різні проблеми в управлінні витратами, що не тільки перешкоджає покращенню економічних вигод підприємств, але й перешкоджає сталому та здоровому розвитку підприємств. Управління витратами підприємства включає всі аспекти виробництва та експлуатації, охоплюючи весь життєвий цикл продукту, а рівень управління витратами має вирішальний вплив на розвиток підприємства. Тому в сучасних умовах господарювання підприємствам дуже важливо сформуванати ефективну систему управління витратами.

Загалом, управління витратами - це поведінка наукового контролю витрат за допомогою різних інтелектуальних методів для зниження витрат і отримання конкурентних переваг [1].

А тепер коротко розглянемо існуючу загальну систему управління витратами:

Метод стандартних витрат. Його принцип роботи такий: по-перше, необхідно підготувати загальний бюджет на основі наявних даних; по-друге, порівняти фактичні витрати, понесені в процесі обліку витрат, із попередньо оціненою стандартною вартістю, з'ясувати причину різниці та ефективно контролюйте її [2].

Цільова вартість, вперше використана в Японії, є методом розрахунку, який враховує продукти, включені в цільовий ринок, під час розрахунку. Принципи його роботи такі: по-перше, визначити зв'язок відповідно до характеристик нового продукту та характеристик групи споживачів; по-друге, скласти комплексний бюджет цільових витрат, необхідних для НДДКР і виробництва нового продукту, а потім розподілити загальну цільову вартість на деталі продукту; третій крок полягає в тому, щоб порівняти різницю між фактичною собівартістю виробництва та цільовою вартістю, повідомити про це персонал науково-дослідних розробок, проаналізувати причини та запропонувати рішення [7].

Калькуляція витрат на основі діяльності. Спочатку відповідно до споживання ресурсів вартість ресурсу розподіляється на операцію, а вартість операції обчислюється; потім вартість включається у вартість продукту відповідно до кількості процесу, спожитого в під час виробництва продукту [3].

Управління витратами займає надзвичайно важливе місце у виробничо-експлуатаційній діяльності підприємств. За допомогою управління витратами можна зменшити економічні втрати, ефективно зменшити витрати, покращити економічні вигоди, підвищити конкурентоспроможність і стабільність підприємств.

Перелік посилань:

1. Козаченко Г. В. Управління затратами підприємства : монографія / Г. В. Козаченко, Г. А. Макухін. – К. : Лібра, 2020. – 320 с.
2. Голов С.Ф. Управлінський облік: Підручник. – К.: Лібра, 2021. – 704 с.
3. Донг Кан, Чжан Янь. Огляд досліджень цільової калькуляції витрат [J] Експлуатація та управління. 2021 (10)

Салоїд С.В.,
к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту підприємств,
Ченуша О.С.,
к.е.н., старший викладач кафедри менеджменту підприємств,
КПІ ім. Ігоря Сікорського

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Поняття економічної безпеки (ЕБ) є багатоаспектним, міждисциплінарним та охоплює всі рівні та суб'єктів економічної системи. Актуалізація та детальний аналіз проблем забезпечення ЕБ призвели до появи нової галузі знань – «безпекології», що ставить за мету виявити зміст безпеки, причини недотримання, фактори впливу, форми прояву і роль у життєдіяльності суспільства [1].

Науково-методичні підходи, що можуть застосовуватися до дослідження ЕБ підприємства відрізняються за своїми особливостями, мають відповідні переваги та недоліки, обираються залежно від цілей дослідження та вихідних даних, тому в більшості своїй «не конкурують» між собою [2]. Аналіз складових ЕБ підприємства за способом вираження її сутності як сукупності дій або можливостей підприємства, а також такої класифікаційної ознаки загроз як «цикл управління», згідно якого загрози поділяють на стратегічні, тактичні, оперативні, дає підстави зазначити, що економічна безпека підприємства є об'єктом управлінського впливу на рівні стратегії і тактики.

Забезпечення ЕБ підприємства слід тлумачити у двох аспектах: як раціональне використання сукупності ресурсів підприємства для його ефективного стабільного функціонування і як інструмент адаптації та протидії негативним факторам середовища різних рівнів шляхом застосування оперативних і стратегічних методів за допомогою використання управлінських знань і компетенцій. Ефективність управління ЕБ підприємства та її оцінювання є досить складною як теоретичною, так і практичною проблемою. Оцінювання ефективності управління можна здійснювати: 1) за результатами керованої складової (оцінювати стан або процеси, що характеризують об'єкти управління як результат відповідних дій чи реалізованих рішень); 2) за параметрами керуючої складової (оцінювати стан або процеси, що характеризують суб'єктів управління - функції, структуру, поведінку тощо); 3) одночасно за сукупністю станів об'єктів та суб'єктів з урахуванням впливу факторів середовища [3].

Моделювання параметрів для оцінювання ефективності реалізації механізму управління ЕБ промислових підприємств здійснюється за таким алгоритмом: 1. Визначення цілей моделювання та параметрів системи. 2. Збір статистичних даних. 3. Розрахунок показників, що описують систему, вибір індикаторів. 4. Проведення кореляційного та інших аналізів для зменшення розмірності моделі. 5. Вибір математичної моделі. 6. Створення та тестування моделі. 7. Проведення розрахунків. 8. Перевірка результатів на адекватність. 7. Інтерпретація результатів.

Розроблення моделі дає можливість підтвердити, що обрані для аналізу індикатори визначають динаміку цільових показників та дозволяють оцінювати параметри, що визначають ефективність реалізації механізму управління ЕБ підприємства та підтверджують стану управління ЕБ.

Перелік посилань:

2. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства: монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.
3. Шульженко Л. С. Економічна безпека стратегічного альянсу: системний підхід: монографія. Луганськ: Промдрук, 2014. 318 с.
4. Гавриш О.А., Дергачова В.В., Салоїд С.В., Кузнецова К.О., Ченуша О.С. Управління економічною безпекою промислових підприємств в контексті забезпечення національних інтересів України: монографія. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 330 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/43473/1/Monografia_Upravlinia.pdf

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

На сучасному етапі економічного розвитку набуває важливості та актуальності процес аналізу існуючих інформаційних технологій, можливостей їх удосконалення, формування та застосування у діяльності промислових підприємств.

Інформаційні технології на підприємствах національної економіки сприяють їх інтегруванню та адаптації до оточуючого середовища, встановленню між ними взаємозв'язку, покращенню якості продукції та (або) послуг, підвищують швидкість обробки та передачі інформації, а також обслуговування споживачів та клієнтів, дозволяючи враховувати їх особливості та індивідуальність їх потреб. Запровадження промисловими підприємствами інформаційних технологій у їх функціонування призводить до реальних змін діяльності, які ведуть до необхідності навчання усього персоналу.

У той же час, тенденції світової економіки вказують на дійсну потребу в запровадженні підприємствами інновацій як фактору та передумови їх виживання та подальшого досягнення ефективного функціонування у глобальному конкурентному просторі [1-3]. Інноваційний розвиток для промислових підприємств національної економіки є сьогодні єдиним шляхом їх існування та можливістю виходу на світові глобальні ринки.

Дослідження наукових джерел демонструє розповсюдженість дефініції «інформаційні технології». При цьому, під категорією «технологія» слід розуміти не лише комплекс виробничих та операційних процесів, а також трансформацію різноманітних ресурсів, на кшталт, інформаційних, енергетичних, матеріальних тощо та їх застосування з метою врегулювання та рішення реальних задач людства. Інформатизація являє собою комплекс управлінсько-організаційних, соціально-економічних, політично-правових, виробничо-технічних та наукових процесів, які взаємопов'язані між собою та формують умови для забезпечення потреб в інформації суспільства в цілому на базі розробки, формування, застосування та розвитку інформаційних систем та технологій, що базуються на новітніх можливостях інформаційно-комунікаційної та обчислювальної техніки.

Категорія «інформаційні технології» не є однозначною, так як з одного боку під нею розуміється комплекс різноманітного технологічного інструментарію, а з іншого - ресурсів, що потрібні з метою налагодження комунікаційних процесів та управління ними. Тобто в цілому мова йде про мережу Інтернет, комп'ютери, телефонний зв'язок тощо. Також під інформаційними технологіями часто розуміють, по-перше, певний реальний спосіб роботи з інформацією, та інформаційними ресурсами; по-друге, технологічний процес, предметом, а також наслідком реалізація якого, є інформація; по-третє, систему методів та засобів збору, аналізу та застосування інформації, при цьому від тої чи іншої технології залежить рівень автоматизації процесів, використання певних технічних пристроїв та засобів тощо; по-четверте, інноваційний спосіб управління інформацією, що допомагає користувачам працювати з даними та інформацією (рис. 1).

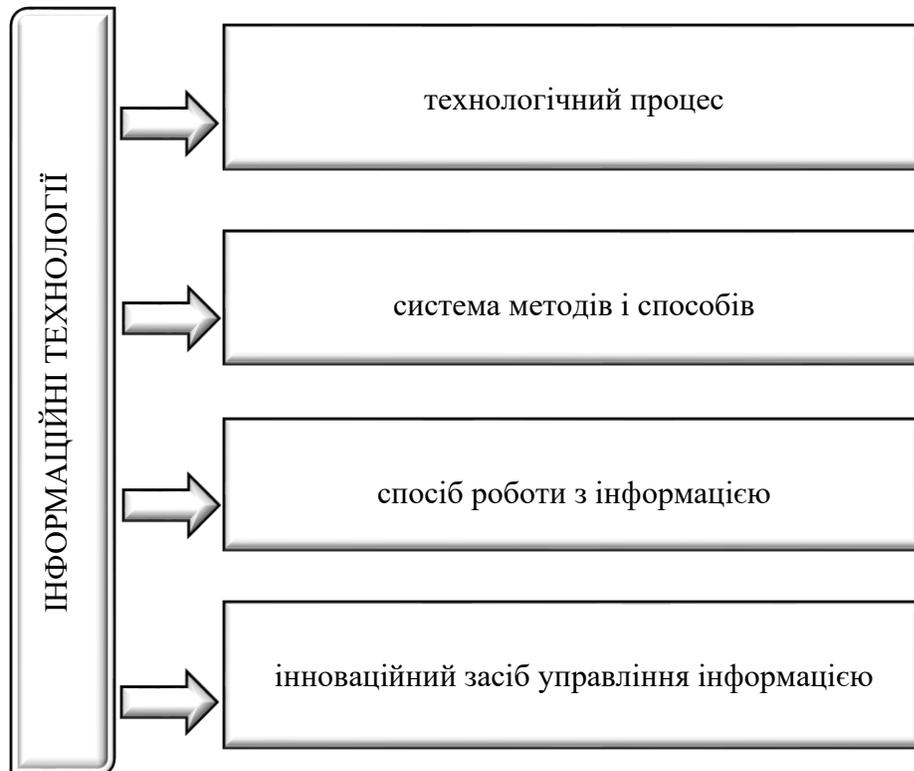

Рисунок 1 – Підходи до розуміння сутності дефініції «інформаційні технології»
Джерело: сформовано авторами

З огляду на зазначене, потрібно вести мову не тільки стосовно технологічних інновацій, які потребують акумулювання значного ресурсного потенціалу, з наявністю якого виникають суттєві проблеми, але й інновації управлінсько-організаційного характеру, які пов'язані з інформаційними технологіями. Саме вони можуть стати фактором стійкого розвитку промислових підприємств, накопичення елементів інноваційного потенціалу, який в подальшому позитивно вплине на інноваційний розвиток промислових підприємств національної економіки.

Перелік посилань:

1. Tulchynska, S., Vovk, O., Popelo, O., Saloid, S., Kostyunik, O. (2021). Innovation and investment strategies to intensify the potential modernization and to increase the competitiveness of microeconomic systems. *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, 21(6), 161-168.
2. Tulchynska, S., Popelo, O., Vovk, O., Dergaliuk, B., Kreidych, I., Tkachenko, T. (2021). The Resource Supply of Innovation and Investment Strategies of the Microeconomic Systems Modernization in the Conditions of Digitalization. *WSEAS TRANSACTIONS on ENVIRONMENT and DEVELOPMENT*, 17, 819-828.
3. Vovk, O., Kravchenko, M., Popelo, O., Tulchynska, S., Derhaliuk, M. (2021). Modeling the Choice of the Innovation and Investment Strategy for the Implementation of Modernization Potential. *WSEAS TRANSACTIONS on SYSTEMS and CONTROL*, 16, 430-438.

BUSINESS RELOCATION AS A TOOL FOR ENSURING ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY: CURRENT ISSUES

Modern conditions of conducting business activities are characterized by a high level of uncertainty, riskiness and variability of the external environment, which significantly narrows the available opportunities to ensure planned and effective economic activity. The key factor in the multiple intensification of the existing threats was the beginning of a full-scale war, which not only contributed to the destabilization of the internal economic potential of enterprises, but also caused the destruction of the existing logistics and production infrastructure, the rupture of the existing chains of cooperation, causing a significant deterioration of the basic indicators of the macroeconomic environment state. In such conditions, the problem of the economic security of the enterprise becomes a priority direction of management, in particular, the issue of relocation as a tool for ensuring the physical and economic security of the enterprise is actualized.

The high level of destructiveness of the described problems is confirmed by official statistical data, which record a significant number of enterprises that were forced to stop their activities as a result of active military operations, in particular, the highest levels are observed in the field of tourism (84%), mass media (70%), construction (58%) and mechanical engineering (50%). In this context, the problem of relocation arises, which, despite the comprehensive support declared by the state, is at an extremely low level, while the leaders remain the industries of non-production direction, namely IT (41.3%) and professional services (26.7%), at the same time, in other industries, the share of non-relocated enterprises is more than 75% [1]. That is why, next, we will consider the key issues of ensuring effective relocation:

- systematization of production areas of economically inactive enterprises that have a sufficient level of basic infrastructural support available in territorial communities;
- integration of interactions of state institutions in the field of transport infrastructure, in order to ensure effective relocation of the main production assets of enterprises;
- necessity of creation of special regional search platforms for qualified specialists for relocated enterprises, in addition to supporting retraining programs;
- intensification of opportunities to attract residential premises available in communal ownership for accommodation of personnel of relocated enterprises;
- prioritization of the order of relocation of enterprises from dangerous regions, focusing on enterprises of a production profile using a cluster approach to their relocation;
- creation of conditions to avoid speculative price growth for certain types of services in the regions to which enterprises are relocated;
- a selective approach to the implementation of mobilization measures in order to avoid undermining the key management links of economically important enterprises;
- the responsible attitude of business structures to the formation of a relocation plan and the implementation of appropriate preventive measures in case of direct threats to the safe functioning of the production infrastructure and personnel of the enterprise [2, p. 101].

Summing up the above research results, it can be asserted that the possibility of companies using relocation as a tool for ensuring economic security requires a comprehensive state policy capable of providing clear and consistent support for the main transport, personnel, resource and organizational aspects of the implementation of a full-fledged relocation process of enterprises.

References:

1. Стан та потреби бізнесу в Україні: секторальний розріз, вересень 2022. *Дія Бізнес*. URL: <https://business.diaa.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-ukraini-sektoralnij-rozriz-veresen-2022>.
2. Тульчинська С. О., Солосіч О. С. Концептуальні засади забезпечення економічної безпеки підприємництва в умовах воєнного стану. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2022. № 3 (79). С. 97–102.

ПІДПРИЄМНИЦЬКА ОСВІТА В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Низький рівень підприємницької освіти залишається однією з важливих проблем у розвитку підприємництва взагалі, та забезпеченні ефективності економічної безпеки підприємств, зокрема. Відсутність базових знань та професійної освіти приводить до здійснення підприємницької діяльності лише на принципах інтуїтивності та везіння. Це тягне за собою проблеми з адмініструванням податків, звітністю, оформленням трудових відносин, забезпеченням економічної безпеки підприємства та ін. Щоб бути успішним підприємцем важливо знати основи економіки, процедуру організації та реєстрації суб'єкта підприємництва, особливості ведення діяльності у тій чи іншій галузі, наявність обмежень зі сторони держави, принципів здійснення підприємницької діяльності, процедури реорганізації та ліквідації підприємств, методики розрахунків основних показників ефективності діяльності підприємств, що впливають на економічну безпеку.

В європейських країнах та США елементи підприємницької освіти застосовуються ще в школі для дітей віком з 7 років, через проведення заходів, орієнтованих на розробку бізнес-ідеї, самопрезентації, розподілу фінансів. В Україні вже розпочався процес впровадження елементів підприємницької освіти, проте рівень фінансової грамотності залишається найнижчим у молоді віком 18–24 роки. Для створення бізнесу бракує базових знань із планування, пошуку ідей, роботи в команді та ще безлічі інших [1]. Вирішенням цієї проблеми може бути створення окремих спеціалізацій на базі ВНЗ, що займаються підготовкою фахівців з економіки підприємства та бізнес-адміністрування. Метою такої освіти буде професійне вивчення всіх аспектів підприємницької діяльності, що дасть змогу формування грамотної спільноти підприємців та виведення на новий рівень розвитку учасників малого та середнього бізнесу.

Вплив підприємницької освіти на забезпечення економічної безпеки підприємств очевидним і вагомим буде в діяльності саме мікро та малих підприємств, і частково середніх, адже суб'єкти малого підприємництва є найбільш вразливими через макроекономічні та кон'юнктурні коливання ринку. Однією із складових інтегрального показника економічної безпеки підприємства є показник освітнього рівня, що розраховується як відношення кількості осіб, що мають вищу освіту (або спеціальну освіту) у відповідності до профілю діяльності підприємства до загальної кількості працівників [2]. В Україні сектор мікро та малого підприємництва представлений переважно фізичними особами-підприємцями. Станом на 2021р. їх кількість становила 1 585 105 осіб [3], що складає 81,8 % загальної кількості суб'єктів малого підприємництва*. Далеко не кожен з них має базові знання, а тим паче, спеціальну освіту з економіки підприємства та економічної безпеки.

Тому впровадження підприємницької освіти на базовому та професійному рівні потребує подальшого розвитку в системі освіти України. А вплив підприємницької освіти на формування якісно нової спільноти грамотних підприємців та забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємництва потребує подальших наукових досліджень.

*Розраховано автором на підставі [3]

Перелік посилань:

1. Філіпов І. Підприємцями народжуються чи стають? Чого не вистачає українській освіті (19.01.2021р.) // <https://biz.nv.ua/ukr/experts/yak-stati-pidpriyemcem-v-ukrajini-z-chogo-pochati-molodi-osvita-novini-ukrajini-50136222.html>
2. Ткаченко А.М., Резніков О.Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства / Вісник економічної науки України. 2010. №1. С.101-106.
3. Кількість діючих суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва за видами економічної діяльності у 2010-2021 роках // <https://www.ukrstat.gov.ua/>

ОБМЕЖЕНІСТЬ МАТЕРІАЛЬНО-ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ЯК ГОЛОВНА ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ

Відносно нещодавно відбулися зрушення у зовнішньому середовищі, а саме: глобалізація конкуренції, розвиток нових інформаційних і комунікаційних технологій і диференціація попиту. Це неодмінно вплинуло на розвиток підприємницької діяльності в Україні тож питання браку фінансових коштів найважливіше перед відкриттям власного підприємства.

Стартовий капітал є важливим поштовхом до відкриття власної справи. Деякі виробництва вимушено закрилися або навіть не розпочали діяти через нестачу або відсутність матеріально-фінансових ресурсів. Звісно, у всіх проблем є свої передумови. Невисокий рівень кредитоспроможності позичальників є наслідком зниження номінального прибутку підприємств. Брак коштів для оптової закупівлі сировини і матеріалів, недосконалість системи оподаткування прибутків спонукає фермерів до бартеру і приховування частини виробленої продукції.[2]

В Україні відсутній дієвий механізм реалізації державної політики у сфері бізнесу, однак наша держава, намагається виконувати нагальні завдання щодо підтримки виробництв, а саме: стимулювати комерційні банки для надання пільгових кредитів, покращення компаній обов'язкового страхування і кредитування, створення розвиненої сітки фінансово-кредитних установ, фірм страхування, інвестиційних фондів, доступність грошових ресурсів, забезпечення державної підтримки інноваційного розвитку суб'єктів підприємництва. [3]

Хочу зазначити, що важливим для підприємств є покращення доступу до зовнішніх витоків фінансування, для цього потрібно залучення іноземного капіталу і створення для нього сприятливих умов. З кожним роком зростають обсяги міжнародної підтримки, створюються нові бізнес-центри та кредитні лінії, проте, інвестиції міжнародних фондів у розвиток малого бізнесу у вітчизняній економіці все ж у рази менші, ніж в інших європейських країнах. Наша країна знаходиться в центрі Європи, а це значить вигідне транспортування товарів. [4]

Для фінансової допомоги суб'єктам малого виробництва необхідно розробити механізми надання матеріальної допомоги малим підприємствам, сприяти переорієнтації вивільненої робочої сили на нові види діяльності у сільському господарстві і сприяти залученню безробітних до працевлаштування на новостворених робочих місцях. Робота малих підприємств орієнтована передусім на локальні ринки, тож при рішенні організаційних і фінансових проблем участь регіональних і місцевих органів влади має бути найбільшою.[1]

Підсумувавши, можна сказати, що зараз існує велика кількість проблем, що є перешкодою для розвитку українських виробництв, проте їх вирішення зумовить ріст підприємницького сектора економіки, збільшення ефективності підприємницької діяльності.

Перелік посилань:

1. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємства в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/52-dvadtsyat-druga-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/535-problemi-ta-perspektivi-rozvitku-malogo-pidpriemnitstva-v-ukrajini>.

2. Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1185>.

3. Проблеми та перспективи розвитку підприємства в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/21601/.

4. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/instituty/IEF/Docs/Nauka/23_2021_zbirnik.pdf

ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНИЙ ПІДХІД ДО СТАНОВЛЕННЯ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Глобалізаційні виклики становлення креативної економіки має специфічні особливості, що найбільш розкриваються на рівні регіональних економічних систем оскільки сучасні виклики децентралізації владних повноважень зумовлюють розширення можливостей місцевого самоврядування до активізації залучення креативного потенціалу.

Креативний потенціал економіки формується під впливом глобалізаційних інтеграційних процесів, загострення конкурентної боротьби на міжнародному ринку, інтелектуально-інноваційного розвитку економічних відносин. Особливості регіональних економічних систем впливають на формування креативного потенціалу, необхідним для місцевої влади запровадження заходів щодо його активізації та перетворення з потенціалу у капітал регіонів.

В умовах становлення креативної економіки швидкість інформаційних потоків та інноваційна спрямованість розвитку під впливом запровадження креативних управлінських рішень дають можливість підвищувати прибутковість бізнесу, ефективність функціонування економіки регіональних систем. Знання перетворюються у інтелектуальний капітал, що провокує його креативність.

Становлення креативної економіки сприяє розвитку креативної індустрії, що розширює культурну спадщину, підкреслює самобутність та розкриває творчість населення регіональних економічних систем.

При цьому людоцентричність стає домінантним пріоритетом та ключовою конкурентною перевагою для розвитку регіональних економічних систем, що дає можливість реалізовуватися інтелектуально-інноваційним детермінантам.

В імперативі людоцентричності сфокусовано не лише клієнтоорієнтованість та запити споживачів, котрі визначають тенденції розвитку ринкових відносин в регіонах. А й сконцентровано інтелектуальний капітал та спроможність трудових ресурсів до креативності у вирішенні економічних завдань, створення продукції, її вартості й якості.

Людоцентричний підхід щодо становлення креативної економіки пов'язаний із переформатуванням інтелектуальних, інноваційних рекомендаційних, інформаційно-знаннєвих пріоритетів у інтегровані системи, котрі визначають стратегічні напрями креативного пошуку і створення продукції, й подальшу інституційну стандартизацію. Таким чином забезпечуються принципи свободи та відповідальності наукових пошуків у умовах креативної економіки.

Таким чином, в системі становлення креативної економіки людоцентричність стає домінантним пріоритетом та може бути ключовою конкурентною перевагою для регіональної економічної системи.

Перелік посилань:

1. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально інноваційної системи регіонів України : монографія. Херсон, Видво «ПП Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.
2. Тульчинський Р. В. Детермінанти становлення нового регіоналізму: теорія, методологія, практика : монографія. Херсон, Вид-во «ПП Вишемирський В.С.», 2018. 400 с.
3. Федулова Л. І., Давимука С. А. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. Львів, ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України” 2017. 528 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах функціонування ринку однією з найважливіших складових успішної діяльності підприємства є організація його ефективної збутової діяльності. Адже саме збутова діяльність є одним з найбільш наочних показників успішності господарської діяльності. Функціонування будь-якого підприємства неможливе без ефективної організації збутової діяльності, для якої необхідний механізм управління.

Актуальність даної теми полягає у тому, що для ефективного управління збутовою діяльністю необхідним є механізм управління, який поєднуватиме в собі реалізацію стратегій та цілей збуту з орієнтацією на потреби споживача.

Механізм керування збутовою політикою підприємства важливий багатокomпонентний аспект, котрий являє собою систему взаємозалежних та взаємопов'язаних структурних елементів. Він повинен бути здатен регулювати процедури процесу збуту, котрі спрямовані на виконання задач збутової політики.

Механізм управління збутовою діяльністю підприємства - система, що поєднує в собі компоненти, котрі спроможні до попадання під вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, а також вони сприяють досягненню поставлених цілей та кінцевою мети.

Компоненти універсального механізму: об'єкт (діяльність, що пов'язана з просуванням продукції); суб'єкт (фізичні та юридичні особи); ресурси (певна сукупність засобів задля реалізації поставленої мети); функції (певна сукупність процесів, котрі використовуються для здійснення діяльності); методи (способи задля збуту продукції); інструменти (сукупність засобів впливу на здійснення збутовою діяльністю).

Універсальний механізм управління збутовою діяльністю містить такі етапів:

1. маркетингові дослідження проводяться з метою прийняття певних управлінських рішень, спираючись на стан, потенціал, зміни кон'юнктури ринку, конкурентів, поведінку споживачів і т.д., задля оптимального просування товару до кінцевого споживача;
2. формування політики збуту за результати попередніх досліджень, котрі забезпечать оптимізацію продажу;
3. створення (або оновлення) збутової мережі, а саме вибір каналів розподілу, учасників з урахуванням особливостей продукту, настроїв споживачів;
4. формування попиту та стимулювання збуту продукції підприємства через підтримання іміджу компанії, високу якість товару та інформування покупців, формування переваг у придбанні продукції; спонукання споживачів до повторних придбань;
5. логістичне забезпечення збуту, що полягає в управлінні рухом товару від виробника до споживача через організацію, оброблення, комплектування, відвантаження та транспортування продукції, а також формування необхідно рівня запасів за індивідуальними показниками фірми з урахуванням умов та строку зберігання.

Отже, даний механізм має в основі універсальне комплексне поєднання організаційного, управлінського, маркетингового й логістичного підходів, він узагальнює необхідні базові поняття, систематизує фактори впливу, визначає методи, інструменти та показники ефективності, що в результаті дає змогу приймати ефективні управлінські рішення задля підвищення ефективності збутової діяльності підприємства. Такий механізм відкриває нові можливості для упорядкованого та систематизованого управління збутовою діяльністю, застосовуючи всі необхідні засоби, методи та інструменти. Він є універсальним та підходить як невеликим підприємствам, так і корпораціям, асоціаціям і всім суб'єктам управління збутом, які хочуть вдосконалити управління збутовою політикою.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКОВОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА ПРИКЛАДІ ПІДПРИЄМСТВ ПОСТАЧАННЯ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

В теперішніх реаліях життя, склалося дуже важке економічне, політичне та демографічне становище для всього українського народу, що своєю мірою негативно вплинуло на економіку держави. З моменту вторгнення Російської Федерації на територію України багато підприємств припинили свою діяльність, або взагалі, було ліквідовано. Великих проблем зазнала харчова промисловість, адже саме ця галузь діяльності залежить від інших галузей: хімічної, нафтопереробної, машинобудівної.

Проте харчова промисловість, а саме хлібозаводи намагаються працювати попри всі складнощі. Нині хлібпідприємства зіткнулися з такою проблемою як дефіцит робочої сили. Так як багато працівників не мають можливості дістатися до місця роботи, або були мобілізовані тощо.

Також великий вплив на прибутковість харчової промисловості має платоспроможність населення України. Ще однією проблемою, яка впливає на прибуток хлібозаводів, є те, що не всі підприємства поки що забезпечені водою, газом та електроенергією, оскільки за умов воєнного часу, мережі працюють не стабільно. Та найглобальнішою проблемою, є логістика. Продукти харчової промисловості потрібно розвозити по різних точкам, громадам, а то й регіонам.

Нині є дуже великі проблеми з постачанням продуктів харчування першої необхідності, особливо для тих, хто перебувають в зоні збройних зіткнень.

Економічний прибуток в сучасних умовах є головною запорукою успішної роботи підприємства. Авторами було проведено аналіз цін на хліб станом на 15.11.2022 р. Дані показники були взяті з офіційного сайду Мінфіну. Дані представлено на рис. 1.

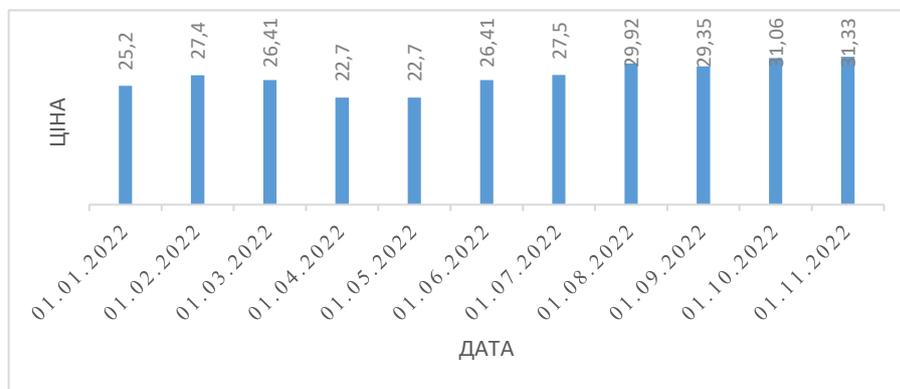

Рис. 1 «Середньомісячна ціна на хліб «Пшеничний» 650 гр

Як можна побачити з даного графіка ціни на хліб під час воєнного стану зросли майже на 24%, що також впливає на платоспроможність населення .

Отже, під впливом складних економічних, політичних та епідеміологічних чинників харчова промисловість України зазнала змін, які позначилися на попиті на продукцію, логістичній системі та розвитку бізнесу в цілому.